

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

107

Colindătorii și gazda

Colindători din Giurtelecu Șimleului, județul Sălaj

Bună sara lui Crăciun,
Sara lui Crăciun,
Primește-ne, gazdă bun,
C-am venit să corindăm,
Veste bună să vă dăm
Că-n curțile lui Crăciun
S-o născut un fiu prebun.
Iisus de nu să naștea
Lume-a iadului era.

Slobozî-mă, gazdă,-n casă,
C-afară ploaie de varsă

Și ne pică picurele
Di pă garduri și nuiiele.
Gazdă, dacă nu ne crezi
Ieși afară și ne vezi,
Că de frig ne-am făcut verzi
Ca iarba de prin livezi.
Nu ieși cu mâna goală,
Numai cu colaci în poală,
Cu cârnațu' subsuoară
Și cu caldaboși din oală.
Adu și picioarele,
Capu' și urechile,
Untura și spetele,

Coadă și iepurele.
Untura ne trebe tare,
Burta și tișca cea mare,
Hop, am uitat de stinare!
Dar te suie, gazdă,-n pod
Și ne adă porcu tot,
Că sântem vreo doisprezece,
Până-n ziuă tot a trece.
Gazdă, bun-ar fi să fie
Și-o sticluță cu rachie.
Să fii, gazdă, sănătoasă,
Să primești colinda noastă.

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;

e-mail: caietesilvane@yahoo.com;

www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul IX, Nr. 12 (107), decembrie 2013.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința,

Carmen Ardelean - redactori asociați; **Györfi-Deák György** - colaborator.

Marius Soare - tehnoredactor

Responsabil de număr: **Daniel Hoblea**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare
încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj;
Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimo-
niul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană
"Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de
Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format
electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei. Pen-
tru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne
contactați la telefon 0260-612870.

Revista poate fi achiziționată și de la librăria de lângă
Muzeul Literaturii Române din București.

Sumar

Cosmin Perța, Poeme pentru „Caiete Silvane” pp. 1-4

Viorel Mureșan, Colecția de călimări. Un altfel de
„călător” pe meridiane sovietice pp. 5-6

Marcel Lucaciu, Poetica absenței pp. 7-8

Viorel Tăutan, Un alt Orlando pp. 8-11

Parodie de **Lucian Perța** p.11

Carmen Ardelean, Cărări spre chilii. *Pescar de oameni*,
Ion Pițoiu – Dragomir pp. 12-13

Ligia Petrești, Acasă la **Ștefan Goanță** p.14

Ana Mărcean, Un roman-portret: *Altarul de nisip* de
Ștefan Goanță pp. 15-16

Ileana Petrean – Păușan, Silvia Bodea, *Pelerin la
poarta cerului* p. 17

Alice Valeria Micu, Piper și parafină. Interviu cu
Robert Șerban pp. 18-21

Ileana Petrean – Păușan, Cercuri pe apă. Între ani...
p. 21

Traian Vedinaș, Casele sărbătorilor în Sălajul rural
(III) pp. 22-27

Colinde pp. 28-29

Roxana Cristian, Colind p. 30

Grigorie M. Croitoru, Maria V. Croitoru, Despre
colindatul tradițional pp. 31-35

Augustin Mocanu, Proiecția colindatului în colinde
pp. 36-37

Colinde – cântec p. 38

Daniel Taloș, Obiceiurile Sărbătorilor de iarnă
pp. 39-41

Frithjof Schuon, Despre rugăciune și integrarea
elementelor psihice. Traducere de **Daniel Hoblea**
pp. 41-44

Ioan F. Pop, Peripatetisme p. 45

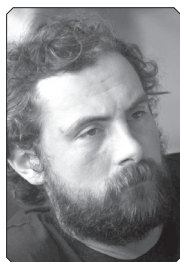
Ileana Petrean-Păușan, Marcel Lucaciu, *Scriitori
din Țara Silvaniei* p. 46

Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Malaxorul de
decembrie pp. 47-48

Coperta III – Poeme de **Dumitru Ichim**, cu o
prezentare de **Dumitru Velea**

Coperta IV – Poeme pentru „Caiete Silvane”, **Horia
Bădescu**

Sărbători fericite, cu un an mai bun și mai rodnic
tuturor colaboratorilor și cititorilor noștri!

Cosmin Perța

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

**Ultimul lucru pe care l-am auzit a
fost tot mintea mea**

1.

Cum începe o piesă bună de teatru, sau un
roman?
Într-o dimineață tânărul numit Câinele de
lemn avu o poftă irepresibilă de compot.
Tânărul numit Câinele de lemn avea talentul de
a fi nevăzut,
Nu avea patimi inutile și exista unde vroia el.

Încep să inventez lucruri,
Se gândi paznicul, privindu-l pe tânărul numit
Câinele de lemn.
Nu e nimic, i s-a spus,
Problema ta e că te gândești mereu la viitor.

Mereu la viitor,
Repetă
Tânărul
Numit Câinele de lemn.

Mereu în mintea mea.
Nu e suficient.
Cum se amestecă toate, stăpâne,
Freamătul lor.

E doar asfințitul,
Spuse
Tânărul
Numit Câinele de lemn.

E doar ora la care oamenii se dezmiardă
Sub iarbă.
Nu vă imaginați nimic de aici înainte
Mintea voastră lăsați-o cuprinsă de mireasmă.

Nici nu vă mișcați, numai stați
Și priviți cum tânărul
În liniștea lui limpede
Este lipsit de orice speranță.

Nu violenței, nu răutății, nu noimei.
Deasupra
Zboară o pasăre mare
Fără de nume.

Consiliul Județean Sălaj
Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj
Asociația Culturală JAD
Asociația Scriitorilor din Sălaj
Cenaclul literar „Silvania”
Primăria și Casa Orășenească de Cultură Cehu Silvaniei
Liceul Tehnologic „Gheorghe Pop de Băsești” din Cehu Silvaniei

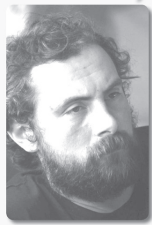
ORGANIZEAZĂ

LECTURILE PUBLICE susținute de

13⁰⁰ și 18⁰⁰

Joi, 7 noiembrie 2013

poetul **Cosmin Perța**

Joi, 7 noiembrie 2013, ora 13, la Casa Orășenească de Cultură din Cehu Silvaniei și de la ora 18 în sala „Dialoguri europene” de la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

SPONSORI: SARMIS • UJS CARTEL ALFA - FILIALA SĂLAJ
GRIFF HOTEL • TIME OUT • BASARAB IMPORT-EXPORT
Cu sprijinul Inspectoratului Școlar Județean Sălaj

GUVERNUL ROMÂNIEI • GUVERNUL JUDEȚULUI SĂLAJ

Zalău, 1 Decembrie 1918, Nr. 11, Mă / Fac. 0201-012 879
www.culturalaj.ro

2.

Cânt o pajiște
Ce-avea în mijloc un trup dezgolit
Care se tot istovea
Până la putreziciune

Lungi cârduri de păsări
Se tot azvârlu asupra lui dinspre asfințit
Rupt este brațul drept
L-au mâncat șobolanii

Cânt o pajiște
Ce-avea în mijloc un cadavru dezgolit
Care se tot istovea
Până la descompunere

Lungi fuioare de ierburi
Tot foșneau printre coastele lui
Ruptă este viziunea simplității
Au mâncat-o șobolanii

Cânt o pajiște
Ce-avea în mijloc un copil pierdut
Care se tot istovea
Până la liniște

Lungi hemoglobine se clatină
În sângele lui și se opresc
Ruptă este inima mamei
Au mâncat-o șobolanii

3.

Deschid larg fereastra de la balcon.
Ultimul lucru pe care l-am auzit a fost tot mintea
mea
Care mă implora să vreau să îmi amintesc
Cum râdea

Cum toți cei din familia noastră aveau un ritual
Al morții cu câteva săptămâni înainte
Cum dispariția lui a fost anunțată de prima moarte
din familia noastră
Cum râdea

Cum l-au găsit gol, pe pajiște, cu trupul chircit,
Cu brațul drept rupt, cum tânărul numit Câinele de
lemn
Era doar un copil care s-a pierdut
Cum râdea

Sufletul tău nu se îndepărtează de corp, relaxează-te,
Ține-l strâns de tine și nu va pleca
Trebuie doar să așteptăm aici foarte mult.
Și tot aerul fraged al dimineții umplu camera.

Ultimul lucru pe care l-am auzit a fost tot mintea mea 5

Și acum, dincolo de orice aer livresc, dincolo de orice
înfrângere,
de orice revoltă neputincioasă, căcăcioasă, ieftină
există mereu un punct depășit al umilinței și al stării
de bine.

De ce mai scrii
Cât e de bine

Un cal păștea o iarbă grasă pe pajiște
și eu nu mă pot schimba
un cal păștea o iarbă grasă și caldă pe o pajiște
însorită
și eu nu mă pot opri.

Sensul acestor pagini, tematică,
ce mai e oare mesajul și adevărul
reamintire a istoriei,
noțiunea de urmă,
atenția asupra semnificației.
Scandalos.

Câte femei nu ne-au spus lucruri care nu ne-au ieșit
din minte
fotografii potrivite după chip și asemănare.
Reciclare.
Mi-am adunat boarfele și am ieșit pur și simplu.

Nu e nimic aici, te poti deșărta în voie.

Absurd, spune țânțarul din creier,
absurd.

M-am îndreptat ferm spre ușă,
o jalnică contribuție la ființa mea,
într-o jumătate de oră trecusem deja prin Italia
cum era stabilit
cu un mare efort ridicam capul
pustiu și sinistru
și spuneam „draga mea”.

Poem de rahat,
literaturizare.

Cel mai simplu e să spui așa:
eu, tânărul numit Câinele de lemn,
nu mă mai pot suporta.

Consiliul Județean Sălaj, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Asociația culturală Jad, Asociația Scriitorilor din Sălaj, Cenaclul literar „Silvania”, Primăria și Casa Orășenească de Cultură Cehu Silvaniei și Liceul Tehnologic „Gheorghe Pop de Băsești” din Cehu Silvaniei au fost organizatorii lecturilor publice susținute de poetul Cosmin Perța joi, 7 noiembrie 2013, de la ora 13, la Casa Orășenească de Cultură din Cehu Silvaniei și de la ora 18 în sala „Dialoguri europene” de la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Sponsori: Sarmis, UJS Cartel Alfa filiala Sălaj, Griff Hotel, Time Out, Basarab Import – Export. Cu sprijinul Inspectoratului Școlar Județean Sălaj.

Colecția de călimări

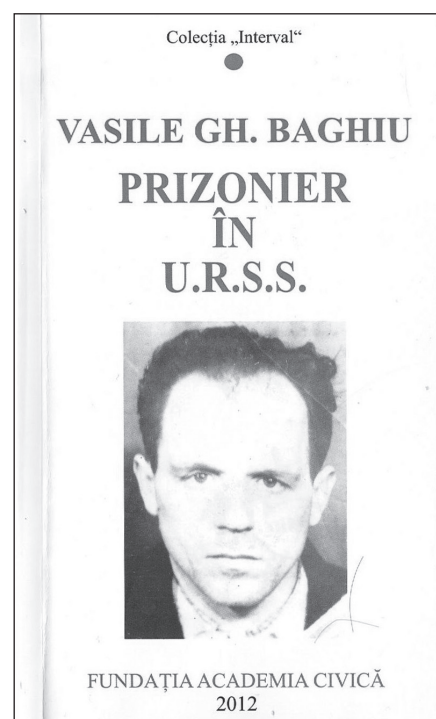
Un altfel de „călător” pe meridiane sovietice

Viorel MUREȘAN

Reportajul românesc are printre corifeii săi moderni și pe unul care s-a căit apoi toată viața, că a scris în 1953 o cărțuie intitulată **„Meridiane sovietice”**. Pagini bombastice și triumfalistice despre o realitate enunțată în titlu. La polul opus stă astăzi mărturia terifiantă a lui Vasile Gh. Baghiu, **„Prizonier în U.R.S.S.”**, scrisă în aceeași perioadă. Apărută la *Fundația Academia Civică*, în 2012, cartea se află la ediția a doua, după o difuzare parțială la „Europa Liberă” și publicarea unor ample fragmente în revista „Memoria”, precum și în urma unei prime editări la Editura Axa, 1998. Avându-l ca editor pe Romulus Rusan, volumul e precedat de trei, necesare, texte însoțitoare. Astfel, din „Cuvântul editorului”, datat octombrie 2012, aflăm că „Soarta celor 150.000 militari luați prizonieri în intervalul 23 august – 13 septembrie 1944 este tema zguduitoare a acestei cărți” (p. 6). „Prefața la prima ediție”, a aceluiași Romulus Rusan (1998), e o radiografie concisă asupra vieții autorului, văzută în contextul tragic al istoriei naționale și europene. Dar conține și observații subtile despre particularitățile literare și de document ale textului. „Calitățile acestui prozator sunt comunicativitatea, lipsa de teamă, de prejudecăți, ca și o inocență creștină care îl ține departe de ură și părtinire. Faptele relatate sunt păstrate în clipa căreia îi aparțin și, astfel, cititorul care cunoaște ansamblul le poate folosi ca pe niște documente sigure” (p. 9). Mai aflăm din aceleași pagini că „Vasile Gh. Baghiu s-a născut într-o comună din județul Neamț – Mesteacăn, azi Borlești – la 1 aprilie 1922. La 21 de ani ajunge pe front, dar, înainte de a participa la o bătălie adevărată, este luat prizonier, chiar în ziua de

23 august 1944. Urmează calvarul lagărelor sovietice de prizonieri, din care se eliberează abia în 1951”. (pp. 7-8). Pe lângă aceste informații, extrase din manuscrisul propriu-zis, găsim, în detaliu, traiectoria vieții autorului după întoarcerea în sat și consemnarea morții sale în 1974, în condiții învăluite în mister. Cel deal treilea text însoțitor e „Postfață la prima ediție” (1998), semnată de poetul Vasile Baghiu, fiul soldatului-prizonier narator. Textul domniei sale, pe lângă prețioase marginalii privind odiseea manuscrisului, are și tăria unui legat scris cu substanța din care sunt făcute sufletele: „Pe tatăl meu l-am cunoscut foarte puțin, pentru că a murit în anul în care eu împlineam opt ani. Îmi stăruie în minte câteva imagini, mirosul pufoaicei lui de muncitor în construcții și nu pot uita noaptea în care a fost adus în sicriu cu un camion care a claxonat pe drumul satului. A fost un șoc pe care îl resimt și acum. Am moștenit de la el pasiunea pentru literatură și talentul. Manuscrisele lui, pe care le-am purtat oriunde m-a dus viața, mi-au fost reper și imbold în aspirația mea către condiția de scriitor” (p. 13).

Structural, cartea e un șirag de povestiri în ramă, având un singur narator-personaj, dar schimbând mereu decorurile într-o gradație ascendentă spre abominabil. Seria întâmplărilor, toate reale, pornește dintr-o Românie pierdută și, de aceea, patetic evocată din amintiri, iar după cei șapte ani de prizonierat în U.R.S.S., ajunge în altă Românie, devenită ea însăși spațiu concentraționar. O primă parte cuprinde pagini de război, după ce autorul devine soldat, începând cu 1 aprilie 1943. Înaintea acestui eveniment îl găsim, cu ocupațiile potrivite vârstei, în peisajul natal, în a cărui

descriere sunt pasaje ce au lirismul pigmentat dramatic al unora dintre psalmii biblici. Teribila realitate a frontului din Ucraina marchează firul diegetic cu fapte ce-ar șoca și conștiințe mai tăbăcite decât cea a tânărului soldat moldav. Foamea se prefigurează ca principală rădăcină care-l va însoți în toți acești ani. După șase zile de post negru, soldatul-scriitor, nimerind în bătătura unui țăran, îi cere acestuia ceva să mănânce:

„- Da’ ți-e foame tare?

Îi răspund:

- N-am mâncat de șase zile.

- Carne de om mănânci? Că atâta am...” (p. 22).

La scurt timp după aceasta, „pe o viroagă cu vișini și salcâmi”, află un soldat mort, neamț, care avea, într-o traistă cu merinde, o pâine cam de trei kilograme. Unei notificări precum: „Acea pâine m-a scos din gheara morții” i-ar fi de prisos orice comentariu. Viața în prizonierat

începe cu un episod în care foamea își capătă ca aliați setea și mizeria. Ajunși lângă un pârau, în umbletul lor spre fatalitate, soldații primesc învoire la scăldat și să bea cu nesaț apă. Gândindu-se la ce-i așteaptă, o parte din prizonieri s-au înecat cu voia. În continuare, rușii vor deveni mai prudenți. Drumul către Siberia și numeroasele anchete privind trecutul din țară al prizonierilor ocupă ultimele pagini din prima parte a cărții lui Vasile Gh. Baghiu. Acum avem și o primă impresie asupra statului literar al acestei scrieri, care, deși nu e primordial, nu e nici lipsit de importanță. Pentru că, în șirul manuscriselor de sertar, **„Prizonier în U.R.S.S.”** se cere a fi remarcată prin gravitatea subiectului. Iar lipsa de încrâncenare a paginilor, semnalată și de Romulus Rusan, se datorește în primul rând unor mărci stilistice. Un suflet afin celui crengist, care în circumstanțe mai puțin dramatice știa a scoate haz din necaz, îl face pe Vasile Gh. Baghiu să se lase furat, în câteva locuri, de proza versificată. Apoi, fixarea unor situații fără ieșire în neaoșul lexic nemțean, cu toate însemnele oralității, conferă paginii un lirism de surdină. Datarea evenimentelor consemnate dă cărții caracter diaristic și documentar. Iar formula de adresare, „Dragii mei”, care deschide atâtea paragrafe, imprimă discursului un flux epistolar. Tot așa cum, dialogurile, vorbirea directă în general, scot cartea de sub regimul strict al jurnalului și o așează direct sub cel al prozei beletristice. Prolepsa și desele formule cu caracter median, adresate cititorului, fac din Vasile Gh. Baghiu un povestitor.

Partea a doua a cărții poartă și un titlu, sugestiv, **„Viața din mină”**. Pe la minele de cărbuni din Caraganda, regiunea Cazahstan, prizonierii sunt purtați, ca într-un carusel al sorții, de la una la alta, vreme de cinci ani. În această „viață fără viață”, cum o numește, autorul însemnărilor a lucrat sub comanda cazacilor, a nemților, a românilor. Dintre toți, cei mai ticăloși, mai aprigi, s-au dovedit a fi românii: „După aceasta s-au organizat brigăzi numai din români, fiecare națiune deoparte. Și

eu am fost repartizat la o brigadă de români la care aveam un brigadier cu numele Gherman Ștefan. Pe ajutorul lui îl chema Vasiliu. Acești doi bandiți erau uniți cu comandantul de lagăr român, pe care îl chema Cavaleru Ion. Aceștia trei aveau cameră aparte, primeau mâncare dublă de la bucătărie pentru a putea răcni la sclavi. În fine, am mers la lucru cu români. Viața s-a schimbat. Șeful brigăzii își lua angajamentul că 30 de oameni vor da în 8 ore 90 de tone de cărbune în loc de 30 de tone” (p. 57). Desele strămutări între lagăre și mine, pentru a nu putea lega prietenii de mai lungă durată, se petreceau numai noaptea, pe viscol și ger de 40 de grade. Dimineața, prizonierii pășeau în infernul unor alte structuri organizatorice, sub ordinul unor alți satrapi. Înainte de a fi trimiși la muncă, erau trecuți prin strașnice, umilitoare anchete.

Există pagini contaminate de atributele reportajului, în primul rând de înfățișarea brută a evenimentelor. E cazul unor accidente de muncă, la a căror relatare autorul se simte obligat de un fatum: „Așa că am soarta să povestesc o întâmplare foarte tristă petrecută în anul 1948, luna aprilie, 28” (p. 72). La o mină unde lucrau vreo 500 de pedepsiti, muncitori civili și prizonieri, bărbați și femei, izbucnește un teribil incendiu prin aprinderea gazelor de galerie: „Din urmă, venea peste noi un val de foc verde. Cum te-ajungea erai carbonizat. Lumina lămpii s-a făcut numai cât un grăunte. Drumul de ieșit afară lung **numai** (s.n. V.M.) de 3 kilometri” (p. 75). Aici, adverbului „numai” trebuie să-i restituim întreaga semantică ironic-amară. Infernalul traseu spre ieșire e presărat cu poticniri dantești, călcând peste morți și oameni vii care strigau după ajutor. Întunericul frazelor se mai rarefiază în jurul unei întâmplări fericite (dacă își are locul un astfel de adjectiv aici?!): salvarea de către prizonier a unei fete basarabence, pedepsită și ea la acea mină. În final s-au găsit 111 prizonieri morți. Ca o ironie a destinului, dar înscrisă genetic în ideologia bolșevică, nu le-a lipsit ceremonia funerară pompoasă. Iar ceva mai „norocosul” narator poate consem-

na: „Eu acest film l-am privit de la etajul spitalului. Cu durere în suflet m-am despărțit de această priveliște” (p. 78).

Alunecarea acțiunii spre deznoământ e, la rândul-i, presărată cu suspansuri de nesiguranță. Părăsirea stepei într-un tren cu direcția România mai lipește pe retina prizonierului-narator o secvență de o dureroasă pregnantă. Pe un câmp, nu departe de calea ferată, vede un plug tras de 15 femei. Pedepsa li se trage de la faptul că au fost, în timpul războiului, prietene bune cu nemții și cu românii. Și niciodată nu vor mai fi libere, lasă a se înțelege o santinelă sovietică. Nimic n-ar putea fi mai deprimant decât opririle trenului neașteptate, la Niculaev sau la Odessa, urmate de internarea în noi lagăre și pentru iarăși nu se știe câtă vreme. De exemplu, în Odessa mai lucrează un an de zile la vopsit pluguri, care erau trimise la export în Albania, România, Bulgaria. E adevărat că viața de lagăr era ceva mai relaxată decât în Siberia și mai primea și ceva bani pentru muncă. Aici, zvonurile că vor pleca spre țară, mereu prelungite, dau adevărata măsură a ceea ce s-ar putea numi teroare psihică.

Pe la sfârșitul lui octombrie 1950, trenul cu prizonieri se îndreaptă spre România, dar pe ocolite, prin Polonia. La Sighet, rușii îi predau românilor, care aveau deja pregătit pentru ei un alt lagăr. După alte cinci zile de ședere aici, timp în care sunt informați prin ședințe și discursuri despre noile realități ale patriei, îmbarcați în vagoane cu ușile închise, păzite de milițieni cu câini, ajung în gara Ploiești, de unde se îndreaptă printre șiruri de mitraliere, spre o nouă fortăreață penitenciară, marcată prin turla unei biserică închise. Ultimele rânduri sunt o catilinară adresată unui regim ce se profila în țara noastră, secătuită de război, urmărită de fatalitate. Din cele, ceva mai puțin de 120 de pagini, format mic, cu desfășurare de Colonie penitenciară, unde aparatul de tortură se transformă într-un instrument asasin, o certitudine se naște: că această carte n-a fost scrisă cu un condei de duzină.

Poetica absenței

Marcel LUCACIU

Amenințată de vremelnicia numeroaselor generații și mode poetice (parcă menite să-i îndeparteze pe cititorii solitari), Poezia mai încearcă - uneori, din răspuțeri - să se întoarcă la starea ei originară; la orfismul providențial și lirismul caracteristic ce o singularizau, cândva, printre celelalte genuri literare. Astăzi, tot mai puțini poeți își amintesc că, la originile ei, Poezia era un „cântec”, era „muzică și imagine” sau că „vine și pleacă, atunci când vrea ea” (Horia Bădescu).

Deși a fost (și este) afiliat „optzecismului”, Viorel Mureșan nu adoptă, integral, nici recuzita, nici maniera unei generații sub a cărei mare umbrelă s-au strâns, vrând-nevrând, prea mulți poeți. Îi lipsesc tendința de epicizare, biografismul travestit, alura ludică sau nota persiflantă. La cei 60 de ani pe care i-a împlinit, nu demult, autorul *Scrisorilor din muzeul pendulelor* (1982) a rămas același poet al esențelor, al parcimoniei cuvintelor și - nu în ultimul rând - al echilibrului promovat, odinioară, de revista clujeană „Echinox”. Cea mai recentă apariție editorială (*Salonul de toamnă*, Editura Tracus Arte, București, 2013) reiterează, sub semnul limpezirii necesare, tocmai aceste particularități stilistice.

Noua plachetă e precedată de două motto-uri, bine alese, din opera lui Elias Canetti („...avu nostima idee de a lăsa locuința goală, de-a nu-și cumpăra nicio singură bucată de mobilă, de a invita oaspeți în acel spațiu gol”) și, respectiv, a lui Rilke („Așa trăim, mereu luându-ne rămas bun”). Sunt motto-uri ce schițează dintru început principalele coordonate ale celor 49 de poeme (poetica absenței și imanența morții). Totodată, titlurile grupajelor (*I. Riduri pe fața lui Beckett*, *II. Jazz printre veverițe* și *III. Lumânările lui Kavafis*) dezvăluie, printre altele, caracterul ușor livresc al poemelor (de altfel, o constantă a liricii lui Viorel Mureșan).

În primul grupaj, poemul înaintează - cu pași sacadați - pe aleile unui timp revolut și linear. Decorul e unul sărac, populat mai mult cu năluci. Laitmotivele sunt „vântul” (simbol al dezechilibrului universal), „strigătul” (un semn de revoltă pasivă), „râsul” (absurd ca viața însăși) și „frigul” (simptomul termic al depărtării și alienării; simptom întâlnit, într-o serie de sintagme: „biserici de gheață”, „vioară de sticlă”, „femei de sticlă”). Prezent în 7 din cele 15 poeme, soarele aparține până și el unei lumi sepulcrale: „apele au aruncat la mal soarele zilei de ieri” (*Acesta ar fi un deta-*

liu mărunț); „soarele face vizite la cimitir/ într-un convoi de doamne trecute (*Goblen*). E o lume reconstituită, la modul bacovian, din cuvinte ce aparțin aceluiași câmp semantic: „cimitir”, „cadavru”, „schelet” „craniu”, „aripă neagră” etc. Când nu devine coșmar, visul poetului este „să adune pietrele din cimitir/ și să clădească din ele o casă pe nori/ cu grădini largi în jurul ei” (*Spre faima poetului*). Fie că „e animalul mâncat de viu/ de un alt animal/ ca o pâine/ din care curge sânge”, fie că „poate fi și o frumoasă femeie/ pieptănându-se” (*Printre crengile cireșilor înfloriți*), Poezia rămâne, până la urmă, o ceremonie discretă la care oficiază, rând pe rând, „rugăciunea”, „înserarea”, „întunericul” și „liniștea” premonitoare.

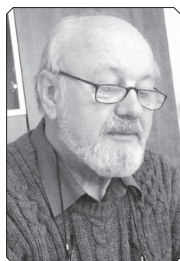
Majoritatea poemelor din *Jazz printre veverițe* mizează pe tehnica notației, pe succedarea unor detalii (aparent, eterogene și nesemnificative) ce se constituie, spre final, în tot atâtea conexiuni și prim-planuri metamorfozate în angoase care izvorăsc din tenebrele sufletului. E un joc de lumini și umbre, creionat cu multă finețe de poetul a cărui condiție pare aceea a „clovnelui înlăcrimat”; un joc în cadrul căruia permanenta glisare a celor două lumi (lumea din afară și lumea dinăuntru) conduce la pseudoportrete ori pseudopasteluri (cum sunt, de regulă, creațiile lui Viorel Mureșan), ci la poezia de atmosferă. De vreme ce ziua „cumplit miroase a nimic” (*Povești de stăvilit nimicul*), iar frumusețea e amară (Arthur Rimbaud) și cerul freamătă uscat, sensul ingenuu al existenței poetice constă în trudnica (și, adesea, nocturna) singurătate din preajma colii albe de hârtie: „pe o alee a parcului două fete își duc frumusețea/ cum și-ar deschide cartea un tânăr prelat/ peste ceața care urcă din văi// lumina ascultă respirația paginii” (*Sub soarele palid uitând*); „mai încolo cerul cu găuri din care se auzeau voci/ și spice uscate vopsite albastru// iar întunericul asculta respirația paginii” (*Nimeni n-a venit pe lume decât copii*).

Ultimul grupaj e scris, mai degrabă, sub veghea *Doamnei de Ceară*, care stă, undeva, în culisele poemului, răvășită de trecerea ano-timpurilor și cuprinsă de o melancolie autumnală. Imaginile sunt fulgurante, detaliile se aglutinează, treptat, fiind drapate în alb și negru, în pofida simfoniei culorilor, simfonie specifică toamnei. „Întunericul”, „tărâna” și „frigul” predomină, în versurile cutreierate de „bătrâni transparenți”, de umbra lui Kavafis

suflând „în lumânările aprinse”, de vrăbii gureșe, de corbi ce nu pot fi „îngrădiți pe cer” (*Fata cu evantai*) sau de ciocănitori cu „misie” importantă: „ciocănitoarea trebuie să-și ducă misia până la capăt/ ea trebuie să-i tămăduiască pe morți/ scoțându-le din cap/ amintirile” (*Astăzi, despre ciocănitori*). Luată în stăpânire de vacarmul urban, liniștea e recucerită abia în *Salonul de toamnă* - o subtilă transfigurare a *Bibliotecii de os* și, mai ales, un poem alegoric din care se desprinde, serafic, chipul Veronicăi Micle: „... un stol de porumbei stârnit de-o pisică/ pare urme lăsate pe un dreptunghi de hârtie/ de cer-

neala întotdeauna violetă/ a unei doamne cu fața prelungă iar buzele subțiri și supte/ pre numele ei veronica micle”.

Cultivând, în egală măsură, comparația dezvoltată, metafora și paralelismul sintactic, Viorel Mureșan e adeptul unei poezii caracterizate prin eleganța, sobrietatea și laconismul rostirii. Scrisă cu o mare delicatețe sufletească și construită cu multă ingeniozitate, placheta *Salonul de toamnă* probează, încă o dată, faptul că ne aflăm în fața unui autor ce provine din nobila stirpe a poezilor expresioniști.

Un alt Orlando

Viorel TĂUTAN

Inițiativa lecturii unor scrieri în proză, subordonate tranșant epicului, datorate autorilor contemporani cu atât de controversatul post-modernism (românesc!?), este suprapusă, în cazul nostru, tentației de a le încadra unor clasificări și definiții teoretice de factură didactică de îndată ce ai parcurs, să zicem, primele cincizeci de pagini. Certamente, romanul actual a suferit deviații spectaculoase, dacă nu cumva revoltătoare în viziunea teoreticienilor conservatori, de la definirea teoretico-didactică mai sus amintită a speciei.

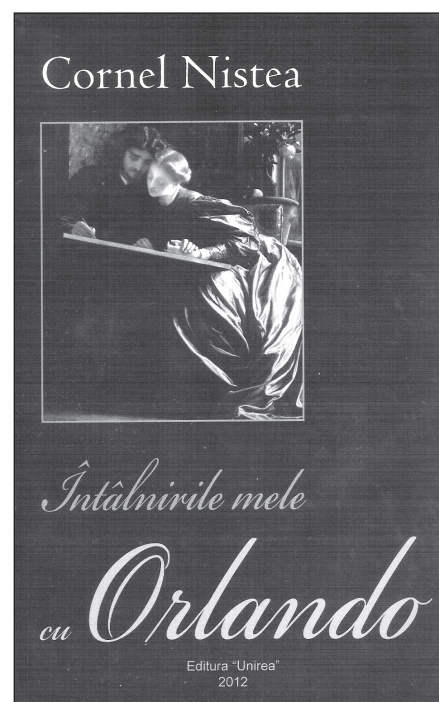
Anul 2012 ne-a oferit a patra scriere încadrată stilistic beletristicii, din câte cunoaștem, intitulată cu eponimul **Orlando**, în descendența onomastică a poemului epic scris de Matteo Maria Boiardo, **Orlando innamorato** (1487), apoi a celebrului poem **Orlando furioso** (1516), cea mai cunoscută scriere a importantului renașcentist italian Ludovico Ariosto, și, în ordine cronologică, a nu mai puțin celebrului roman **Orlando** de Virginia Woolf*.

Este vorba de cartea prozatorului Cornel Nistea, **Întâlnirile mele cu Orlando**, apărută la Editura Unirea din Alba Iulia.

Încă din titlu, autorul propu-

ne un discurs confesiv, invitându-ne să intrăm în trama lecturii. Orlando este personajul de referință, putând fi asimilat alteregoului, concomitent admirat și repudiat de naratorul-personaj. Aparținând acestei spețe generice, scrierea nisteană poate fi subordonată categoriei *romanul ionic*, conform amplului eseu manolescian **Arca lui Noe**, mai pe înțeles – romanul scris la persoana întâi. Capitolele se înlanțuie în plan orizontal, aparent lipsite de ceea ce în teoria literară clasică era promovat prin cel mai întins **moment al subiectului**, „desfășurarea acțiunii” în ascensiune spre un „punct culminant” (de maximă tensiune psihică) și un deznodământ previzibil sau ba.

Tema-suport, redundantă în contextul general al literaturii, este condiția artistului cvasi-integru moral (reprezentat aici de naratorul-personaj în pielea scriitorului Horațiu Codru, ardelean adus de soartă în capitală, în bună tradiție consemnată încă de pe la începutul secolului al XIX-lea), într-o societate subordonată șabloanelor ideologice ridicole, deci inacceptabile, a constrângerilor de natură politică, pe fundalul căreia se declanșează

și evoluează stările conflictuale, conviețuind cu eterna temă a iubirii, sugerată de un motto plasat pe verso foii de titlu, aparținând filosofului evreu francez Henri-Louis Bergson: „**Iubirea este singura aducătoare de fericire pură**”. Din acest punct de vedere, opțiunea autorului (ideea centrală) este evidentă: rememorare. Perioada sugerată pentru derularea subiectului, alcătuit dintr-un șir de episoade narative marcate, cum spuneam, în evo-

luție, este subordonată timpului inițial, asemenea tragediilor Greciei antice: una dintre zilele sfârșitului de mai, când trandafirii sunt în apogeul exploziei florale, iar teii domină zona cu mirosul fascinant al florilor: „Tocmai înfloriseră teii, iar miresmele ce se degajau din miile de flori îmi provocau o dulce și neliniștitoare halucinație” (pag. 5).

Decorul în care se produce declicul memoriei afective este terasa unui restaurant din București. Naratorul îi lasă cititorului libertatea opțiunii între cele două variante, atitudine percepută doar după încheierea lecturii ultimelor pagini ale cărții: fie acceptă sugestia de roman închis (cvasi-circular), fie de roman cu acțiune lineară. În primul caz totul începe și se încheie în aceeași zi, la masa de pe terasă, premisă a unui șir destul de complex al rememorărilor. În al doilea, acțiunea are loc între două momente diferite, pe parcursul câtorva ani, doar decorul păstrându-se oarecum nealterat de trecerea timpului. Personal, optez pentru prima variantă.

Naratorul-personaj, al cărui prenume îl aflăm abia la pagina 21, își începe confesiunea surprinzător și incitant: „În ziua aceea eram copleșit de-o dorință intensă, dacă nu de-a dreptul stranie, aproape fără motiv înafara unei melancolii ce mi-o provoca singurătatea. Îmi doream grozav să întâlnesc, sau ceva mai mult, să fiu în vecinătatea unei femei frumoase și nimic mai mult. Aveam nevoie de un moment de admirație...” (pag. 5). În atari circumstanțe, îl deranjează apariția inoportună a lui Orlando, față de care se manifestă totuși amical dezvăluind astfel caracterul duplicitar, de sorginte social-istorică, al unei bune părți dintre ardelenii ținuturilor nord-vestice.

Orlando este pictor de succes în epocă, universitar care-și permite atitudini extravagante,

intrat în grațiile unora dintre potențaii comuniști prin intermediul soțiilor acestora, cărora le făcea portretele, determinându-le prin forța persuasivă a personalității sale să-i pozeze nud, cu câteva dintre acestea ajungând la relații intime, devenindu-i amante pentru perioade mai lungi sau mai scurte. Invidiindu-i perioada de tinerețe marcată de succes, îl disprețuiește observând primele semne ale decrepitudinii în proximitatea îmbătrânirii. Deși diferența de vârstă dintre ei era de douăzeci de ani, au ceva în comun, nevoia de a trăi admirația reciprocă în relație cu femeile: „totuși ceva ne este comun, un ceva care ne este greu să-l mărturisim până la capăt, niciodată până acolo, în străfundurile sentimentului, a trăirii niciodată dusă până la capăt” (pag. 11). Atunci când Horațiu îi reproșează frivolitatea, Orlando îi răspunde dintr-o postură superioară, de mare artist: „E ceea ce am detestat mereu, să fiu acuzat de senzualism [...] Dragul meu, am avut pentru femeie o pasiune respectuoasă, mai ales atunci când am văzut femeia goală” [...] Asta vrea să exprime marea artă, frumosul ca expresie a sacrului” (pag. 17). În replică, Horațiu își escamotează maliția (de mai multe ori pe parcursul narațiunii) în spatele ironiilor amicale, cum de exemplu: „Parcă ăsta e unul din rolurile artei, să-l încante pe om, pentru că ce-ar însemna viața fără momentele astea de încântare pe care le mai numim uneori și plăcere estetică” (18).

Întâlnirile dintre ei, destul de frecvente în economia subiectului, dovedesc totuși diferențe de atitudini în relație cu arta; plastică la Orlando, literară la Horațiu. Dacă scriitorului i se inoculase, pe căi misterioase atunci (devoalate, cu timpul), incertitudinea, sentimentul inutilității și al non-valorii, pictorul credea, cel puțin la modul declarativ, în perpetuare: „Tânără mereu e arta, tablo-

urile ce rămân. Creația ne continuă în lume...”, spune acesta la un moment dat. Și, pentru a înocula în manieră hiperbolică antipatia cititorului față de personajul respectiv, naratorul îl pune pe pictor într-o situație ridicolă, de pastişă macedonskiană: „...dar și seara în atelierul său, transformat într-un fel de club-cafenea, în care maestrul stătea într-un jilț înalt, pus pe o estradă, deasupra tuturor, de unde își exprima ideile și concepțiile despre artă și viața artistică, cu nonșalanță, ba chiar cu vervă, niciodată contrazis, ci mai degrabă adulat...” (pag. 14).

Autorul, fără îndoială talentat, stăpânind foarte bine tehnicile descrierii, narațiunii și dialogului, proporționând pe baza unor principii și categorii estetice asimilate și asumate, impresionează mai ales prin analiza resorturilor psihologice ale atitudinilor personajului-narator în diferite situații, amintindu-ni-i pe maeștrii prozei interbelice din secolul al XX-lea. De fapt, profesia de bază recunoscută oficial a acestuia este de psiholog.

Drama frământărilor sale interioare este amplificată de întâlnirea Anamariei, sociolog, însă lector universitar doctor, alături de care va trăi experiențe divergente între stări extatice și deziluzie în contextul unei conviețuirii de tip matrimonial, tocmai când pe erou îl năpădisese gândul sinuciderii. Povestea lor de iubire este de fapt canavaua, fundalul derulării autenticului conflict interior al romanului. Cultivată, în manieră aristocratică, îndatoritoare și casnică, dar mai cu seamă frumoasă, Anamaria încearcă, reușind în proporție consistentă, dar nu completă, să-i redimensioneze opiniile despre societate și despre sine, determinându-l să-și reia activitatea de cercetare în psihologie. Horațiu Codru este, cu toate acestea, un conservator al aparențelor etice, generate de criteriile indubitabil rigide, însă

accepute, ale satului transilvan. De pildă, sărutul pe stradă sau în public, practicat dezinvolt de tineri, îi pare gest reprobabil, lipsă de bună-cuviință, ca și conviețuirea dintre două persoane de sex opus între care există o mare diferență de vârstă, cum este aceea dintre Orlando și studenta sa, Diana. Cu toate acestea, aversiunea sa instinctivă față de manifestările picturului sunt acompaniate, dacă nu determinate, de o dezamăgirea repulsivă, reiterată în palier narativ, vizând procesul de răsturnare a valorilor în toate aspectele vieții sociale, dar cu precădere artistice: „Și-am început să devin trist, mai trist ca niciodată, pentru că în mine răul o lua mai mereu înaintea binelui, că el, binele, se lăsa atât de ușor copleșit de rău, și nu mai puteam gândi încă la o cale de-a promova și întări binele, în primul rând în relațiile cu cei pe care eram gelos pentru succesele lor. [...] Era și cazul relației mele cu Orlando, dar și a unor cronici elogioase ce se făceau cărților proaste numai pentru că exprimau *umanul clasei muncitoare* și *forța biruitoare a partidului unic*. [...] Iată, gelozia mea nejustificată pentru a mă liniști, când dincolo de ea poate fi ceva mult mai grav și mai teribil, de ce nu lipsa impunerii eului deocamdată călcat în picioare de critica literară, de confrăți și de prieteni” (pag. 120-121).

Datorită intervenției decise a partenerei sale, menite să-i înfrângă cerbia, cât și la nivelul conducerii Institutului, Horațiu acceptă să reia, cu o jumătate de normă, activitatea în cercetare psihologică, urmând să-și definească teza de doctorat despre *Indiferența socială*, pe care o abandonase în urmă cu câțiva ani pentru a-și consacra timpul preocupărilor literare. Tot prin imixtiune, Anamaria obține pentru iubitul ei o bursă de studii într-una dintre țările membre ale CAER, mai degrabă un schimb de experiență între instituții si-

milare din aceste țări. Situația îl depășește, deoarece constată că de puțin este pregătit pentru o schimbare, pentru acceptarea imprevizibilului, ceea ce dă naștere angoasei de a se crede abandonat de către iubita sa, care urma să plece, cu aceeași finalitate, în Canada, însă pentru o perioadă de un an: „Mă lăsam copleșit de gânduri negre și de emoții, când mi-am amintit cum mă salvase ea de la sinucidere. Oare să se fi convins că își făcuse datoria, căși încheiase misiunea creștină sau ce altceva putea fi? Să se fi terminat terapia, iar de acum mă abandonase?...” (pag. 133). După o întâlnire cu directorul institutului, regizată tot de Anamaria (pe care de altfel începuse a o suspecta de infidelitate), naratorul-personaj își redobândește causticitatea spiritului de observație, atenuat în urma unei etape faste în compania iubitei, și surprinde atmosfera inter-colegială, marcată de disensiuni nu tocmai profesionale: „Dar cel mai neplăcut erau bârfele și ironiile de tot felul cu care mulți colegi își întrețineau răutățile. Ciudat lucru, era în atitudinile acestora, mai ales ale bărbaților, un mod straniu de existență, pentru că dacă nu puteau înjura partidul cu socialismul lui multilateral dezvoltat din cauza urechilor securității [...], la serviciu își dădeau drumul de ficare dată când ne vedeau împreună” (pag. 133). Intuind posibilitatea ca Horațiu să se comporte astfel încât să-și anuleze șansa de a pleca în Cehoslovacia, la Praga, Anamaria îi atrage atenția pe un ton imperativ: „- Te rog să nu faci vreo prostie. E important să evadăm din Bestiarul de aici. [...] Păzea, dacă vin bețivanii, nu te lua în gură cu ei. Cei mai mulți au intrat în cercetare cu pile sau pe motive politice...” (pag. 139).

Fragmentul narativ cu o superbă încărcătură sentimental-emoțională pentru ilustrarea unei relații ideal-amicale între cei doi iubii, aflați la vârsta deplinei

maturității, se derulează în perioada dinaintea plecării lor peste hotare, la Predeal, unde sunt găzduiți într-o vilă de protocol, fiind tratați cu deosebită atenție din partea administrației. Horațiu are un ciudat sentiment premonitoriu, facilitat și de îmbolnăvirea sa, de alerta provocată, când Anamaria îl îngrijește îngrijorată și parcă exagerat de îndatoritoare, administrându-i ceai de iasomie care îi mai provocase stări halucinante. Acum conștientizează el disperat că e pe cale să abandoneze literatura, să renunțe la scris, devenind unul din autorii obscuri ai vremii: „Uitasem cu desăvârșire și cine sunt și că eu aș fi scris *Destine*. Eram un alt om, străin mie, care devenise fericit” (pag. 154).

Ajuns, finalmente, în Cehia, se confruntă cu un alt tip de realitate „socialistă”. Este apreciat de colectivul de cercetători cehi, de managerul Institutului de psihologie, începe să publice în revistele de specialitate de aici și este curtat de o foarte frumoasă și elegantă colegă, despre care află că este fiica unui potentat din rândurile nomenclaturii partidului comunist, ceea ce-i facilitează accesul în cercuri sus-puse. Acatat de idila cu aceasta, începe să uite de Anamaria. Îndrăgostită de cercetătorul scriitor, Katerina, prenumele cehoaicei, aranjează tot felul de escapade nocturne, la sfârșitul cărora să rămână doar ei doi. Ieșirea la Karlovy Vary este prilejul de-ai propune să renunțe la România, să se căsătorească și să trăiască în Praga, unde ar fi foarte apreciat: „Horațiu, ne iubim prea mult ca să te mai întorci în România. Acolo e o mizerie cumplită, în ciuda discursurilor sforăitoare ale lui Ceaușescu, dictatura devine tot mai agresivă. I-am mărturisit tatălui meu hotărârea mea. Ți se va rezerva un post la Institutul nostru și vom trăi în Praga fericiți” (pag. 163). Mai mult, îi promite să aranjeze, ceva mai încolo, o evadare

din lagărul socialist și stabilirea în Elveția. După un alt sejur în Munții Tatra, într-o vilă a CC al PCCS, încheiat cu Ziua Precistei, celebrare de rit catolic a morții Fecioarei, organizată ca surpriză pentru Katerina de către oamenii Comitetului Central, incomparabil mai fastuos decât sejurul din Predeal, ceea ce îi dă prilejul să facă o apreciere caustică (dar un loc comun pentru românii lucizi): „...potențaii din zilele noastre nu de puține ori ajungând în vârful piramidei niște pârliti de oameni, fără alt merit decât acela de a se fi născut într-o familie de proletari și a fi jurat atașamentul până la sacrificiu ideologiei marxiste. O nouă aristocrație, de păduchioși, se instalează la putere în vechile palate regale și nobiliare, nu mai puțin ticăloasă și orgoli-oasă” (pag. 180).

Se întorc în Praga. Aici, Horațiu este anunțat că a fost căutat telefonic, dar și în scris, de Ambasada RSR. Cotactând ambasada, este invitat de către ambasador la o discuție amicală. Se supune invitației, ambasadorul îl tratează amiabil, dar îi amintește că trebuia să raporteze în scris despre stadiul în care a ajuns, spunându-i că la postul de Radio

Europa Liberă au fost citite fragmente din romanul său, ceea ce nu prea este în regulă. Apreciind eronat amabilitatea ambasadorului, îl roagă pe acesta să încerce demersuri pentru prelungirea stagiului său la Institutul din Praga. Acesta îi promite să încerce, ocazie cu care i se înmânează teancul de scrisori pe care i le trimisese Anamaria din țară și din Canada, sub pretextul că n-a fost găsit la timp.

Dacă e să stabilim punctul culminant al acțiunii, evenimentele care urmează se constituie într-un asemenea moment al subiectului. Nu primește permisiunea de a-și prelunge stagiul, se întoarce la București, împotriva dorinței și a promisiunilor Katerinei.

În țară, este nevoit să se subordoneze exigențelor traiului claustrant și inuman suportat de popor, decade în relații sentimentale dubioase, răbufnește furibund, este arestat și internat într-o clinică psihiatrică și supus unui tratament cu halucinogene în încercarea de a-l depersonaliza și, în final, asasina. Urmare posibilă a absenței răspunsurilor la scrisorile sale, dacă nu cumva în misiune sub acoperire, Anamaria rămăsese în Canada. Ultima

scenă (prima scenă?), a dramei, pe aceeași terasă, este marcată de conversația dintre Horațiu și Orlando, care fusese părăsit de prea-tânăra sa iubită, Diana.

Un roman construit prin împletirea unei realități, îndeobște cunoscută prin devoalarea din *jurnalele* publicate după enigmaticul an 1989, cu ficțiunea implantată în manieră profesionistă, face din Cornel Nistea un prozator analist de mare talent. Păcat că, din nu știu care motive, am întâlnit în textul parcurs cu atenția dascălului de umanioare, numeroase erori de ortografie, cacofonii și erori morfologice și/sau de logică.

* În afara de asta, numele respectiv îl poartă un oraș din statul Florida, USA; l-au mai purtat inginerul italian (Luigi Orlando) care a construit prima navă din fier cu vapor, primele tunuri ghintuite și primele cuirasate, precum și juristul om politic liberal, prim-ministrul Italiei din perioada 1917-1919 (Vittorio Emanuele Orlando) apud **Dicționar enciclopedic**, vol. V, Ed. Enciclopedică, București, 2004, pag. 111;

- Orlando este corespondentul onomastic italian al lui Roland, eroul popularului poem medieval francez *La chanson du Roland*, făcând parte din așa-numitul *Ciclu Carolingian*. (n.a.)

Parodie de Lucian Perța

Traian Ștef

Schimb de culori

(din **Caiete Silvane**, nr. 106/2013)

Sunt ferm convinși că nimeni dintre cunoscuții mei nu a stat

Atât de mult într-o redacție fără să fie schimbat.

Într-o redacție serioasă, de revistă în plină înflorire, Este foarte greu să urci, trebuie să faci, din nefericire, Multe călătorii de ucenic pe la diverși meșteri, ba chiar

Și pe la unele calfe, altfel e totul în zadar.

Altă dată, mă rog, în tinerețile mele, când totul, Până și femeile le vedeam în roz-bombon, Era parcă mai simplu, că mergeai de-a dreptul La tovarășul cutare, care între timp primise un telefon

Și apoi direct, fără mistificări, dintr-o pornire, Îți luai postul în primire.

Tandrețe nu încăpea între noi, redactorii, Pe atunci spuneam *pardon*, acum spunem *I`m sorry*, Doar când intrai la șef, și atunci, ca și acum, Se producea același schimb de culori: El era roșu la față, înconjurat de fum, Tu, galben la față și cu ochi temători, Apoi te-ntreba ceva și tu răspundeai cum se cere, Galben la față cum se făcea îl vedeai

În timp ce tu te înroșeai
De plăcere.

Cărări spre chilii

Pescar de oameni, Ion Pițoiu-Dragomir

Carmen ARDELEAN

Prezentarea romanului *Pescar de oameni*, semnat Ion Pițoiu-Dragomir, în cadrul Cenaclului „Silvania” din 28 noiembrie, nu a fost un eveniment plasat într-un context aleatoriu, căci autorul, *atent la tot și la toate*, a ținut să lege unul dintre firele narrative, cel care urmărește ultimele zile din viața părintelui Arsenie Boca, de realitate, *învățându-ne*, astfel, *să fim*, preț de-o lectură, *veșnici*. Cu exact 24 de ani în urmă, murea cel care a fost supranumit Sfântul și, la 4 zile după această primă lansare a romanului, cu ocazia Zilei Naționale a României, a fost dezvelit bustul părintelui, în curtea Catedralei Episcopale „Înălțarea Domnului” din Zalău.

Împătimit al titlurilor ermetice, inteligent construite, al căror echivoc contrariază adesea, Ion Pițoiu-Dragomir nu se dezmințe nici de această dată, dacă avem în vedere cele două părți ale romanului, Uvertura „Lapidaria” și Simfonia „Hadesia”, care fixează câteva dintre coordonatele simbolice ale cărții. Lapidaria nu e doar o sugestie a laconice, superficialei existențe a omului de azi; titlul inițial al cărții, „Oglinzi de piatră”, mărturisit de autor la întâlnirea din cadrul cenaclului, a devoalat *jocul secund* și a confirmat posibila raportare la lapidariu, mai ales că motivul central al primei părți este cel al pietrei care domină terestrul, conturând o admirabilă parabolă: „Reușita era așa de mare prin producția de pietre pentru lovit, încât întreaga populație a ajuns la cel mai înalt grad atins vreodată în istoria lumii privind stabilitatea psihică, dar și la bogăția pe care n-o bănuise nimeni cândva. [...] Pietrele de lovit arătau perfect. [...] Nici în spitale nu se intra ușor. Aici pietrele artificiale de un alb tonic, stimulator, acopereau trotuarele până la intrările principale. [...] –... dacă toți veți produce grămezi... dealuri... munți din pietre de lovit, înalți până la ceruri, cine mai rămâne să i se zdrobească țeasta?!”.

Spațiul infernului din Hadesia păstrează coordonatele muzicale, contrapunctice din uvertură; numele personajelor trimit la notele muzicale (avocatul Re, celebrul inventator Sol sau Doren), iar simfonia ce deschide romanul este în „Dur Major”. Cu toate acestea, temele majore interpretate allegro, andante, descrescendo, vibrato sau accelerando sunt relația om-divinitate, glissandoul viață-moarte, Eros-Agape, aparență-esență.

Contrapunctică e și modalitatea narării, căci au-

torul gestionează, dozează extrem de bine efectele pe care le creează enunțul scurt, adesea eliptic, de tip didascalie, alternat cu fraza amplă, metaforizată puternic, deosebit de picturală, ce poetizează discursul. „- Mașina dominoului? – Sincer? – Da! Ea a sărit ca arsă cu fierul înroșit, apoi s-a așezat. Noiembrie, nefericitul toamnei - pentru că lui i s-au împuținat culorile și miresmele - privea în palmă câteva frunze înlăcrimate.”; „Muntele însuși încremenise. Cineva a tușit în apropiere. Înlemnire spontană. Tensiunea creștea. Întunericul se amesteca - și el! - amenințător cu pâclele ceții groase, pătrunzătoare; peste întunericul din suflete, trompeta morții sfâșia ca o schijă. A căzut o lanternă. [...] O singură mișcare. Una era de ajuns. Șansa vieții lor. Călugării însă au rămas la locurile lor. Neclintiți. Stânci vii”.

Evenimentele și stările evocate au dramatismul experiențelor fundamentale ontologice, căci o lectură atentă permite raportarea deopotrivă la arhetip, mit și anarhetip. Înțeleptul, Anima-Animus, păcatul original, zborul lui Icar, eterogenitatea umană, degringolada devin constante ale unui spațiu „la mijloc de rău și bun”, armaghedonic.

E un spațiu al superlativelor în care destine, aparent sublimite de idealurile umanitare care le animă, își dezvăluie intempestiv, diabolic, latura malefică atunci când, după ce îi oferiseră omului posibilitatea zborului, apasă butonul care „stabilește câți mai rămân în zbor și câți...”.

Proiectul „Saltul global către azur”, Uniunea Internațională a Demnității Multiple sunt superbe metafore ale aspirațiilor absurde ale omenirii, ale efemerității gloriei, ale evoluției care nu face decât să grăbească tragicul sfârșit. Antitetic se configurează spațiul strâmt, dar fără limite, al chiliei, motiv central regăsit, simbolic, în citatul de pe coperta 4, emblemă a unei mentalități extraordinare „- Să știi - și toți să știe asta! - că Dumnezeu este în toate chiliile din lume! Apoi cu ton profetic: - Fiecare dintre noi să fie chilie unde să coboare Dumnezeu!”.

Se conturează, de altfel, cu fiecare capitol, un univers dihotomic, maniheist, în care binele și răul, trupul și spiritul, omul și Omul sunt sortiți unei perpetue confruntări. Faimei, orgoliului, iluziei puterii i se opun, într-un alt registru, smerenia, umilința, echilibrul. Călugărul Ell, proiecție a lui Arsenie Boca, e o re-prezentare a naturii divine,

sugerate prin numele urmat, întotdeauna, în text, de un cuvânt care începe cu litera i; Eli înseamnă „Dumnezeul meu”, dar s-a impus prin trimiterea la cunoscutul citat biblic „Eli, Eli, lama sabachthani” - „Doamne, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit”. Nu e aici una dintre tânguiriile psalmistului și aceasta o confirmă interesantul metatext, *metadialog* din paranteze care dublează dialogul sau monologul interior: „- Ce, bă, tu ești apostol?! („Iartă-mă, Doamne, pentru toate faptele lor!”). - Ești sfânt, bă? („Doamne, iartă-mă că nu opresc crima aceasta!”)... Bă, ești apostol apostol de tot?![...] - Ești sfânt, bă?! („Iartă-mă, Doamne, pentru toate crimele pe care nu le-am oprit!... Doamne, iartă-i și pe călăii aceștia!... Și pe călăii care i-au trimis!... Iartă-mă, Părinte al Luminilor... pen-tru... că... nu... o-presc... a-ceas-tă... crim...”).

Emoționante sunt scenele derulate în spațiul opriment al lagărului sau confruntarea dictator-călugăr. Dialogul torționar-deținut nu are nimic din absurdul kafkian, ba chiar evocă vremuri nu de mult apuse în care o scrisoare, oprită din traseul ei firesc, va dezvolta o întreagă polemică și va avea o consecință ce va echivala, pentru „locatarii” închisorii, cu apocalipsa.

Scena desfășurată în munte, ce îi are ca protagoniști pe agenții Ago, Agu, părintele stareț și călugărul Inimie, e o lecție despre supraviețuire într-un spațiu în care simțurile sunt detronate de ochiul interior. Simțul orientării, indispensabil într-o zonă montană, în miez de noapte, își pierde sensul într-un topos plin de semne și simboluri, în care stăpânește spiritul muntelui și, mai presus de acesta, Spiritul.

Ca în „Un roman excepțional”, și aici asistăm la inserția naratorului-alter ego al autorului, Screen, care teoretizează poetica propriului roman, polemizează, când parodic, când dureros, cu prietenul Cryt, ipostaza criticului, pe tema utilității actului creației, a naturii acestuia, a materialului pe care trebuie/are datoria să-l valorifice creatorul: „- Nu uit frumosul, binele, mirosmele, iubirea, credința binefăcătoare, dar nu mă obliga să trec nepăsător pe lângă hidoșeniile din jur!... Sau... înfige-mă într-un perete mistuitor din sârmă ghimpată, să muște năuc din mine!... Însă... nu mă obliga să tac!”.

O altă față a morții „la comandă” e zugrăvită în episodul dramatic ce îi are ca protagoniști pe Sanu, unul dintre bogătanii locului, și participanții la aniversarea fetei sale. Un exces de grandomanie, o supralicitare a destinului vor pecetlui existențele tuturor invitaților. E o parabolă a confruntării om-natură, o simbolică lecție despre consecințele tulburării misterului naturii „- Încremenirea albă era frumoasă, impunătoare, însă impunea res-

pect... Respectul muntelui!... Respectul eternității!... - Când cineva îi tulbura încremenirea feerică, diamantină, se încrunta acest munte, și nu era bine deloc! - Dacă atingeai neclintirea de sus a zăpezii, cu strigătul chiar, cu dislocări de troiene-joc sau nu, provocare sigur! - muntele pedepsea... Se încrunta întâi, apoi... - Avalanșa uluia... - ... strivea... - uci-dea... - pedepsea!... - Bogătanul Sanu și-a îmbrăcat fata într-o rochie albă, «Să fii prințesa albă a zăpezii, draga tatii!... Să fii zâna avalanșei!» spusese el”.

De altfel, cadrul naturii este unul metonimic. Caracteristica este evidentă deopotrivă în portrete și în tablouri: „Starețul a căzut pe gânduri. Lumina văzduhurilor lua de pe fața lui gravă firul de zâmbet pe care îl controla totdeauna. Cuvântul lui era puritatea adevărului. Niciodată n-a rostit un sunet în plus. Nici în minus. Era ascultat cu sfințenie”; „Ell ia o rază de la soare („Mulțumesc, Doamne!... Știu, Doamne! Facă-se voia ta, Doamne!”) și trimite această rază să-i mângâie pe cei doi din fața lui”; „Ea gâfâie. Animal strunit la timp de zăbală. Nimeni nu rostește vreun cuvânt. Tăcere prelungită. Câteva frunze rănite-ultimele- planau cu aripioarele însângerate. Volburi de nori treceau parcă prea repede peste un cer șlefuit în grabă. Câteva ciori croncăneau în arborii din apropiere. Vântul dădea crengile deoparte din fața ferestrelor și privea - curios - înăuntru”.

Câteva dintre scene stau sub semnul miracolului, al tainei. Disecate de personajele-extensii ale maleficului, potențate de călugării care, plini de evlavie, rememorează experiențe fundamentale, evenimente care confirmau supranumele de sfânt au ca punct de pornire o mitologie locală; deplasarea călugărului la înmormântarea mamei, depășind limitele temporale și spațiale care ar fi făcut imposibilă prezența sa acolo, ploaia-potop, semn al lui Dumnezeu, care a schingiuit trupurile călugărilor, îmblânzirea lupului, profilul călugărului ce amintește de zeul Pan sunt câteva dintre aspectele semiotice insolite.

Dincolo de societatea distopică ce se conturează, ca un puzzle, din scene tragice, în care cultul personalității, tortura fizică și psihică, opresiunea, totalitarismul schițează crunte realități mai vechi sau mai noi, ceea ce străbate, fulgurant, spațiul narativ și memoria colectivă e spiritul călugărului.

Dacă mai putem vorbi despre „pescari de oameni” în afara spațiului ofertant al literaturii, unde granițele dintre persoană - personalitate - personaj devin fluide, e greu de afirmat. Cert e că volumul care are un titlu aluziv a fost lansat la 2 zile distanță de sărbătoarea Sfântului Andrei, unul dintre primii apostoli chemați de Iisus pentru a deveni „pescari de oameni”, care a ajuns să ne creștineze strămoșii.

Eli, Eliah...

Acasă la Ștefan Goanță

Ligia PETREȘTI

În acest an, Ștefan Goanță ne-ar fi prilejuit participarea la o dublă sărbătoare: 80 de ani de viață și 20 de ani de la debutul editorial. Spun aceasta, deoarece și-a organizat singur toate evenimentele cruciale din viața sa. Doar o singură dată, Biblioteca „Ioniță Scipione Bădescu” din Zalău i-a apreciat activitatea și l-a sărbătorit cu prilejul celei de 70-a aniversări și lansarea volumului de proză scurtă, *Moartea e facultativă*. Acum, Fundația culturală care îi poartă numele a marcat aceste evenimente prin simpozionul literar Ștefan Goanță - 80 și prezentarea noii ediții a romanului de debut, *Altarul de nisip* (Editura Brumar, Timișoara).

Participarea mea la acest simpozion a însemnat și o vizită la sediul Fundației, aflat în casa scriitorului.

Așadar, am fost acasă la Ștefan Goanță... Dacă *acasă* se poate numi locul în care a ales profesorul și scriitorul să-și petreacă ultimii ani ai vieții. Nuci mari și rămuroși străjuiesc intrarea într-o curte întinsă la capătul căreia se află terasa - la rândul ei străjuită de marele Caragiale -, locul unde poposea adesea scriitorul cu familia și cu musafirii. În stânga, căsuța Diane, cățelușă pe care a crescut-o și a educat-o, construită în 2004, urmată de garajul unde se află „Dacia 1310”, mașina care îi folosea drept mijloc de deplasare la pescuit, dar și ustensilele de pescuit așezate pe masa improvizată de scriitor și rămase așa cum le-a lăsat când s-a întors ultima dată de la pescuit, în vara lui 2010, împreună cu prietenul său Bogathy Zoltan. Deasupra mesei, pe perete, îmi spune interlocutorul meu, un pictor va așterne imagini din vremea când Ștefan Goanță pescuia la Vârșolț, la Someș sau la Barajul din Liebling.

În dreapta, de-a lungul curții, o casă modestă, de tip vechi, cu două intrări, clădire încărcată de istorie, aparținând inițial unei familii de nemți stabilită cu mulți ani în urmă la Montreal. În fața ei, un păr și doi meri plantați de scriitor, în primăvara anului 2004, o fântână, flori felurite și trandafiri de toate culorile a căror mireasmă se răspândește peste tot.

Încă de la intrare, privirile străbat cu repeziciune spațiul verde cu pomi, grădina cu alea pe care se plimba scriitorul, oprindu-se în gardul înconjurător acoperit cu zorele albe și violet cu florile închise în miezul zilei, acum aproape de stingere, pregătindu-se și ele pentru toamnă și apoi pentru frigul iernii. La sosirea mea aici, m-a întâmpinat soția scriitorului, Irina Goanță, prin grija căreia această casă a devenit sediul Fundației Ateneul Cultural „Ștefan Goanță”. Prozatorul nu a avut copii. Două nepoate din partea soției au locuit câțiva ani în apartamentul lui de la Zalău. Uneia i-a dat și numele, dar nu l-a urmat nici una. O nepoată directă, Ioana Irina Motruc, fiica uneia dintre surorile scriitorului, cu vădite înclinații artistice, l-a vizitat de câteva ori, i-a trimis

chiar din creațiile ei poetice pentru a discuta valoarea lor estetică, au corespondat o vreme, dar, după 1989, și ea a renunțat la literatură.

Am pășit cu emoție în curte, m-am așezat cu sfioșenie pe scaunul scriitorului de pe terasă, am trecut apoi pragul casei, am atins clanța ușii pe care, cu numai câțiva vreme în urmă și scriitorul a pus mâna. M-am așezat la masa unde a scris, i-am privit cărțile alese și rânduie de el pe masă, patul unde s-a odihnit și a dat aripi visurilor, am deschis televizorul pe care l-a folosit numai el, am rămas cu privirea ațintită asupra tuturor obiectelor pe care le-a așezat însuși scriitorul în camera sa de lucru.

Am aflat de la doamna Irina Goanță că au venit aici de la Zalău cu speranța că vor găsi liniștea, iar „maestrul se va dedica în totalitate scrisului” (M. Lucaciu). Consider însă că motivul pentru care s-a întâmplat ca Ștefan Goanță să se stabilească aici în ultimii ani ai vieții nu poate fi explicat, căci multe se fac fără voia omului și chiar nu le putem ști pe toate. Cert este că, după o viață zbuciumată, a tânjit după *un spațiu curat, fără poluare fonică, mai ales, cu iarbă, cu pomi și flori*, dar poate s-a gândit și la faptul că va putea reface, într-o oarecare măsură, mediul și atmosfera de neuitat de la Nisipuri, din Oltenia.

În scurta mea vizită, am trecut prin biblioteca scriitorului, unde i-am văzut cărțile, manuscrisele, albume și fotografii, cărți ale autorului, reviste la care a colaborat. Știu din întâlnirile noastre de odinioară că Ștefan Goanță a scris mult și divers. Au rămas câteva manuscrise, peste care sperăm să nu se aștearnă uitarea. A trăit fără veleități, dar frământat de gândul că nu-și va putea supune condeiul până la capăt. N-a cerut niciodată nimic nimănui. (A, să nu uit, a cerut să fie reînmatriculat la cursurile Facultății de Filologie din București, cerere ce nu i-a fost luată în seamă.) După opinia mea, Ștefan Goanță a fost un artist înăscut, un om de factură universală. Am văzut și câteva imagini înregistrate pe peliculă și am tresărit la auzul vocii inconfundabile a scriitorului. Când citesc scrisul lui (proză și teatru), am impresia că re trăiesc viața aceasta anostă și insipidă, căci literatura lui este viață. Consider că i-am fost prietenă și o spun cu toată tăria că Ștefan Goanță este un român de mare calitate, care trebuie cinstit cum se cuvine, dimpreună cu cărțile sale tipărite sau aflate în manuscris.

Despărțirea de acel loc pe care l-am găsit impregnat de ființa și de spiritul lui Ștefan Goanță a fost la fel de emoționantă, gazda mea fiind deosebit de amabilă și ospitalieră, deși afară parcă se pregătea să vină toamna rece, cu semne de ploaie, iar vântul crea un foșnet nicidecum melodios, prevestind sosirea primilor fulgi de zăpadă din iarna care se apropia, poate la fel ca aceea din decembrie a anului 1959...

Un roman – portret:

Altarul de nisip de Ștefan Goanță*

Ana MĂRCEAN

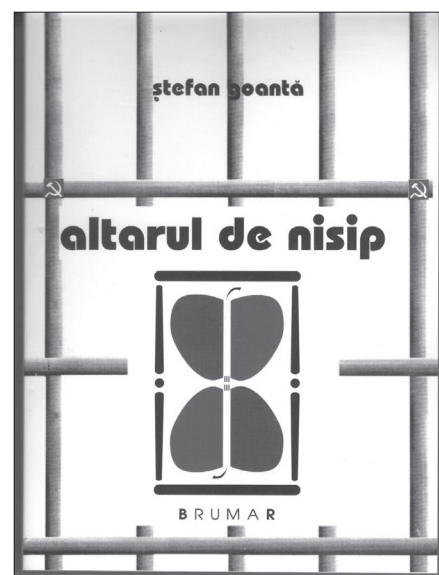
Socotindu-l pe autor una dintre cele mai originale și mai interesante noutăți în proza contemporană românească, Editura „Brumar” din Timișoara a reeditat, în 2013, romanul *Altarul de nisip* al scriitorului Ștefan Goanță, o viziune pur românească, după toate regulile genului (gândită de un dăruit al cuvântului) a epocii staliniste din România¹. Inițial, cu titlul *Tovionescu*, romanul a fost finalizat înainte de 1989, dar a văzut lumina tiparului cu întârziere, în anul 1993, și reprezintă debutul editorial al lui Ștefan Goanță, realizat la distanță de 37 de ani de debutul absolut, în revista „Universitatea” din București.²

Lectura acestui roman mi-a readus în memorie romanul-parabolă al lui Kafka, cel care afirmă că „arta este pentru artist suferință, de care se eliberează pentru o nouă suferință”, apoi romanul lui Robert Musil, ca să nu mai spun că mi-a trezit în minte ideea de a-l categorisi ca roman de creație (G. Ibrăileanu), în care personajul este urmărit din exterior, dar și corintic (N. Manolescu), personajul manifestându-se ca o marionetă trasă de sforile naratorului. Pe de altă parte, discursul epic acoperă o epocă istorică – perioada stalinistă – și am putea spune că avem de-a face cu un roman istoric. Putem vorbi chiar despre o frescă socială, cuprinzând toate aspectele societății timpului, tipuri morale și psihologice caracteristice orânduirii născute și apuse odată cu Tovionescu, reprezentantul ei.

Cert lucru, cartea este o operă complexă, inspirată din anii de detenție ai tatălui, în care autorul realizează o radiografie densă

a comunismului, de la instaurare până la cădere, finalul sugerând Revoluția din decembrie 1989. Prefața este semnată de criticul literar C. Stănescu: „Ce este, de fapt, «Altarul de nisip»? O satiră atroce a uniformizării, ca țel suprem, într-o viziune caricaturală, îngroșată”³ a societății nu de mult apuse. Romanul prezintă „drama depersonalizării individuale care tinde să-și încastreze tot mai temeinic tentaculele în trupul unei societăți amenințate de mortificare”⁴. Un roman unic, am spune, prin faptul că opera lui Ștefan Goanță nu este o carte de memorialistică, cu care am fost obișnuiți după evenimentele din 1989, ci este o ficțiune, a cărei acțiune se petrece în România și îl are în centru pe Tovionescu, un personaj atipic, în plină formare, cu o atitudine pasivă și indiferentă față de viață, caracteristică utopiei comuniste. Despre timpul acțiunii autorul notează: „pre-război, război, post război, când toate urlau din cauza întoarcerii lumii pe dos” - motivul întoarcerii lumii pe dos devenind un fel de leitmotiv al celorlalte cărți ale autorului - pentru ca apoi să precizeze că întâmplările au loc la „sfârșit de august”, dar nu un august obișnuit, ci „primul august scris cu literă mare”. Tancurile sovietice se năpustesc pe ulițele pustii tocmai când junele iese la poartă, moment care va reveni mereu în visele lui de „rusofil”.

Naratorul obiectiv face trimiteri la basm când consemnează nașterea protagonistului. Aici însă lucrurile se petrec invers, totul se desfășoară cu încetinitor, autorul folosind procedee cinematografice, fapt subliniat prin negații: „Copilul a început să

crească nu ca un făt-frumos din basme, adică el într-o zi cât alții într-o lună, ci invers.” Portretul personajului este creionat încă de la început și este văzut în cele trei universuri: **casa - familia** nu-i oferă nimic deosebit, este „cel mai cuminte băiat din lume”, iar în **stradă** este doar *spectator*. Al treilea univers îl reprezintă **școala** – este absolvent al cursului primar. Personajul evoluează apoi în timp și spațiu, accentul cade pe relatare, cu episoade intercalate, fără ca unitatea textului să aibă de suferit. Cu o biografie lipsită de evenimente deosebite, acesta este prezentat apoi după gratii și în libertate. Precum personajul Ulrich al lui Musil, Tovionescu este un *ins fără însușiri*, parcă născut pentru a deveni un susținător ardent al lui Stalin, nefericit și acționând ca un robot. *Altarul de nisip* este un roman-portret. „Un roman cu mai multe personaje, desigur, însă redate, cu excepția unuia, central, la rolul de a media portretizarea respectivului”⁵, al lui Tovionescu, omul mânat de idealul său,

acela de a-l diviniza pe Stalin și de a iubi până la extaz culoarea roșie. „Scriitura cursivă, temperamentală și în același timp bine temperată dezvoltă tabloul exhaustiv al unei epoci analizate prin urmărirea evoluției unui singur personaj – Tovionescu, un fel de prototip scos în serie”⁶. Îndurată cu amărăciune, și prezentată în stil pamfletarist, viața din „închisoarea comunistă de dincolo și de dincoace de gratii” este privită din interior, declinul inevitabil și delirul grandorii făcând din protagonistul romanului o ființă aproape dementă, cu mișcări masinale, de o corectitudine ieșită din comun. Prin acest Tovionescu, impersonal, lipsit de identitate, autorul creează un personaj care sugerează o lume a marionetelor trase de sforile unor forțe invizibile, într-o lume în care se mimează atât acțiunea, cât și existența. Personajul principal, prin ceea ce face și gândește în întreg romanul, este un alt fel de (anti)erou al timpului „său”.

Naratorul omniscient ne lasă să înțelegem că timpul macină, distruge ireversibil, ne atenționează încă de la început asupra dramei ce va urma. Imperfectul durativ al verbelor (*revenea, cunoștea, făceau, știau, rostea, admira, ocoleau, anunța* etc.) indică poziția personajului care nu are dubii asupra lumii sale, în viața pe care și-a construit-o. Este sugerată opoziția dintre lumea personajului, care evoluează lent, măsurat, exact, și realitatea cunoscută de narator. Profesorul de română îi va descoperi domeniul în care excelează: caligrafia, scrisul frumos. După prezentarea timpului, a personajului și a modalității existențiale, se conturează, pagină cu pagină, imaginea lui Tovionescu, prototip al unei societăți închise, limitate, fără posibilități de evadare. Noul apărut în viața sa face parte dintr-o lume străină lui Tovionescu, neînțeleasă de el și care îi va dărâma lumea în care trăiește, izgo-

nindu-l în muțenia alienării.

Prin alăturarea celor două substantive din titlu, autorul creează o metaforă sugestivă pentru societatea comunistă. Substantivul în cazul nominativ articulat – *altarul* – simbolizează tendința utopică a vechii societăți spre grandoare, măreție, iar substantivul în acuzativ nearticulat – *nisip* – vine să sublinieze nimicnicia acestei societăți, înălțarea ei pe o temelie precară, lipsită de soliditate, de eșafodaj, sortită curând pieirii.

Cuprinzând două părți, opera lui Ștefan Goanță este un roman-portret în care comunicarea se face la perfectul compus, când se dau date despre personaj, care alternează cu prezentul, când autorul se adresează direct cititorului, sugerându-se două registre: al naratorului și al personajului Tovionescu. Diversele forme ale trecutului se îmbină în discursul narativ, fiecare având altă funcție. Perfectul simplu sugerează grăbirea timpului, în timp ce imperfectul prezintă acțiunea în plină desfășurare. Datele temporale ale ficțiunii se suprapun discursului narativ (al povestitorului) în dialoguri care apar la timpul prezent, întărindu-se impresia că acțiunea se derulează sub ochii noștri.

Alte elemente ale universului lingvistic privesc caracterul popular și oral al limbajului. Apar frecvent expresii și forme de vorbitor popular (*ai lui Tovionescu, o să meargă, n-o s-o facă*), aspecte ale limbii vorbite și forme de adresare specifice limbii vorbite în dialog: *Tu mai ai, mă, de...* O funcție importantă au neologismele (*am discutat, admitem, cazul, dispoziție, ordin, achitat*) utilizate cu precădere în dialog, care dau o coloratură aparte limbii și indică un anumit grad de civilizație.

Aceste aspecte ale limbajului contribuie la construirea cadrului și a atmosferei în care se desfășoară acțiunea, evoluează protagonistul și se comportă cele-

late personaje, dând impresia de real unei lumi imaginare construite de autor. Descrierile sunt în deplină concordanță cu evenimentele prezentate. Ziua aceea de august este „*arsă de dogoare și prăbușită peste străzi moarte și case moarte*”. Intrarea tancurilor sovietice este anunțată de un bubuit surd și continuu, un fel de cutremur sonor. Personificat, tancul este o „*matahală neagră, turtită și colțuroasă. Un fel de cutie scrâșnitoare ale cărei picioare nevăzute sunt îngropate în niște plăpumi mergătoare ... o dihanie cu nas lung de fier găurit*” (p. 37).

Romanul lui Ștefan Goanță configurează climatul spiritual al epocii, cu deziluziile, ratările sau strălucirile ei, prin „portretul robot al insului complet dezumanizat, al insului care nu poate gândi și vorbi decât în formule, care nu are inițiative și atitudini proprii, care, în orice situații s-ar găsi, se mișcă unidirecțional, acționat de un resort unic”.⁷ Finalul romanului este simbolic: acest erou tipic al epocii staliniste devine un tip etern. Autorul trebuie să scrie despre el o carte „*care a mai fost scrisă, citită, trăită, comentată*” și care „*poate*” fi scrisă „*la prezent, poate la trecut, prezent sau la viitor*”. Dar cu siguranță există și „*timpul Tovionescu, un timp trecut prezent la viitor*” (p. 310).

Note:

¹ Ștefan Goanță, *Altarul de nisip*, Editura „Brumar”, Timișoara, 2013;

² Zărnescu, Constantin, „*Altarul de nisip*”, un roman de excepție, în revista „Tribuna”, nr.30 (2201) din 25-31 iulie 1996, Cluj-Napoca;

³ Goanță, I., *Singur printre oameni*, mss.;

⁴ Stănescu, C., *Bolovanul lui Sisif*, prefață la romanul *Altarul de nisip* de Ștefan Goanță, Editura „Brumar”, Timișoara, 2013, p.10;

⁵ Pop, Mariana, *Altarul de nisip - drama depersonalizării*, în „Caiete Silvane”, 15 martie 2013, p. 46;

⁶ Micu, Dumitru, *Timpul și tipul robotului*, în revista „Literatorul”, nr. 23-25, din 29.07-5.08 1994, București;

⁷ Pop, Mariana, *Op.cit.*, p. 46;

⁸ Dumitru, Micu, *Op.cit.*, p.2.

Silvia Bodea, *Pelerin la poarta cerului*

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Silvia Bodea este, fără îndoială, unul din scriitorii cei mai discreți din județul nostru. Profesoară de limba și literatură română (s-a pensionat de la Liceul „Gheorghe Șincai” din Zalău), a preferat să scrie și să-și publice cărțile fără a atrage atenția asupra împlinirilor și succeselor ei pe plan literar. Și s-au adunat pe raft ceva cărți ... Primele trei volume de poeme, cu un profund mesaj creștin, le cunosc bine, deoarece am avut onoarea să mă îngrijesc de apariția lor la Editura Silvania.

Dar, iată volumele publicate de această modestă și foarte sensibilă scriitoare.

Versuri: *În căutarea Graalului* (Ed. Silvania, Zalău, 2002); *Talanți risipiți* (Ed. Silvania, Zalău, 2004), *Chivot jefuit* (Ed. Silvania, Zalău, 2008); *Suburbiile șarpelui* (Ed. Palimpsest, București, 2011); *Primejdia tăcerii* (Ed. Palimpsest, București, 2013). Proză: *Povești din lumea lui Tudor* (Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca; cartea a apărut în limbile română, maghiară și germană); *Răstolțul-Deșert, metafora unei iubiri*, monografie. A avut o colaborare fructuoasă cu revista pentru copii „Media Kinder”.

Scriitoarea Silvia Bodea are în pregătire romanul *Prețul unui vis* și volumul de poezii creștine *Pelerin la poarta cerului*. Acesta din urmă este gata pentru tipar. Am avut bucuria să-l citesc în manuscris, înainte de a lua drumul unei edituri, și am cerut îngăduința autoarei să publicăm, în „avanpremieră”, un grupaj de poezii. Ni s-a părut bine-venită lecturarea acestor poeme, acum, în Postul Crăciunului, în preajma marii sărbători a Nașterii Mântuitorului, când fiecare dintre noi își poate crea bucuria de-a fi, chiar și numai printr-o colindă, *pelerin la poarta cerului*.

Ai făcut din Tine

Ai făcut din Tine, Doamne,
Poarta dragostei spre lume
Să răscumpărăm iertarea
Ce-o primim în rugăciune

Fă ca ochii să privescă
Prin lumina Ta spre toate
Și din pacea Ta cerească
Fă-ne gânduri luminate

Gura Ta prin noi să spună

Adevăruri ce-aprind stele
Și în cugete s-apună
Toate gândurile rele

Astăzi, cât nu e prea târziu

Astăzi cât nu e prea târziu
Aș vrea să-mi răscumpăr lumina
Cristelniței în care-o dată
Primeam o rază pentru viață
Ca drumul să-l păstrez mereu
Urcare lină și curată
Nu pot să-Ți dau argint și aur
Arginții poartă-n ei trădarea
Și nu și-au răscumpărat vina
Îar aurul deschide buze
Și vinde ce nu e de vânzare
Strivind în greul lui lumina

Îți dau o inimă ce bate
În ritm de caldă rugăciune
Și-o taină stinsă-n miez de noapte
Îți dăruiesc ce cred că am
Și tot ce-aș vrea dar nu pot spune
Când lacrimile-ngroapă șoapte

Mă dăruiesc pe mine, Doamne,
Deși nici eu nu sunt a mea
Dar vreau să port în palme harul
Care-a sfințit atunci paharul
Când m-ai chemat
La cina Ta

Înstrăinare
Știu
cândva te cunoșteam
dar m-am rătăcit de tine
și-am pierdut cărarea ta
prin întunecimi de codri
amăgindu-mă adesea
că mi-e bine
foarte bine
ai venit
iar să mă cauți
și-aș dori să-mi amintesc
rugăciunea spusă-n taină
lângă porțile cerești
oare tu mai ști de mine
că mi-e greu
mi-e greu, străine
poate
într-un miez de noapte
vei veni din mângâierea
unui dor înstrăinat
și la ușa vieții mele
te voi aștepta pe pragul
regăsirilor eterne
dintr-un vis neterminat.

Niciodată prea târziu

aș fi vrut să pot să cânt
cu orfeice-armonii
bucuria înălțării ramurilor
prinse-n floare
și să scutur peste vreme
zboruri ancorând litanii
niciodată prea târziu

aș fi vrut în rugăciune
să cuprind un univers
care naște-o nouă lume
luminată
de iubirile dintâi
și să-mi pun în nopți de veghe
lemnul crucii căpătâi

Ostenitul lut

nu mi-e trupul prins în ruga
rugului rodind cenușă
zări la malul dinspre lume
ancorate de-o cătușă
mi-e comoară-ncredințată arderii
la lumânare
ostenitul lut ce poartă
amintiri brumate-n floare

Doamne, dac-ai vrea să pui
fruct în candelă-iubiri
zbor de aripă de înger
și lumină-n rugăciuni
trupul flacăra luminii
răsărind ar da căldura
nesfârșitei răsplătiri

Daruri

am primit cumpănă
dintre bine și rău
și darul de-a locui între pământ și soare
am primit fără să cerem
flori grele de fructe
ca scumpe odoare

am primit culori în grădini
și joc de oglinzi în privire
totul era darul numelui tău
ca o punte
ce leagă inimi de inimi
într-o eternă iubire

dar ce păcat
că în scrizofenia generală
solemn dăruim cer după cer
darurile toate le-am risipit
și adevărurile
le-am falimentat

Piper și parafină

Alice Valeria MICU

Robert Șerban s-a născut în Turnu Severin, la 4 octombrie 1970. Trăiește în Timișoara. Este scriitor, jurnalist și director al editurii Brumar din Timișoara, redactor șef la Ora de Timiș. Licențiat al Facultății de Arte și Design, secția Istoria și Teoria Artei, Universitatea de Vest Timișoara (2011), și al Facultății de Construcții, Universitatea Politehnica Timișoara (1995).

A debutat cu volumul de poezie *Firește că exagerez* (1994, Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din România). Au urmat *Odysses* (poezie, 1996), *Piper pe limbă* (interviuri, 1999, Premiul filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor), *Pe urmele marelui fluviu/ Auf den Spuren des grossen Stroms* (coautor, împreună cu Nora Iuga, Ioan Es. Pop, Werner Lutz și Kurt Aebli, poezie și proză, 2002), *Timișoara în trei prieteni* (coautor, împreună cu Dan Mircea Cipariu și Mihai Zgondoiu, poezie, 2003, Premiul revistei Poesis), *Cartea roz a comunismului* (memorialistică, coautor, 2004), *A cincea roată* (interviuri, 2004, Premiul filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor), *Barzaconii/ Anus dazumal* (proză, 2005), *Cinema la mine-acasă* (poezie, 2006, Premiul revistei *Observator cultural* pentru cea mai bună carte de poezie din 2006, Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, nominalizată la Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor din România și la Premiul de poezie al revistei „Cuvântul”), *Athenae Palace Hotel* (coautor, împreună cu Alexander Hausvater, teatru, 2007, piesă montată de către Teatrul Național din Timișoara), *Ochiul cu streășină* (publicistică, 2007), *O căruță încărcată cu nimic/ Ein karren beladen mit nichts* (coautor, împreună cu Ioan Es. Pop și Peter Sragher, poezie, 2008), *Moartea parafină* (poezie, 2010, Premiul revistei *Luceafărul de dimineață*, nominalizată la Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor din România, Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România).

Este prezent în numeroase antologii:

- *O mie și una de poezii românești* de Laurențiu Ulici (Editura Du Style);
- *Casa faunului* de Lucian Alexiu (Editura Hestia);
- *Zona. Prozatori și poeți timișoreni din anii '80 și '90* de Gabriel și Viorel Marineasa (Editura Marineasa);
- *La masa tăcerii* de Ion Milos (Editura Symposium, în limba suedeză);
- *TOP 22* (Editura Aramo, Austria);
- *Scriitori pe Calea Regală*, de Dan Mircea Cipariu (Editura Brumar);
- *Antologia poeziei românești la zid*, de Ion Barbu (Editura Polirom);
- *Odă la Vodă*, de Ion Barbu (Editura Polirom).
- *Cartea cu bunici*, coord. Marius Chivu, Editura Humanitas, 2007;

- *Voices of Contemporary Romanian Poets*, ed. Dan Brudașcu, Editura Sedan, 2007;
 - *Top 22*, coord. Wolfgang Kuhn, Edition Aramo, Austria, 2007;
 - *Iz Novije Rumunnske Poezije*, ed. Pavel Gătăianțu, Fond Europa, Novi Sad, 2009;
 - *Prima mea beție*, coord. Gabriel H. Decuble, Editura Art, 2009;
 - *International Writers' Colony „Cortanovci 2010“*, Serbian Literary Society, Belgrad, 2010;
 - *Prima mea călătorie în străinătate*, coord. Bogdan Iancu, Editura Art, 2010;
 - *Cele mai frumoase poeme din 2010*, coord. Claudiu Komartin și Radu Vancu, Editura Tracus Arte, Bucharest, 2010;
 - *Care-i faza cu cititul?*, coord. Liviu Papadima, Editura Art, 2010;
 - *Alertă de grad zero în proza scurtă românească actuală*, coord. Igor Ursenco, Editura Herg Benet, 2011;
 - *Bijuterii din Piața Abundenței*, editor Marian Oprea, Editura Brumar, 2011;
 - *Primul meu porno*, coord. Marius Chivu, Editura Art, 2011;
 - *Ziua cea mai lungă*, coord. Aleksandar Stoikovic, Editura Herg Benet, 2011;
 - *Primul meu job*, coord. Florin Dumitrescu, Editura Art, 2011;
 - *Poeți din Banat. Cele mai frumoase poezii*, editor Marian Oprea, Editura Brumar, 2011;
 - *Of Gentle Wolves, An Anthology of Romanian Poetry*, ed. Martin Woodside, Calypso Editions, SUA, 2011.
- În 2009 i-a apărut, în Germania, volumul de poezie *Heimkino, bei mir* (Pop Verlag), în 2010, în Serbia, volumul bilingv *Буоскон у мојој кѹћу/ Cinema la mine-acasă*.

să (Meridijani), în 2012, în Ungaria, volumul de poezie *Illatos koporsó* (L'Harmattan).

A obținut Bursa Fundației Soros (1995) și rezidențe literare în Krems (Austria, 2005), Thusis (2007, Elveția) și Winterthur (2009, Elveția).

Ca jurnalist, a obținut premiul Asociației Presei Timișorene (1998), mențiunea „Tânărul Jurnalist al anului 2000” și premiul „Tânărul Jurnalist al anului 2002”, acordate de Freedom House România, Premiul pentru talk-show-ul „A cincea roată” al Festivalului național de televiziune TELEVEST, 2002, Premiul Festivalului Internațional al televiziunilor locale și regionale, secțiunea „film-portret”, Târgu Mureș, 2005, Premiul 1 al Festivalului 7 ARTE, pentru filmul „Vâslași la bărcuțele poeziei”, 2011, Premiul SIMFEST 2011, la secțiunea „talk-show”, pentru emisiunea „Piper pe limbă” difuzată de TVR3. A publicat în presa din Timișoara zeci de articole despre artele vizuale și a vernisat peste o sută de expoziții ale unor artiști din Timișoara, din țară și străinătate.

În 2004 a fost distins cu Meritul Cultural în Grad de Cavaler.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1995.

Poeemele lui Robert Șerban au fost traduse în mai multe limbi (germană, sârbă, polonă, cehă, engleză, spaniolă, franceză, italiană, olandeză, idiş, maghiară, norvegiană, suedeză, arabă, ucraineană etc.) și au apărut în numeroase antologii și publicații literare din România și din străinătate.

În cel mai recent volum, **Moartea parafină**, apărut la editura Cartea Românească în 2010, l-am regăsit pe poetul și prietenul pe care îl știu de aproape o viață. Odată cu trecerea anilor, Robert Șerban abordează teme grave ale literaturii, însă în maniera sa, smulgând secvențe aproape luminoase din moartea cu care trăim alături. Dacă nu am făcut-o anterior, pe calea revelației ori prin intermediul multiplelor instrumente intelectuale, realizăm alături de poet, parcurgând volumul, că moartea nu mai e de mult o sperietoare. Întreaga noastră viață o regăsim aici, împletită cu moartea în multiple ipostaze: trecutul, amintirile, sacrificiul, întinericul, nebunia, bătrânețea, boala, glonțul, costumul gri la două rânduri, prietenul dispărut, singurătatea, crucile și gestul crucii. Alături de poet, *Orice s-ar spune/ moartea are lumina ei*.

Chipurile luminoase ale vieții prind contur în dragoste, în pătrunderea în viața unui femei, în amintirea bunicii, cu tatăl, odată cu perspectiva paternității sau cu materializarea prin fiica sa.

Robert Șerban are dezinvoltura cu care moartea lovește la întâmplare, iar poemele sale au naturalețea morții în somn. El vehiculează afirmația directă și sugestia în același timp, reușind să vorbească despre viață și moarte departe de tonurile grave, dramatice, dar fără să evite momentele cotidiene esențiale ori banale. Precum binele de rău, viața și moartea sunt nedespărțite în *Moartea parafină*.

*Copilul tău îți cere să citești cuvintele
de pe buza de jos a ecranului
iar tu inventezi o poveste*

*în care cel rău îl iubește pe cel bun
fiindcă steagurile lor sunt înfipite laolaltă
în același pământ.*

Poeemele sale ne captivează cu aerul lor ușor ironic, menit să mascheze pe jumătate sentimentalismul bine temperat și dozat cu rafinament.

Departate de a fi un pesimist, un instabil emoțional care oferă morții valențe panaceice, Robert Șerban tratează moartea ca pe o bucată de ciocolată prea mare, din care ciobește cu seninătate câte o bucățică și ne-o oferă apoi în interiorul poemelor.

Acatist

*Doamne Dumnezeu
ce bine că ești sus
tot timpul
ca să mă pot agăța
de Tine
din când în când*

Deși tema este gravă, revelația esențializată ne este dezvăluită în doze mici și fără să uzeze de cuvinte surprinzătoare, generând trăiri absolut obișnuite, independente de micile meschinării ale vieții.

Jucărioara de-un leu

*deseori mă bucur de lucruri atât de neînsemnate
încât mă suspectez
că nu prea știu ce vreau de la viață
sunt la jumătatea ei
și îmi place să cred
că ce văd departe departe departe departe
măruntă
ca o jucărioară de-un leu
e propria mea moarte*

De la prietenie la poezie nu e decât un pas

Robert Șerban te face prin poemele sale să ți-l dorești prieten. Eu am avut bucuria să parcurg drumul firesc, de la prietenie la poezie și de aceea l-am provocat la dialog cu bucuria reîntâlnirii.

AVM: Robert Șerban, știu că ești un maestru al slalomului printr-un program deosebit de încărcat zi de zi și de aceea, simplul fapt că stăm de vorbă e o performanță. Care sunt lucrurile la care nu poți renunța într-o zi?

R.Ș.: Am un... tic, de care trag de când mă știu: mi-e imposibil, aproape, să refuz pe cineva care mă solicită să fac ceva la care, cât de cât, mă pricep. Mi-e îngrozitor de greu să spun „nu”. Naiba știe de ce... nu! Din cauza asta, viața mea e plină de fel de fel de evenimente și îndatoriri, de drumuri dintr-un colț în altul al orașului, de ore fixe la care am întâlniri și care se succed, parcă, din juma-n-juma de oră, de oameni care mă roagă una, alta, de „povești” în care intru și din care mă grăbesc să ies cu fruntea sus și cu sentimentul... datoriei împlinite, ca să pășesc rapid în alte povești, ca în – câteodată – străchini. Pare că spun vorbă mare acum, dar chiar asta fac: încerc să-i ajut pe cei care mi-o cer. Și pare că toată lumea are nevoie de ajutor! Recunosc, uneori – rareori – mai refuz invitații la lansări de carte, la vorbit la vernisaje, la cules de păpădie,

la numărât avioanele cu patru motoare, la șters praful de pe paharele de vin. Dar nu pot renunța să-mi duc fiica la școală – e în clasa 0, scumpa mea Crina –, să mă joc cu ea și cu fratele ei, Tudor, seara, când mă întorc de la servicii (am mai multe, asta-i situația...), să-i spun femeii pe care o iubesc că o iubesc și că mi-e dor de ea, să-mi fac o cruce înaintea de culcare și să-i mulțumesc Domnului Hristos pentru toate pe care mi le dă, să-I cer iertare și ajutor.

AVM: Un editor citește manuscrisele din editură, în primul rând. Mai este loc pentru lectura de plăcere? Dar pentru scris?

R.Ș.: De când am învățat să citesc, am rămas cu... pata asta. Citesc cu plăcere când sunt pagini pe care le consider bune. Când dau de prostii, mă opresc. Și ca editor procedez aproape la fel: dacă manuscrisul e bun – și îmi dau seama din 3-4 pagini, îl duc mai departe; dacă e rău, mai caut în el, poate o fi ațipit autorul. Prin urmare, și lectura de serviciu o fac cu plăcere. Iar seara, după ce se culcăăștia micii, după ce îmi termin treburile, deschid cărți și citesc. Mai multe deodată. Poezie, proză, cărți de interviuri, de artă, eseistică. Primesc multe cărți și sunt curios ce se întâmplă în ele. O bună parte sunt de la prieteni: sunt atât de curios ce mai fac ei, încât e musai să-i citesc. Ca să cunoști bine un om care scrie, trebuie să-l citești. Timp pentru scris aș putea să-mi fac, dar să mă pun în starea de a așterne literatură, nu pot. Mi-e imposibil să mă rup de firele cu care sunt legat și să încep să ficționalizez. Să mă plimb prin propriu-mi univers, fără nicio grijă, fără niciun telefon care sună, fără niciun email ce așteaptă răspuns urgent, fără nicio postare care îți solicită like-ul.

Scriu când „prind” câte-o rezidență literară, cum a fost cea de anul acesta, de la Viena. Am stat aproape o lună, am putut face poezie. M-am întors cu gândul să continui acasă. Și? Nici măcar un vers... Dar prefer să trăiesc cu dorul de a scrie, decât cu amarul de a face asta.

AVM: Timișoara 1987, Suceava 1988 - ne-am întâlnit de fiecare dată sub semnul creației și al prieteniei, o facem cu bucurie și azi. Ce ni s-a făcut atunci, Robert Șerban?

R.Ș.: Noi ne-am întâlnit într-o tabără pentru tineri condeieri – eram elevi de liceu –, organizată de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist. Adică, de o instituție foarte serioasă, care avea rolul să ne pregătească exemplar pentru a deveni comuniști de nădejde ai Republicii Socialiste România. Doar că în taberele acelea era cu totul altfel decât în cele prin care mai fuseserăm, fiindcă era o libertate aproape totală. Puteai spune ce doreai, puteai dansa până în zori, puteai cânta noaptea, puteai adormi în camera/camerele fetelor, puteai bea o bere, două, trei. Ba chiar și un pahar de vin. Puteai discuta literatură fără să fie nevoie să-i saluți pe Ceaușescu și Partidul Comunist Român. Ba chiar puteai să-i ignori. Ba mai mult – am auzit cu urechile mele –, să-i injuri! Sau dacă nu aveai un astfel de curaj, era liber la bancuri cu nea Nicu și ai lui. Cum de se putea face asta...? N-am decât un răspuns bazat pe deducție: directorul acelei tabere, Florin Lupescu, avea un „spate” foarte puternic, care îi permitea să invite scriitori ca Mircea Nedelciu, Mircea Martin, Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Șerban Foarță, Ion Bogdan Lefter, ce ne vorbeau nouă despre literatură și ne comentau textele pe care le citeam în cinaclurile taberei.

Nu știu dacă acel „scenariu” era o supapă... asigurată de regim, ori era un fel de disidență culturală. Oricum îți trebuia ceva... forte, în acei ani sinistri, să aduni 100 de elevi care visau să ajungă scriitori și să le arăți că există și libertatea de a scrie și de a spune ce și cum vrei. Curaj sau încurajare, nu-mi dau seama nici acum. Dar e important de spus că a existat un loc și un timp (10 zile) ce păreau dintr-o altă lume. Erau locul și timpul normalității, libertății, firescului. Noi l-am trăit.

AVM: Cuvântul Excelsior pare să te urmărească de-a lungul carierei. Ce înseamnă să fii excelsior?

R.Ș.: Da, ai dreptate, mi-am adus aminte: în afară de tabăra despre care am amintit mai sus și care se numea „Excelsior”, editura la care am debutat, în 1994, în urma câștigării concursului de debut organizat cu prilejul primei ediții a Festivalului Internațional de Poezie „Nichita Stănescu”, de la Timișoara, tot „Excelsior” s-a numit. E o coincidență! (Nu cred în coincidențe, dar nu vreau să... exagerez). Sună prea tare „să fii excelsior”, sună a... superlativ, și nu-mi place să vorbesc astfel despre mine. Hai să schimbăm... vorba.

AVM: Poet, prozator, dramaturg, editor, redactor de revistă literară și de jurnal de știri on line, realizator TV, mi-a scăpat ceva? Mai ai vreun domeniu neexploatat și pe care ți-ai dori să-l încerci?

R.Ș.: Mă încrunt când văd înșiruirea asta de meserii. Pare un pomelnic, dar să știi, dragă Alice, că nu le-am/l-am căutat cu lumânarea. Nu mi-am propus să fac una sau alta doar ca să... explorez, ca să văd dacă mi se potrivește ori dacă, pur și simplu, pot. Așa s-a întâmplat. Poezia, proza, dramaturgia țin de literatură, cum și editarea de cărți tot de-acolo e. Cum, la fel, și munca la o revistă literară. Am făcut presă fiindcă ea e sora literaturii. Sora vitregă. Dar așa am ales eu să-mi câștig pâinea, din munca în media. Apropo, ca să completez șirul și să mă dau mare: am regizat și realizat două filme, „Văz-duh” și „Văslași la bărcuțele poeziei”, cu care am avut niscăi succese. Sau succeseuri?

Mi-ar fi plăcut să bat la tobe într-o trupă de rock, să joc coordonator de joc într-o echipă profesionistă de baschet, să fac roluri în filme ori în teatru, să cânt la chitară, să pictez, să... câte și mai câte. Dar n-au intrat zilele în sac!

AVM: Festivalurile sunt o modalitate de a recupera o parte din cititorii pierduți, sau care nu mai acordă cititului aceeași importanță ca altă dată. Mai nou, experimente de tot felul încearcă să atragă atenția unei părți a societății înspre poezie. Când crezi că vom putea cuantifica succesul unor asemenea demersuri?

R.Ș.: Niciodată, dacă în familie și în școală nu li se inoculează copiilor, adică potențialilor cititori, ideea că lectura este una dintre plăcerile vieții. Fiindcă acesta-i adevărul! Cititul e o plăcere generată de un efort intelectual viguros, e adevărat, dar unul cu efecte pe viață, căci e formator. Ce să facem, nicio artă nu e mai greu de consumat decât literatura. Absolut niciuna. Poți vedea un film în timp ce vorbești la telefon ori faci clătite. Poți vedea o expoziție de artă vizuală cu iubita de mână ori cu copilul în cârcă. Poți ațipi la teatru sau poți admira la operă o femeie frumoasă ce stă în lojă (fără să pierzi din farmecul muzicii, dimpotrivă, potențându-l!). Dar cu cititul e

mai... greu. E cel mai greu! Așa că s-au inventat festivalurile, unde oamenii vin, se pun pe scaune și ascultă cum cineva – chiar scriitorul! – le citește. Ca la grădiniță. Apoi, dacă n-au adormit, îi pun întrebări, îi cer un autograf, o adresă de email, îl invită la o cafea, la o cola. Dacă îi mai cumpără și cartea, dacă i-o mai și citesc, mama-mia, senzațional! Dar nu prea se întâmplă așa în România. Alice, dacă cititorii nu sunt cititori de mici, greu de crezut că ei vor avea pe la vreo 30 de ani revelația lecturii. La 40, nici atât. Iar la 60, nu mai văd literele... Dar să fim bucuroși că există festivaluri: ne mai întâlnim între noi, printre ei.

AVM: Deși cultura se plânge de slaba finanțare, există numeroase reviste literare. Ne poți dezvălui câte ceva din rețeta succesului numit Orizont?

R.Ș.: Când merg prin Occident și le spun oamenilor de acolo că în România există peste 200 de reviste literare, dintre care vreo 20 de calitate, au impresia că nu știu numeralul. Iar când le mai spun că scriitorul român nu poate trăi din scris, că lecturile – când există așa ceva – nu se plătesc, că vânzările de carte sunt ridicole, că premiile literare nu au nici un aport la vânzarea unui titlu ori la prestigiul real al scriitorului, săracii de ei chiar că nu mai pricep o iotă. Păi cum aveți 200 de reviste de literatură, dacă situația e așa cum spui? Cine le citește? Mai nimeni, răspund. În cel mai bun caz, le citim noi, scriitorii. Alice, exagerez puțin, dar cam așa e. Și totuși, nu-i așa!

Orizontul are 6000 de abonamente. 7000 tiraj. Adică, peste numărul membrilor Uniunii Scriitorilor din România. Să citească această excelentă revistă profesorii de umanioare? Ei, aș! Să o vrea studenții la filologie? Fugi d-aici, e scumpă, costă un 1 leu. Dar atunci cine? N-am nici aici o

explicație clară a succesului revistei la care-mi aduc contribuția. (La revistă, nu la succes îmi aduc contribuția, să fim înțeleși!). E o mirare și pentru mine. Dar bine că e.

AVM: Îți cunoști cititorii? Ce tip de cititori ți-ai dori?

R.Ș.: Cunosc câțiva dintre oamenii care mă citesc. Unii îmi sunt chiar prieteni. Și am devenit prieteni datorită literaturii. Ea, drăguța, ne-a făcut... lipeala. O parte dintre cei mai buni prieteni ai mei sunt chiar ei scriitori. Dincolo de asta, însă, nu pot face un portret al cititorului meu. Dar îmi pot imagina că preferă simplitatea, limpezimea, directetea. Că e viguros și emotiv, în același timp. Că îi place să se joace, dar că știe, la o adică, să dea cu pumnul. Că îl liniștește un câmp cu flori, dar că nu bea sirop. Că se bucură de zăpadă, dar că așteaptă, cu putere, să vină vara. Că se gândește, din când în când, la moarte, dar știe, ori măcar intuiește, că viața e de la Dumnezeu.

AVM: Ca să încheiem într-o manieră tradițională, un gând pentru literatura română, pentru cititorii de azi, Robert Șerban!

R.Ș.: Literatură română, nu știu dacă se face s-o... fac în văzul lumii, dar dacă tot nu m-am priceput să dau răspunsuri grozave la dificilele întrebări ale prietenei mele, măcar să îți mulțumesc pentru multele bucurii pe care le-am trăit până acum datorită ție. Dacă nu erai tu, nu aveam prietenii pe care îi am – mulți dintre ei, scriitori și cititori –, nu le publicam cărțile unora dintre ei, nu vorbeam la lansări, nu călătoream atât, nu trăiam atâtea clipe de exaltare, nu înțelegeam prea bine ce e cu mine și cu lumea în care trăiesc. Nu că acum aș înțelege, dar oricum, ceva, ceva tot bănuiesc...

Cercuri pe apă Între ani...

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Om de rea intenție sau cârcotaș de profesie trebuie să fii ca să nu recunoști că anul care se pregătește să treacă în istorie a fost, pentru Sălaj, un an bogat sub aspect cultural. Chiar dacă județul nostru nu are instituții profesionale de cultură – și ne place să invocăm des acest lucru ca o imputare nu știu cui, dar, de fapt, cred că este o scuză a absenței noastre, ca să nu zic dezinteresului pe care-l avem pentru această dimensiune esențială a vieții noastre –, nu a existat gen de cultură și artă care să nu fie adus în întâmpinarea iubitorilor săi... Spectacole de teatru, de muzică clasică, regaluri folclorice, expoziții de pictură, lansări de carte, lecturi publice, festivaluri, concursuri, tabere de creație, zilele cetății, târguri tradiționale, Muza-fest, Zilele Romane etc., etc. N-a fost săptămână în care să nu existe activități și chiar evenimente culturale dedicate marelui public. Că uneori publicul a fost ... mic, în sensul de puțin numeros, e o altă problemă. Ori ne-am „lenevit” noi și preferăm să

„înghițim” ce ne oferă televizorul, ori într-adevăr timpul s-a împuținat și nu ne mai ajunge și pentru suflet, ori vremurile pe care le trăim ne-au schimbat într-atât, încât dimensiunea culturală, spirituală, a vieții noastre nu se mai numără printre priorități... Și uite-așa, ne înstrăinăm unii de alții și fiecare de el însuși, amânând să trăim în afara serviciului și-a muncii, crezând că vom putea reveni și recupera ceea ce-am pierdut din trăirile noastre înalt-omenești. Sperăm s-o putem face chiar în anul care vine! Drept care, convinși fiind de potențialul instituțiilor județene de cultură, de profesionalismul și de calitățile de manager ale șefilor lor – Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” –, nu ne rămâne decât să „sorcovim” Consiliul Județean Sălaj: „Sorcova, vesela/Să trăiți, să înfloriți/Cultura s-o sprijiniți/Ca în anul ce-a trecut/De se poate, chiar mai mult!...”.

Casele sărbătorilor în Sălajul rural (III)

Traian VEDINAȘ

Aria goțoilor

În 1978, Gheorghe Sișeșteanu descoperea „goțoi” din Dragu, punând, cum era firesc accentul pe *originalitatea* obiceiului, dar și pe funcționalitatea lui la începutul anului pastoral. Discursul despre Goțoi re-luat și în *Forme tradiționale de viață țărănească* are o dimensiune etnosociologică, diferită de viziunea folclorică și folclorizantă, dominantă și atunci și acum în valorizarea configurațiilor din cultura țărănească. Să reținem miezul acestei exegeze: „După mâncare, oile se îndreaptă păscând înspre sat unde, la gospodăria «șefului de turmă» va avea loc «măsurîșul laptelui». În acest timp tinerii confecționează «goțoi» (Dragu) sau «vlojoi» (Voivodeni). Aceștia sunt tineri mascați din cap până în picioare cu crengi de fag. În trecut (până la începutul anilor 80), numărul «goțoilor» era întodeauna impar. În prezent nu se mai respectă nici la Dragu, nici la Voivodeni, această regulă. «Goțoi» erau aleși dintre tinerii cei mai puternici care puteau să «lupte» pe ulițele satului cu sătenii care încercau să-i ude.

După «îmbrăcarea goțoilor», întreaga ceată de tineri pleacă spre sat. La intrarea în sat, tinerii așteaptă sosirea turmei, apoi împreună cu turma și muzicanții intră pe ulițele satului.

În frunte se găsesc «goțoi», apoi restul participanților și în cele din urmă, turma.

Sătenii ascunși după porți, sau stând de vorbă într-o atitudine aparent inofensivă, atacă ceata cu găleți pline cu apă, încercând să ude «goțoi». Ceata se apără, udând la rândul ei sătenii întâlniți pe drum. În ziua «măsurîșului», ulițele satului pe unde trec turmele sunt locul unor adevărate «lupte» cu apă între cete și săteni” (Sișeșteanu, 1999, 82).

Imagini ale „goțoilor” din Dragu reproduce, fără comentariu și Ion Augustin Goia în descrierea etnografică a zonei „Sub Meseș”.

În ancheta de teren, realizată de noi pentru sărbătoarea Sângeorzului în sate sălăjene, unele din

vecinătatea satului Dragu, Goțoi se singularizează, propulsând localitatea în centru cultural original pentru satele Sălajului. Să reproducem mărturiile care individualizează pentru obiceiul de Sângeorz, localitatea Dragu ca centru al culturii țărănești, centru desemnabil pentru a găzdui casa sărbătorilor cu simbol în Goțoi. Mărturiile sunt din Bălan, Buciumi, Chendrea, Răstolțu Mare, Chechiș și Dragu:

„În 23 aprilie se mergea la biserică, după care tinerii umblau prin sat, se adunau grupuri, băieții udau fetele, se udau unii pe alții ca să fie curați ca Sfântul Gheorghe.

Pop Susana, 73 ani”.

„De Sângeorz se obișnuia ca băieții să ude fetele. Femeile căsătorite erau udate cu gălețile, iar cele nemăritate erau băgate în halauăle pline cu apă pentru animale. Fetelor și femeilor le era frică să iasă din casă, le era frică să nu fie udate, dar oricum nu scăpau neudate pentru că așa era tradiția. Nu știai de după ce poartă o să ți se arunce o găleată de apă pe tine. De multe ori trebuia să-ți schimbi hainele pentru că feciorii te udau de mai multe ori în aceeași zi, în care nimeni nu se supăra pentru că așa se obișnuia.

Chendrea, com. Bălan Victor Damșa, 69 ani”.

„În fiecare an de Sângeorz se obișnuiește ca băieții să ude fetele. Dacă fetele ieșeau din casă erau urmărite de băieți și le udau cu gălețile cu apă. Când era cald, băieții împreună cu fetele mergeau la vale și se scaldau. Seara mergeau la joc, în șură la cine-i primea.

Bălan Veronica Covaci, 72 ani”.

„De Sângeorz toți tinerii satului mergeau la biserică sau se adunau în mijlocul satului unde povesteau, iar băieții stropeau fetele cu sticla de apă. De această sărbătoare oamenii ași puneau crengi de rug (trandafir sălbatic) la grajd, cotețul porcilor și al găinilor. De Sângeorz se face și împreunatul oilor. Oile

erau ținute până la Sângeorz la casele oamenilor. La Sângeorz acestea erau adunate de către cioban și duse la locul unde avea loc împreunatul. Oile adunate erau mulse de către fiecare proprietar în parte. La sfârșitul mulsului, conducătorul de turmă venea pe la fiecare gospodăru care avea oi și îi măsura laptele. În funcție de cât lapte avea, fiecărui gospodăru îi venea rândul la muls. Gospodăru care avea mai mult lapte era în fruntea rândului (mergea primul după lapte). Ceilalți gospodări primeau lapte în ordine descrescătoare, în funcție de numărul de litri de lapte pe care l-au avut la împreunatul oilor. Gospodării primeau 20 de litri de lapte pentru un litru de lapte muls în ziua împreunatului.

Răstoilțu Mare, Buciumi Ignat Ion, 63 ani”.

„De Sângeorz flăcăii de însurat din sat se duceau în pădure și se îmbrăcau în foi de fag, în Goțoi și veneau în fața oilor. Și fetele, care, cum zic, erau de măritat îi așteptau după fântână cu găleata cu apă și o aruncau pe ei, o strângeau în brațe și o udau puțin și pe ea.

Dragu Ana Berbe, 65 ani”.

„Sângeorzul mi-o fost drag dintotdeauna că deschidea vara la 23 aprilie. Codru începea să înfrunzească și toți ai casei erau veseli. Mămuca ne trezea dis-de-dimineată și ne dădea cir (vin cu pelin). Cât era ziua de lungă eu și suratele mele stăteam cu apa cu coafele și așteptam să vină feciorii, pe care îi chemasem la noi de-cu-seară. Ei știau că o să-i udăm și mai veneau și ei cu apă de se încingea un udat în toată regula. Tătuca și arareori mămuca mereau la Feleaga, în capul satului unde se alegeau oile pentru vârat. Bunica lua o urzică și începea să sorcovească animalele din ogradă ca să fie sănătoase și să aducă bucurii. Apoi, la asfințit, feciorii din sat se adunau pe dealul mare, aprindeau un foc și săreau peste el și cântau de feciorii neprihăniți. Noi, fetele fecioare, ne înțelegeam în fiecare an să mergem să vedem focul da’ nu mai meream că mămuca ne speria cu povești de strigoi care umblau în noaptea asta, de animale care vorbesc și de focuri ce se aprind singure pă unde ar fi vreo comoară blestemată.

Chechiș, com. Bălan Maria Făzăcaș, 71 ani”.

„Api aista să țâne pă 23 aprilie. Nu să întâmpla pre multe, ieșeau toți aceia și să udau, mai ales băieții pă fete. După sărbătoarea asta ne uitam că până atunci mai puteam lăsa animalele pe pământurile altora, după aceea nu mai aveai voie. Ie, stai, că-mi adusă-i aminte că erau alții care să duceau cu oile la pășunat, iară țâncu ista care era în fruntea oilor era astupat cu niște frunze și un clop din ăla care era mai ciudat ave în cap, și începeu să-l ude toți cu apă, el nefăcând nimic, că-i plăcea pentru că oile dădeau mai mult lapte pe parcursul anului. Iară uitasem să-ți spui că ista care merea cu oile, ciudatul ăla îmbră-

cat în frunze se numea bloj.

Românași Alexandru Hodiș, 78 ani”.

Goțoi sunt identificați de Sângeorz și în Voivodeni, tot de Sângeorz, subliniindu-se desfășurarea lui la *Împreunatul oilor*.

„Se udau fetele. Se umplea haldăul cu apă și se băgau fetele acolo. Băieții se îmbrăcau cu crengi pline de frunze și se arunca apă pe ei. Acum obiceiul de Sângeorz s-a strămutat și s-a unit, premergere «Împreunatul oilor».

Voevodeni Ioan Colceriu, 68 ani”

În sintezele etnologice cuprinzătoare, obiceiul de Sângeorz numit în Dragu „Goțoi”, în altă parte Papalugăra, Păpălugă, Bluj, Mujug, Muroi, reprezintă celebrarea unei „străvechi divinități vegetale” (Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an*, 1997), cu o prezență într-o arie etnologică extinsă din localități distribuite pe Dealurile Clujului, Câmpia Transilvaniei și Munții Apuseni.

În cercetările noastre de teren am identificat tot de Sângeorz acest obicei celebrând o „divinitate vegetală”, în localitățile: Bobâlna (Dealurile Clujului), Sânmărtin și Mociu (Câmpia Transilvaniei), Petreștii de Jos și Buru (Munții Apuseni), casa sărbătorilor dintr-o localitate aleasă putând încorpora elementele întregii arii de răspândire a obiceiului, asigurându-și reprezentarea națională.

Mai reținem că etnologic avem în față un ritual în care „spiritul arborelui” moare și învie, în fiecare primăvară, obiceiul fiind menționat și în *Creanga de aur* a lui Frazer: „Astfel omorârea din primăvară a întruchipării spiritului arborelui este considerată drept mijloc de stimulare și grăbire a creșterii vegetației. Căci omul primitiv interpretează numaidecât secătuirea vieții plantei pe timpul iernii ca o istovire a spiritului vegetației, el credea că spiritul a îmbătrânit și slăbit și deci că trebuie reînnoit, omorându-l și readucându-l la viață mai tânăr și mai proaspăt” (Sișeștean, 1999, 85).

Goțoi din Dragu, Voevodeni și Românași se înscriu pe de o parte între sărbătorile Sângeorzului, dar și în acel început al anului pastoral numit *Măsuriș*.

Acesta, *Măsurișul* numit în Țara Oașului *Sâmbra oilor* are în Sălaj serbarea populară *Măsurișul de la Pria*, dar și alte particularități, precum sădirea *Adârmocului* în Agrij – o plantă care protejează mana laptelui oilor.

Despre *Măsuriș* avem și mărturii de interes pentru antropologia lingvistică. Astfel, în Sânpetru Almașului păzitorul strungii oilor se numește „ciorâng”, nume derivat de filosoful Ion Viorel Bădică din limba sanscrită. Numele „ciorâng” figurează și în mărturii recente: „Măsurișul se face în fața tuturor. Ca unitate de măsură se folosește litrul. Patru litri sunt egali cu un laște, doi litri sunt egali cu o jumăta-

te de laște, un litru este egal cu un sfert de laște. Cei care au berbeci în turmă primesc un litru de lapte pentru el, dacă el, dacă a fost un an între oi. Fiecare membru al turmei va primi laște peste vară, în raport cu cantitatea avută la măsurish. Odată încheiată operațiunea aceasta, întreaga cantitate de lapte i se dă ciobanului după care se începe petrecerea. Fiecare bea și mănâncă pe cont propriu. Oile nu mai sunt aduse în sat. Pe câmp se face un staul unde se mulg oile și o colibă pentru a avea unde a se adăposti ciobanii în timpul ploilor. Oile se mulg de trei ori pe zi: dimineața, la amiază și seara în vase de lemn. Toate oile cu lapte sunt băgate în staul de unde sunt date la muls printr-o strungă de către un copil angajat numit «ciorâng».

Sânpetru Almașului, com. Hida

Tristian Aurel, 60 ani”.

Aria craiul sămănăturilor

Dacă „goțoi” din Draga și „bloji” din Românași, „măsurishul” de la Pria sunt obiceiuri expresive pentru dominanta pastorală a culturii țărănești din satele Sălajului, „craiul sămănăturilor” este atestat în sate de pe Valea Almașului.

În volumul *Memoria Sălajului* (1973) sunt reproduse *Scenarii pentru spectacole folclorice* între care pentru dominanta agrară a culturii tradiționale din satele Sălajului este reprodus un scenariu pentru spectacolul folcloric numit *Craiul Sămănăturilor* semnat de Gheorghe Bot. Ceva mai târziu Ștefan Goanță, prefațatorul antologiei *Memoria Sălajului*, abordează etnologic obiceiul, cu mențiunea că ultima „manifestare în formă originară a obiceiului a avut loc în anul 1928 în satul Chechiș din comuna Bălan” (Samus, Dej, 1976). Tot din studiul lui Ștefan Goanță aflăm că profesorul Nicolae Popa din Zalău realizase monografia „Craiul Sămănăturilor”, cu desfășurarea obiceiului în Transilvania. Calendaristic obiceiul avea loc în ziua de Paști.

În mod cert ne aflăm în fața unui ceremonial agrar cu funcție sărbătorească, pentru începutul anului agrar, iar scenariul pentru cunoscători este același ca în *Tânjaua* de pe Mara, după cum mărturisesc versurile:

„Scoate-ți plugurile-afară

Să le punem la tînjală”.

Cântarea mai enumeră toate componentele procesului tehnic tradițional al aratului. Sunt invocate: „roțile, cârceia, biciul, oticul, sacii cu semnițele, cofa de adăpat boii, olul” dar și elementele de împodobire a plugului sărbătorec.

Ca și în desfășurarea de pe Mara, „primul plugar”, „craiul” e dus la un râu/pârâu pentru a fi udat.

Sub aspect organizatoric ceremonia îl are în centru pe *primul plugar*, dar și cu staroste care veghează

la desfășurarea canonică a ceremonialului.

După ce primește recunoașterea, craiul își alege trei „dărăbani” care îl vor ajuta la *bricelarea*, pedepsirea acelor membrii ai comunității leneși, neglijenți, în legătură cu muncile agrare de primăvară.

Descoperim aici natura juridică și morală a obiceiului, care cel puțin în varianta maramureșană, nu de azi, nu se mai manifestă.

Spectacolul folcloric *Craiul sămănăturilor*, pus în scenă de învățătorul Gheorghe Bot din Tihău, a debutat pe scenă în 1971 pe dealul Gorganei lângă fântâna lui Bărnăușiu și a fost prezent apoi pe scene din Zalău, Baia Mare, Mediaș, Jibou cu teatru nescris.

Spectacolul folcloric a avut la bază o anchetă de teren desfășurată între anii 1954-1964 de învățătorul Gheorghe Bot în satele Chechiș, Brâglez, Lupoaia, Tihău.

Datorită acestei baze etnologice, spectacolul folcloric conține dincolo de scenariul teatral și cântecul ceremonial al primului plugar ce însumează versificat, cum am subliniat și mai sus, celebrarea uneltelor plugăritului. Textul cântecului ceremonial este autentic și definește arealul sălăjean al unui obicei agrar răspândit în întreaga Transilvanie.

Scoateți jugurile-afară

Să le punem la tînjală,

Adă cârceia din grajd

Că-om începe la aratu.

Adă și roțițele

Sacii cu semnițele.

Adă tată. Și plugu’

Și pune și oticu.

Adă zbice de curele

Să mîncăm boii cu ele.

Adă, mamă cofa-afară

Să adăpăm boii iară.

Aduceți și uălu ’mneu

Cu apă di la ciurgău.

Aduceți perinile

Să gătăm roțițele.

Să ducem craiu pînă satu’

Și la vale la udatu.

Prin păstrarea acestui cântec ceremonial în satul Chechiș (com. Bălan) avem mărturia necesară de a identifica această localitate drept un centru cultural țărănesc pentru dominanta agrară a obiceiurilor tradiționale ale culturii țărănești și pentru casa sărbătorilor constituită în jurul „Craiului Sămănăturilor”.

Ariile boului sur și cununii secerișului

Supraviețuirile în cultura țărănească sunt de două feluri:

a) Supraviețuiri ceremoniale și rituale (Goțoi din Dragu);

b) Supraviețuiri prin „urme” lingvistice, mai ales în colinde.

Într-o colindă din Tihău – „corinda fetei” avem o astfel de supraviețuire lingvistică, aceea în legătură cu un cult străvechi al zeului Mitra simbolizat constant printr-un „bou” cu coadă în formă de „spice de grâu”. Reținem colinda pentru imaginea „boului sfânt”, din satul în care a fost „reinventat” *Craiul Sămănturilor*:

„Dulaș mare cât de mare,
Leru-i fică, dragă fică,
Cât de mare margini n-are,
Marginile bat munții
Și stropii își bat norii;
Pântre brazi, pântre molizi
Noată-și, noată-și bou sfânt
Cu coarnele de argint;
Cum înoată, coarne-și coată.
Da în coarne ce-și dădu?
Un leagăn de-a lui leagăn.
Da în leagăn cine șede?
Șede fica gazdii ea.
Da lucrău ce-și lucra?
Împistrește, împistrește
Guleraș tătâne-său
Năframuță frate-său” (Ghergariu, 1973, 237).

Această corindă a fetei a făcut parte și din repertoriul cetei colindătorilor din Lazuri (com. Valcău), cu diferența că dacă varianta din Tihău are 17 versuri, cea din Lazuri însumează 24, încărcătura ei simbolică fiind mai bogată, după cum se poate vedea și din text:

„Dulaș mare, cât de mare
Margini n-are
Marginile-i bat munțale
Și stropesc, stropesc norii.
Bate-și bate d'un bou sur
Cu cornele tot d'aur
Dar în coarne ce-și d'adună
D'aș d'adună d'on leagăn
Iar în leagăn cine șede,
Iar fiicuța gazdi-i iele.
Dar lucrău ce-și lucrează
Tăt își scrie ș'anumește
Guleraș tătâne-său
Mâneci largi la frate-său
Și noi fică că ne-om duce
Pastă munți la alte curță
La părinți necunoscuți
Și d'acolo ț'om d'aduce
Cununeaua Soarelui
Cununa-te-om cununa.
Și-un firuț de mitră creață
Și-ai avea fică viață.
Și-un firuț de busuioc

Și-ai avea fică noroc” (Vedinaș, 2000, 40).

Colinda *Dulaș mare* are două variante, una în care în leagăn șade „fica gazdii” și alta când în leagăn se află „fecioru bun” (Bocșa, 2009, 93-95).

Pe lângă expresia „boul sur” ce identifică imaginea lui Mithra, importantă este formula: „Cununeau soarelui” ce deschide compararea acestei urme lingvistice cu un ceremonial de la sfârșitul secerișului, iar fata purtătoare a cununii este „sora soarelui”, plasată de etnologi într-o mitologie solară, ce a însoțit originar cultura grâului nu numai în spațiul românesc, ci și în cel european, etnologul James Frazer consemnând obiceiul de la sfârșitul secerișului într-un sat francez, de lângă Dijon. Corelația îi aparține etnomuzicologului Virgil Medan: „Iar în privința modului în care cultul boului s-a păstrat la populațiile autohtone din Europa, vom reproduce un pasaj din monumentala lucrare a lui J. G. Frazer «Creanga de Aur», spre a urmări asemănarea frapantă între felul cum se împeană boul în Câmpia Transilvaniei și pe teritoriul Franței până în zilele noastre: «La Pouilly, aproape de Dijon, când sunt gata să taie cele din urmă spice de grâu, oamenii poartă în jurul țarinei un bou împodobit cu panglici, cu flori și cu spice de grâu; toată ceata țăranilor îl urmează dansând. Apoi, un bărbat deghizat în drac taie cele din urmă spice de grâu și-l ucide imediat pe bou. O parte din carnea vitei o mănâncă la cina secerișului, iar o parte din ea o sarează, păstrând-o până la ziua întâia a semănturilor de primăvară». Cine mai poate pune la îndoială marea vechime a acestor obiceiuri, cu atari practici magice, în care obârșia indo-europeană a elementelor de cultură îi apar cu evidență oricui” (Medan, 1978, 138-139).

Corelația profundă dintre „boul sfânt” („boul sur”) și ceremonialul agrar de la sfârșitul secerișului ne este oferită de cântecul cununii din Solovăstru (jud. Bistrița Năsăud):

„Doamne, D'i und'e-aducem cununa
D'i la locu' cu holda
Mult'e clăi am secerat,
Mult'e cară-am încărcat
Tăt cu sulu le-am legat
Și nouă rodă n'e-o dat.
D'intr-o claie trii lădoaie,
D'intr-un snop mn'erța-i la loc,
D'intr-om spt'c mn'erța-i d'eplin.
Coborât-o, coborât,
Coborât-o boul sfânt
La fântână, în țarină,
Apă-n buză, și-o luat
Și d'in coarn'e-o scuturat
Dumn'ezo ploaie n'e-o dat,
D'e secerat am scăpat
Și d'in gură-o cuvântat:

Creșt'eți, grăie, până-n brăie,
Voi săcări, pân'subțiuări,
Voi ovesă, până-n mesă" (Medan, 1978, 134).

Și în satele Sălajului s-a practicat obiceiul cununii, după cum ne confirmă o mărturisire despre sfârșitul secerișului la „strana” din Bazieș – pe Valea Barcăului: „atunci când se mergea la «strană», adică la secerat în parte, «coasa» de secerători (cosașul, mănunchierul și legătorul) făcea cununa: «Când era gata de strană se făcea cununa. Se împletea din trei spice, cât vujea pe cap. Cununa o ducea legătorul pe cap și acasă la gazdă țapa apă pe el. Gazda îi da un colac cât un talger»” (Vedinaș, 2000, 200-201).

Unitatea simbolică dintre corinda fetei, pentru care colindătorii primeau colac e confirmată și de faptul că în sate din Munții Apuseni, când se cânta „corinda fetei” peste *colacul* de dăruit colindătorilor era așezată *cununa* de la sfârșitul secerișului, cununa ce s-a practicat după mărturii etnologice în satul Aluniș (com. Benesat). Descrierea este cuprinzătoare și identifică Alunișul un centru cultural țărănesc pentru „ceremonialul cununii” (Croitoru, Croitoru, 2004, 86-87).

Cântecul cununii există și în spațiul „Craiolului sămănturilor” în variante precum:

„Cine n-a uda cununa,
Să n-ajungă săptămâna
Cununa trebe udată
Cununa trebe udată”

(Chechiș, Bălan, Morar Florica, 73 ani
Sălaj Gârbuan Maria, 74 ani).

Aria Civilizației Lemnului în subzone

Într-o cercetare sociologică regională asupra Munților Apuseni realizată în coordonarea lui Ion Aluaș, harta investigațiilor cuprindea și „Apusenii Sălajului” cu satele de sub Muntele Șes și satele de Sub Meseș.

Această apartenență geografică la Munții Apuseni a determinat prezența „civilizației lemnului” prin meșteri și centre meșteșugărești, unele parțial cercetate, iar altele ascunse încă în propria tradiție.

Pentru această civilizație a lemnului la nivelul sintezelor naționale figurează bisericile de lemn, cea mai celebră fiind *Biserica de lemn din Cizer* ridicată de Horea și prezentă astăzi în secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei.

Civilizația lemnului din satele ce aparțin geografiei numită Apusenii Sălajului nu este însă reductibilă doar la „bisericele de lemn” catalogate admirabil și de Leotin Ghergariu în manuscrisul: *Bisericele de lemn din Sălaj*, ci intră și alte componente: lăzi de zestre spre exemplu executate în centrele Sângeorzu de Meseș și Preuteasa.

Din anumite mărturii documentare (imagini) rezultă că în Buciumi se produceau tulnice, iar Fildu de Sus a fost și este un centru de cioplit porți artistice răspândite dincolo de hotarele satului.

L-am putut intervieva pe meșterul Gheorghe Man din Fildu de Sus care ne-a precizat că a ridicat poarta de lemn de la Muzeul „Octavian Goga” din Ciucea. O poartă realizată de același meșter se află în Sâg. Porți ale meșterilor din Fildu există și în Valea Drăganului, singura localitate de pe Valea Crișului Repede care mai deține o casă de lemn cu șindrila simbol al Civilizației Lemnului din Munții Apuseni.

În Preuteasa, un centru de meșteri în lemn pe care-l cunoaștem mai bine a produs din lemn și alte obiecte, precum căuce de băut apă, teaurizate în Muzeul „Țării Crișurilor” din Oradea, muzeu ce își asumă pentru patrimoniul și arealul etnografic numit de ei Barcău-Crasna.

Tot în orizontul Civilizației Lemnului pe Valea Barcăului mai funcționează o moară de apă, veritabil monument de patrimoniu.

Casele și gospodăriile din Apusenii Sălajului mai dețin încă obiecte de civilizație a lemnului, iar teaurizarea lor în casele sărbătorilor, în mai multe centre culturale menționate, ar fi un pas hotărâtor pentru dezvoltarea unui turism cultural și rural în care centrele menționate să fie componente ale rutelor turistice, ce pot avea în centrele culturii țărănești repere durabile și productive.

La o primă analiză, Aria Civilizației Lemnului se suprapune peste partea din Harta Munților Apuseni ce se pot numi Apusenii Sălajului.

La nivel etnologic însă se profilează câteva subzone ale acestei arii, iar subzonele orientează clar locul și profilul Caselor Sărbătorilor a căror organizație trebuie centrată pe specificul local al tradițiilor.

Din cercetările la proiectul *Casele Sărbătorilor pentru toate satele* rezultă următoarele subzone, care interferează cu celelalte arii etnologice din Sălaj, întrucât supraviețuirile din tradiții sunt în multe zone aceleași, cum e cazul colinzii Dulaș Mare cea care ne-a condus la fixarea Ariei Boului Sur pe un teritoriu extins.

Această colindă a supraviețuit în numeroase sate, dar în cadrul Ariei Civilizației Lemnului ea poate profila specificul subzonei, să-i zicem Valea Barcăului, cu satele comunelor Valcău și Plopiș. Numim această subzonă Dulaș Mare.

Alături de subzona „Dulaș Mare” în aceeași Arie a Civilizației Lemnului se detașează două obiecte etnografice cu funcție etnologică și simbolică. Este vorba de murunița ca podoabă pentru capul fetelor ori struțul ce împodobește clopul feciorilor.

Atât murunița cât și struțul se poartă în subzona Valea Crasnei, în satele comunelor Bănișor, Cizer și Horoatu Crasnei.

Cele două obiecte etnografice își au originea în

obiceiul numit Cununa de Sânziene, astfel Casa Sărbătorilor pentru această subzonă va fi centrată pe acest obicei, utilizându-se însă material etnologic și din alte părți, pentru ca cele două obiecte etnografice să comunice expozitiv mesajul original al obiceiului.

Subzona Cununa Sânzienelor este o parte doar dintr-un obicei răspândit în tot spațiul românesc, în Moldova și Muntenia el poartă numele de Drăgaică, nume pe care l-am găsit și în practicarea obiceiului în Chendrea, comuna Bălan.

În viziunea noastră antropologică, cea care ne obligă să gândim în interconexiune, Drăgaica are o pereche în mitologia țărănească pe Dragobete. În această perspectivă, murunița și struțul din subzona unde ele au supraviețuit sunt și simboluri mitologice, după câte știm păstrate numai aici în satele sălăjene din jurul Cizerului.

Aria Civilizației Lemnului are și o subzonă a Mioriței, alta decât cea cu centru în Bobota și Măieriește, afirmată prin motivul *Fata de Maior*.

Este vorba de acea variantă a Mioriței specifică Munților Apuseni care decantează în colind ceea ce etnologic s-a numit *Testamentul Ciobanului*.

Purtătoarele acestei variante sunt Fildurile de pe Valea Almașului, care și-ar putea numi casa sărbătorilor, drept *Casa păcurarilor*.

Și aria Meșterului Manole are supraviețuire în aria Civilizației Lemnului, în Buciumi, în care corinda zădarilor se mai cânta în anii '60.

De asemenea avem mărturie că aria Goțoilor s-a întins cândva până în Românași, și cum obiceiul este de Sângeorz, casa sărbătorilor pentru această subzonă o putem numi *Casa Sângeorzului*.

Practic Casa Sărbătorilor este gândită ca o dezvoltare în rețea a valorificării obiceiurilor locale cu structurare etnologică. Rețeaua va conține ilustrații comunale orchestrate online de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj în colaborare cu inspectoratul Școlar, școli și licee de pe cuprinsul județului Sălaj pentru a intra într-un sistem educațional cu desfășurarea cel puțin o dată pe lună a unei excursii cu oră deschisă într-o casă a sărbătorilor.

Următorul raport de cercetare va include proiectul complet pentru Casa Sărbătorilor din Cizer organizată în cele 5 săli ale Școlii generale din Susanii Cizerului pusă la dispoziție de Primărie pentru proiectul Fundației „Antropos”.

BIBLIOGRAFIE

- *** *Miorița*, Editura Minerva, București, 1980.
- Bocșa Ioan, *Muzică vocală din județul Sălaj*, Editura Media Musica, Cluj-Napoca, 2009.
- Borca Irimia, Borca Mărioara, *Nunta tradițională românească din Țara Silvaniei și Țara Codrului*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2010.
- Breje Nicolae, *La fântâna dorului. Folclor de Sub Meseș*, Ecoprint, Satu Mare, 2006.
- Burghel Camelia, *Șapte zile în Țara Silvaniei*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011.
- Butură Valer, *Etnografia poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
- Cernea Eugenia, *Folclor muzical din Sălaj Zona Sub Meseșului și a Barcăului*, Sălaj, 1972.
- Caracostea Dumitru, *Material sud-est European și formă românească: Meșterul Manole*, în *Meșterul Manole*, Editura Eminescu, 1980.
- Croitoru M. Grigore, Croitoru V. Maria, *Pe unde umblă dorul. Folclor literar din satul Aluniș*, Caiete Silvane, Zalău, 2004.
- Datcu Iordan, *Dicționarul etnologilor români*, Editura Saeculum, I.O. București, 2006.
- Fochi Adrian, *Miorița*, Editura Academiei, 1964.
- Galiș Petru, *Cizer – 790 (219-2009) file de monografie*, Editura Școala Noastră, Zalău, 2009.
- Ghergariu Leontin, *Folclor literar din Sălaj*, Zalău, 1973.
- Ghinoiu Ion (coord.), *Sărbători și obiceiuri, II. Banat, Crișana, Maramureș*, Editura Enciclopedică, 2002.
- Ghinoiu Ion (coord.), *Sărbători și obiceiuri, III. Transilvania*, Editura Enciclopedică, 2003.
- Goia Ion Augustin, *Zona etnografică Meseș*, Editura Sport-Turism, 1982.
- Goanță Ștefan, *Craiul sămănăturilor*, în „Samus”, Dej, 1978.
- Medan Virgil, *160 melodii populare instrumentale*, Cluj, 1968.
- Medan Virgil, *Cântecul cununii din Solovăstru*, în „Samus”, Dej, 1978.
- Mocanu Augustin, *Pe cel deal cu darurile. Folclor poetic din județele Maramureș și Sălaj*, Caiete Silvane, Zalău, 2001.
- Mocanu Augustin, *Folclor din Țara Silvaniei*, Caiete Silvane, Zalău, 2004.
- Mocanu Augustin, *Fată de maior*, Editura Dacoromânia, Slobozia, 2007.
- Pop Dumitru, *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978.
- Șișeștean Gheorghe, *Forme tradiționale de viață țărănească. O cercetare etnosociologică a zonei Sălajului*, Caiete Silvane, Zalău, 1999.
- Șteiu Nicolae, Bora Ștefan, *Fildurile. Frumusețe, istorie și artă populară*, Caiete Silvane, Zalău, 2007.
- Taloș Ion, *Meșterul Manole*, Editura „Grai și suflet”, Cultura Națională, București, 1997.
- Vedinaș Traian, *Sistemul culturii țărănești*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000.

Colinde*

Colindătorii și gazda

1

Bună sara lui Crăciun,
Sara lui Crăciun,
Primește-ne, gazdă bun,
C-am vinit să corindăm,
5. Vestă bună să vă dăm
Că-n curțile lui Crăciun
S-o născut un fiu prebun.
Iisus de nu să năștea
Lume-a iadului era.

Nadiș, j. SJ, 1970,
Ioana Mercea, 16 ani,
Mocanu 2001, n. 102.

2

Ciucur verde de mătasă,
Slobozi-mă, gazdă, -n casă,
C-afară ploaie de varsă,
Că de-asăra-s tot pe-afară,
5. Că ninge și foicește
Și murgu-mi înțepenește.
Murgul trebe potcovit
Cu potcoave de colac
Și cu cuie de cârnaț.
10. Zică gazda ce-a mai zice,
Fără colac nu m-oi duce,
Fără clisă de spinare,
Că de-aceea știu că are.

Ortelec, j. SJ,
Onița Nemeș, 33 ani,
Goanță, Pițoiu, Mureșan, 1971,
p. 282.

3

Nu s-aud cocoși cântân',
Nici feciorii verșuin',
Verșuindu-și o cântare
De la ista praznic mare.
5. Nin ieși, gazdă, pân-afară
Și fii cu noi bun și blând,
Că n-am vinit de flămând,
C-am vinit c-am auzât
C-o născut și Fiul Sfânt
10. Oareunde pă pământ,
La râul lui Iordan,

Unde botează Ioan.
Și-i în cap cu comănac,
În comănac cu tri stele:
15. Una-i raza soarelui,
Una-i sticu grâului,
Una-i vița vinului.
Vinu' cu cine l-om bè?
Ia cu gazda di colè.
20. La găzdoaie nu i-om da
Niciun vin, că s-a-mbăta,
Colac de grâu nu ne-a da,
Numa unu' de săcară,
L-om lăsa pă talpă-afară;
25. Ne-a da unul de cenușe
Și l-om lăsa după ușe.

Tămășești, j. MM, 1973,
Floare Benciu, 79 ani,
Bilțiu 2002, n.14.

4

Bună sara lui Crăciun!
Noi umblăm a corinda
Di la o casă la alta
Și umblăm din casă-n casă
5. Pe la tăți care ne lasă.

Nu-l alegem pă cel gazdă
Dintre cei fără de-o brazdă,
Nici pă cel mic de cel mare,
Azi la tăți e sărbătoare -
10. Sărbătoarea cè aleasă -
Tată lumea șede-acasă;
Sărbătoarea cè mai dulce,
Nime nu vrè să se culce.
Noi umblăm precum umblară
15. Maica Sfântă într-o seară
Ca să-și nască Fiu' dulce
Și-n căldură să și-l culce.
Nime-n lume n-o lăsară.
Trebui să nască-afară
20. Într-o peșteră pustie
Și cumplită sărăcie.

Aluniș, j. SJ, 1969,
Floare Năprădean, 13 ani,
Croitoru 2004, n. 541.

5

Rândunică, ouă-n ghică,
Scoală, gazdă, dă pâlincă!
De mi-i da, de nu mi-i da,

Altu nu ți-oi colinda.
5. Gazdă bună, dragu' meu,
Nu lua-n nume de rău
Că umblăm să colindăm,
Obiceiu' să-l păstrăm
Pân-om fi-n lume români
10. Cu-obiceiuri din bătrâni.

Ortelec, j. SJ,
Maria Chiș, 56 ani,
Goanță, Pițoiu, Mureșan, 1971,
p. 281.

6

Slobozi-mă, gazdă, -n casă,
C-afară ploaie de varsă
Și ne pică picurile
Di pă garduri și nuiile.
5. Gazdă, dacă nu ne crezi
Ieși afară și ne vezi,
Că de frig ne-am făcut verzi
Ca iarba de prin livezi.
Nu ieși cu mâna goală,
10. Numai cu colaci în poală,
Cu cârnațu' subsuoară
Și cu caldaboși din oală.
Adu și picioarele,
Capu' și urechile,
15. Untura și spetele,
Coadă și iepurele.
Untura ne trebe tare,
Burta și tișca cea mare,
Hop, am uitat de stinare!
20. Dar te suie, gazdă, -n pod
Și ne adă porcu tot,
Că sântem vreo doisprezece,
Până-n ziuă tot a trece.
Gazdă, bun-ar fi să fie
25. Și-o sticlă cu rachie.
Să fii, gazdă, sănătoasă,
Să primești colinda noastră.

Răstolțul Mare, j. SJ,
Teodor Mărginean, 68 ani,
Goanță, Pițoiu, Mureșan, 1971,
p. 277-278.

7

Pe dranița fântânii,
Florile dalbe,
Este-un struț de busuioc.
Busuiocu l-om ciunta,

5. Gazda-n casă ne-a chema..
Oare nouă ce ne-a da?
Ne-a da-un oticău de nuci,
Da-ne-a-un oticău de mere?
Noi acele nu le-om cere.
10. Cere-om colac de pe masă,
Fata gazdii cea frumoasă.
Fă-te, gazdă, lăudat
Că colinda o-am gătat,
Te silește și-o plătește
15. Și c-un dar ne-o dăruiește:
C-un colac mândru de grâu
Care boii l-o arat,
Boii l-o sămănat,
Ploile l-o răurit -
20. Cu el gazda ne-o cinsti.

Oarța de Jos, j. MM,
Culeg.: Clara Marchiș,
ME., III (2003), nr. 8-9,
iulie - decembrie, p. 915.

8

Pă dranița fântânii,
Florile dalbe,
Este-on struț de busuioc;
Busuiocu l-om ciunta,
5. Gazda-n casă ne-a chema,
On colac de grâu ne-a da;
Nici ala nu l-om lua,
Num-on oticău de mere,
Nici ala nu l-om cere,
10. Numa-on oticău de nuci,
C-acele li-s dragi la prunci.

Stârciu, j.SJ, 1925-1940,
Ananie Șerban, 69 ani,
Ghergariu 1973, n. 823.

9

De trii luni de când vinim,
N-auzâm cocoș cântându,
Nici feciorii verșuindu;
Verșuind câte-o cântare

5. Pe l-aista praznic mare.
În grădină la fântână
Este-un pom mândru-nfloritu.
Oare pomu rumpe-l-om,
La gazdă corinda-i-om?
10. Oare gazda ce ne-a dalu?
Colăcașu di pă masă
Și pă fica cè frumoasă?
Noi acele nu le-om cere,
Num-on oticău de mere.
15. Noi acele nu le-om duce,
Num-on oticău de nuci,
C-acele-s mai dragi la prunci!

Roșiori, j. SM,
Octavian Dragoș, 40 ani,
Vacarciuc 1975, p. 94.

10

Cu cioarecii până-n pulpe,
Nu pot fugi după vulpe.
Iarna grea, omātu-i mare,
Vulpea nu face cărare.
5. Am venit la dumeavoastră
Să-mi dați un leu ori doi
Să-mi cumpăr cioareci noi,
Că acești de-i întorc pe față
Nu se văd de ață;
10. Când îi întorc pe dos,
Pică peticele jos.

Rus, j. SJ,
Terezia Teac, 80 ani,
Goanță, Pițoiu, Mureșan, 1971,
p. 279.

11

Noi băgăm corinda-n casă
Și gazda să ne-o plătească!
Plata noastă-i foarte mică:
Numa-o iagă de pălincă
5. Ș-o litără de vin dulce -
Noi o-m bè ș-apoi ne-om duce;
Dacă o-m bè, noi om mere

Și mai mult noi n-om mai cere.

Asuaju de Jos, j. MM, 1989,
Maria Nemeș, 84 ani,
ME, IV(2004), nr.11-13,
iulie - decembrie, p. 1356.

12

De la masă ne sculăm,
Hoi lăr, flori dalbe de măr,
Sus la gazdă ne-nchinăm
Și frumosu-i mulțumim
5. Pentru colacul de grâu,
Pentru vinul otălău.
Acum mergem mai departe,
Rămâneț cu sănătate!

Tămășești, j. MM, 1958,
Maria Sabău, 39 ani,
Pop 1978, n. 408.

13

Sus la poarta cerului,
Florile dalbe de măr,
Este-o scară da de ceară,
Suie un domn și să coboară
5. După pene la feciori
Pentru cele sădbători.
Nouă gazda ni-i dator
Cu-o sticlă de pălincă,
Nici mai mare, nici mai mică,
10. Numa cum să ne-mbătăm,
Că mai bine corindăm.
De-ar fi îndulcită cu miere,
Pă grumaz mai bine-ar mere;
De-ar fi pusă și piperi
15. Pă grumaz mere-ar ca ieri.

Bobota, j. SJ, 1925 - 1940,
Traian Grama, 55 ani,
Ghergariu 1973, n. 796.

* Texte apărute în volumul lui
Augustin Mocanu, *Colinde românești*,
Ed. Caiete Silvane, Zalău,
2011.

adevărul

Magazin
Sălăjean
LIDERUL PRESEI SĂLĂJENE

Colind

Roxana CRISTIAN

Lerui Ler, Lerului Doamne,
Cine oare-aicea doarme?
Doarme Dumnealui de casă
În cămașă de mătăasă
Alături de jupâneasă.
Lerui Ler, Lerului Doamne,
Au dormit cât au dormit,
Jupâneasa s-a trezit
Și s-apucă de vorbit:
- Scoală domnul meu iubit
Că ne-a nins, ne-a viforât
În grădină și-n pomăt
Peste tot numai omăt.
Lerui Ler, Lerului Doamne,
Dumnealui că se trezea,
Pe fereastră se uita
Și la ochi se tot freca
Până când se dumirea.

Și pe urmă-așa grăia:
- Buna mea, Frumoasa mea,

Culcă-te, că nu-i așa,
Nu-i așa cum spui matale,
Nici pe deal și nici pe vale.
În grădină și-n pomăt
Nu-i cum crezi mata omăt.
Lerui Ler, Lerului Doamne,
Nu ne-a nins, n-a viforât
Ci doar vântul s-abătut
Prin grădina raiului
Peste vârful Plaiului.
Flori de măr s-au scuturat
Peste noi s-au revărsat.
Lerui Ler, Lerului Doamne,
Floarea Mărului frumoasă
Peste cei din astă casă.

(colecția Vasile Popa – Fălticeni)

Colindul de mai sus începe printr-o străveche și misterioasă invocare: „Lerui Ler, Lerului Doamne”.

Din acest stih, „asemenea grăuntelui de muștar semănat în țarina omului, răsare, apoi crește, mai mare decât toate legumele și se face pom”, Arborele Vieții.

Perechea din colind doarme încă somnul primordial, în netimpul căruia „i-a scos Dumnezeu lui Adam una din coastele lui și i-a făcut-o femeie, ca să-i fie de ajutor potrivit pentru el”.

Roua scuturată din Arborele Vieții trezește toată suflarea, și mai întâi coasta unică, abia pulsabilă, așezată de Atotțiitorul *alături* de primul om ca să-i dezvăluie perspectiva propriei Ființe și să laude pe Domnul: „Lerui Ler, Lerului Doamne”.

Jupâneasa trezită, „ca să-i fie ajutor potrivit”, îl scoală imediat pe Domnul ei ca să vadă noua privilegii: omătul orbitor cu care este acoperită grădina paradisiacă. Așa cum soarele nu își vede strălucirea, nici coasta crudă nu poate percepe că haina de lumină este proiecția

Luz-ului pe care îl poartă în osul său. Chemarea ei temătoare amintește, într-un fel, de întâmplarea de pe mare când ucenicii și-au sculat Domnul de frica valurilor: „Scoală domnul meu iubit/ Că ne-a nins, ne-a viforât/ În grădină și-n pomăt/ Peste tot numai omăt”; acum valurile sunt verticale, căințind de Sus binecuvântările.

Domnul, deșteptat, parcurge repede etapele de atenție, de vedere, până la trezirea deplină: „Pe fereastră se uita/ Și la ochi se tot freca/ până când se dumirea”. Dumirirea este chiar uimirea certitudinii. Copleșit de cât de minunate sunt lucrurile pe care i le descoperă lui Dumnezeu, se adresează *shaktiei* sale cu cele mai înalte atribute, „Buna mea, Frumoasa mea”, recunoscând dimensiunea calitativă a Sinei sale. Apoi, Domnul casei, cu mare ingeniozitate – *magnum cum ingenio*, înlătură voalurile de zăpădă curată ale nunții: „Nu-i așa cum spui matale,/ Nici pe deal și nici pe vale/ În grădină și-n pomăt/ Nu-i cum crezi mata omăt./ Lerui Ler,

Lerului Doamne/ Nu ne-a nins, n-a viforât/ Ci doar vântul s-abătut/ Prin grădina raiului/ Peste vârful Plaiului”. Așa își îndeamnă Domnul soața să-și întoarcă privirea de pe circumferința ondulatorie a manifestării, „de pe deal și de pe vale”, și s-o îndrepte spre „vârful Plaiului”. Va afla atunci că „vântul abătut/ prin grădina raiului/ peste vârful Plaiului” a scuturat peste ei „Flori de măr”. Această transfigurare a ninsorii în revărsare de flori de măr este simultană cu clipa tainică în care Mărul din Rai – Arborele Vieții – leagă roada. Lumina abia perceptibilă a ninsorii se cristalizează în germenii de aur ai Veacului viitor. O colindă gemănă confirmă: „Dar nu-s mere trecătoare/ Ci-s cu sâmburii de soare/ Și de Viață-aducătoare”.

Lumea întregă a fost fecundată prin generozitatea divină.

„Lerui Ler, Lerului Doamne,/ Floarea Mărului frumoasă/ Peste cei din astă casă” este arvuna noii Nașteri pe care toți o așteptăm.

Dumnezeului nostru slavă!

Despre colindatul tradițional*

Grigorie M. CROITORU, Maria V. CROITORU

Ceea ce m-a impresionat peste măsură la venirea în Aluniș a fost colindatul: prin amploare, la obicei participând tot satul, de la mic la mare, prin inedit, prin modul minuțios în care se pregătesc toți locuitorii, de când începe Postul Crăciunului și până în seara de 24 decembrie, când tot satul participă la desfășurarea obiceiului, prin marea bogăție și frumusețe a repertoriului de colinde, atât laice, cât și religioase. Aproape că nici nu ne-a venit să credem auzind vorbindu-se despre acest obicei, dar ne-am convins repede asistând efectiv la etapa de pregătire, de învățare a colindelor, de constituie a „rândurilor” de colindători, dar mai ales participând ani în șir la practicarea lui alături de tinerii din sat.

Realitatea găsită în sat ne-a determinat să ne informăm îndeaproape asupra acestui frumos obicei și să pătrundem în trecutul lui.

Colindatul este un obicei străvechi, transmis din tată în fiu, din generație în generație până în zilele noastre. Datele istorice în legătură cu obiceiurile de Anul Nou sunt lacunare. Cele mai ample le găsim în memoriul pastorului Andreas Mathesius din Cergăul Mic – Târnave, septembrie 1647, în care protestează împotriva „valachilor” care nu vor să învețe psalmii și continuă să cânte de Crăciun diavoleștile lor colinde învățate din strămoși. El dă asupra învățării colindelor și desfășurării colindatului date care arată că în trei secole obiceiul în ansamblul lui s-a schimbat foarte puțin. Diaconul Paul de Alep vorbește despre colindatul la oraș, descriind mai mult sărbătorirea Crăciunului de către boieri și cler. Menționează și colindatul lăutarilor. În *Hronicul vechimii româno-moldovlahilor*, Dimitrie Cantemir amintește despre colinde și încearcă să stabilească o legătură între refrenul „ler” și împăratul Aurelian¹.

În decursul anilor, colindatul s-a statornicit în limitele unor reguli nescrise, dar respectate aproape cu sfințenie. Colindatul este obicei specific colectivităților rurale patriarhale, deoarece modul de manifestare, conținutul de idei și sentimente cuprinse în producțiunile prezentate sunt strâns legate de viața acestor colectivități.

Obiceiul s-a practicat și se practică în seara de Crăciun, prin urmare în preajma Anului Nou și întreaga lui desfășurare capătă aspect sărbătoresc. Întâmpinând un an nou, poporul uită nemulțumirile și neajunsurile din anul care trece și-și pune toate speranțele în anul care vine. De aceea conținutul colin-

delor, care cuprind dorințele oamenilor, este aproape în totalitate optimist. Cetele de colindători urează cetățenilor bunăstare, belșug și îndeplinirea tuturor dorințelor. Astfel, funcția de urare a colindatului iese pregnant în evidență.

Privit cu ochii celui care n-a trăit pe aceste meleaguri, colindatul este un spectacol uimitor. Întregul sat se transformă în seara de Crăciun într-o imensă scenă pe care evoluează copii de diferite vârste, tineri și vârstnici în marele spectacol al colindatului. Colindătorii, rânduri după rânduri, trec de la o casă la alta, colindă, „mulțămesc”, se ospătează, fac glume până a doua zi. Toți sătenii participă la bucuria generală, se simt mai aproape de momentul când dorințele lor, foarte diferite, se vor transforma în realitate.

Seara de Crăciun este așteptată mult și minuțios pregătită. Pentru seara de Crăciun, în sat, se fac două feluri de pregătiri: pregătiri pentru colindat, care sunt de lungă durată, și pregătiri pentru primit colindătorii, care se fac doar în preajma Ajunului de Crăciun.

Pregătirile pentru colindat se rezumă la organizarea grupurilor de colindători, numite, în sat, „rânduri de corindători”², și la învățarea colindelor.

În mod tradițional, organizarea „rândurilor de corindători” respectă criteriul vârstei, al apropierii, al relațiilor de prietenie și al rolului pe care îl joacă fiecare grupă de vârstă în viața satului³.

Copiii mici, de la 3-4 ani până la 5-6 ani, fete și băieți, nu colindă, ci umblă după colaci, în seara zilei de 24 decembrie, înaintea tuturor colindătorilor. Ei merg de obicei prin vecini și pe la rude, unde intră în casă, zic „Bună sara lui Crăciun” și sunt dăruți de către gazdă cu colaci din aluat de grâu, special făcuți și împodobiți. Ei sunt însoțiți de obicei de către părinți, care nu intră în casă, ci îi așteaptă afară. Când pleacă, cei mai marișori dintre aceștia și cei mai îndrăzneți spun scurte urări de fericire gazdei, adesea glumețe, ca acestea:

„Căț cărbuni în vatră

Atâța boi în poiată.”

sau

„Căți cucurijori

Atâța pețători

La fată în sărbători.”

sau

„Câte paie pă casă

Atâtea băncute pă masă;

Căți pițiguși

Atața vițăluși.”

sau

„Puică neagră ouă-n ladă,

Mnie doi colaci îmi treabă

Și-un păhar de băutură,

Ca să mă șterg on pțic la gură.”⁴

Copiii, fete și băieți, de la 6-7 ani până la 11-12 ani, umblă „a corinda pe la tăte casăle de-a rândul”. Ei încep din capătul uliței numite Hlube și termină pe capătul Uliței Pipirig, umblând prin tot satul, de la casă la casă. Fiecare poartă „o straiță” în care pune darurile sau o sfoară pe care înșiră colacii⁵.

Feciorașii, de la 12 ani la 15-16 ani, umblă de regulă cu steaua sau cu vițlaimul. Fetele de vârsta lor, de obicei, rămân acasă. Feciorașii, de la 16-17 ani în sus, sunt organizați în cete separate și colindă pe la fete. Fetele peste 15 ani nu mai participă la colindat. Ele se pregătesc să primească „rândurile” de feciori, care le vor colinda⁶.

Căsătorii, de la cei mai tineri până la cei mai vârstnici, colindă între ei, fără a mai trece prin tot satul, adică pe la fiecare casă, ci doar pe la vecini, rudeni sau prieteni⁷.

Tot atunci, am aflat că la fel se desfășura colindatul și cu 40-50 de ani în urmă, fapt ce dovedește profundul respect pe care locuitorii satului îl acordă acestui obicei străvechi și totodată trăinicia înrădăcinării lui.

În cele ce urmează, vom insista mai mult asupra modului în care se organizează grupurile de colindători și asupra practicii învățării colindelor.

Grupurile de colindători se organizează „în postul lui Crăciun, după ce încetează «danțul», adică de pe la 15 noiembrie și până la 24 decembrie. Organizarea constă într-o înțelegere stabilită între un număr de 4-6 inși pe baza criteriilor enumerate mai sus. După ce „să înțeleg care umblă împreună”, începe învățatul colindelor și stabilirea unui repertoriu de colinde, care ocupă o perioadă lungă de timp – tot postul Crăciunului – și formează activitatea de bază pentru participarea la frumosul obicei. În această direcție, cea mai vie activitate o desfășoară copiii și feciorii. Primii, înzestrați fiind cu acea curiozitate și dorință de cunoaștere specifice vârstei, se angajează fără rezerve și cu suflet în acțiunea de învățare a colindelor. Feciorii, mândria satului, au și ei motive serioase de a-și lărgi repertoriul de colinde, mai ales că ei colindă pe la fete.

Învățarea colindelor se face pe cale orală, prin viu grai, așa cum s-a transmis și se transmite generațiilor succesive folclorul, cu o notă particulară. Această notă este dată de faptul că obiceiul colindatului are caracter ocazional și de aceea există intenția de a învăța. Cu un cuvânt, trebuie să învețe neapărat colinde, că altfel nu poate lua parte la acest obicei tradițional.

Când se învață colindele, este de față întregul grup de colindători și transmiterea colindei are loc între membrii grupului. Repertoriul de colinde al grupului se alcătuiește din colindele pe care le știe fiecare mem-

bru al grupului și pe care le învață împreună. Adică, fiecare membru al grupului știe, să zicem, una-două colinde, sau mai multe, și le repetă cu grupul până le învață toți membrii lui, căci cei din grup se adună o seară la unul, altă seară la altul, trecându-se în felul acesta pe la fiecare component al grupului. În acest mod, se ajunge ca grupul să-și făurească un repertoriu alcătuit dintr-un anumit număr de colinde. La acesta, se mai adaugă și colindele învățate de la părinți, dar mai cu seamă de la bunici, care întotdeauna sunt înzestrați – cum bine se cunoaște –, cu deosebită răbdare și dragoste bătrânească.

Să ascultăm și spusele unora dintre informatori. Informatoarea Pașca Anica zice: „în postul lui Crăciun să adună măi mulți la un loc, sara, și învață corinzi”⁸; Cormoș Maria: „să adună într-o sară la unu, într-o sară la altu și învață unu de la altu”⁹. Se poate afirma, fără teama de a cădea în greșală, că acest „unu de la altu” înseamnă și că cei mai mici învață de la cei mai mari. De altfel, în sprijinul acestei afirmații avem și mărturisirea informatorului Pașca Alexă: „cei măi mici tătdeauna învață de la cei mari”¹⁰.

Cu privire la transmiterea colindelor din tată în fiu, adică de la cei mai bătrâni la tineri, toți informatorii au mărturisit că și ei le-au cunoscut de la părinții și bunicii lor și că sunt datori să le transmită mai departe. Este, prin urmare, vorba de o tradiție veche, respectată cu sfințenie de oamenii din popor. Numai așa se poate explica cum acest străvechi obicei a străbătut timpul până în zilele noastre (anul 1959 și următorii, când a fost cunoscut de autor obiceiul și când au fost înregistrate pe bandă de magnetofon colindele. A se vedea, la informatori, anul culegerii) aproape nealterat și, odată cu el o serie de colinde foarte vechi, despre care actanții au spus că le-au învățat de la părinții și bunicii lor. Bătrânul Suci Grigore, de 79 de ani, își amintește că, pe vremea copilăriei, bunicul său în vârstă de peste 80 de ani cânta cu el o colindă până o învăța. Același lucru face și el cu plăcere, astăzi.

Cum se produce procesul concret de transmitere, de învățare a colindelor în acest sat? Pentru a răspunde la această întrebare, ne folosim de următoarea relatare, aparținând informatoarei Năprădean Clara: „S-abat măi mulți lolaltă și întreabă unu pe altu care ști o corindă. Care ști începe și ceilalți zăc după el până învață”. De aici și din alte relatări asemănătoare am putut reconstitui sumar procesul de transmitere a colindelor¹¹. Cel care știe zice înainte, adică o cântă, iar ceilalți cântă după el. Ceea ce se reține prima dată este melodia care, reținută, ușurează considerabil învățarea textului.

Fiecare grupă de colindători, se poate spune, are repertoriul ei specific de colinde. Se observă însă tendința abandonării lui, aceasta mai mult la copii, care învață o serie de colinde pe care le cântă cei mari. Iată de ce, adesea, colindele religioase destul de mult cântate în sat, ca: *Ce vedere minunată, Coborât-o coborât*,

Tri păstori să întâlnească etc. sunt preluate de aceștia de la feciori. Părăsirea unui repertoriu – chiar parțială –, și însușirea altuia, credem, se datorește pierderii funcționalității inițiale a colindelor.

Oamenii în vârstă se pregătesc și ei pentru colindat, dar fără a învăța colinde. Ei repetă numai colindele cunoscute, seara, când se adună mai mulți vecini sau prieteni la un loc. Această activitate nu se desfășoară în tot postul Crăciunului, ci „cu una o’ două săptămâni înainte de Crăciun, când ne strângem mai mulți vecini și corindăm”¹².

Colindatul se desfășoară în seara zilei de 24 decembrie, singura seară când se colindă în acest sat. Doar la Sfântul Nicolae, celor care poartă acest nume li se cântă colinda lui Sânicoadă. Începe, de obicei, pe la orele 17-18 ale zilei de 24 decembrie și durează până în dimineața zilei de 25 decembrie. Începutul îl fac copiii (este vorba de copiii în vârstă de până la 11-12 ani). Când începe să se însereze, ei pornesc dintr-un capăt al satului, de pe Hlube, și încheie, după ce au trecut pe la toate casele cu lumina aprinsă, în celălalt capăt de sat, pe Pipirig.

Feciorașii de la 12 ani la 15-16 ani umblă de obicei cu steaua sau cu vițelul după copiii despre care am amintit mai sus.

Despre „rândurile de feciori” va fi vorba puțin mai încolo, fiindcă li se va acorda un spațiu mai larg.

Vârșnicii și căsătorii mai tineri colindă doar la vecini, prieteni și rudeni. Ei încep colindatul la „miazănoapte”, adică pe la orele 12 noaptea și continuă până în dimineața zilei de 25 decembrie. „Aieștiași măi în vrâstă merem pe la 12, așa în vecini, la pretini și pă la neamuri”, zice informatorul Suci Gheorghe¹³.

Colindătorii își anunță sosirea într-un anumit fel. Ei folosesc o formulă consacrată, care corespunde solemnității actului împlinit. Cu ajutorul ei, colindătorii cer gazdei permisiunea de a colinda. Ea este utilizată, de regulă, de către copii, pentru celelalte categorii de colindători nefiind obligatorie. Ea se întrebuințează totuși și de către alți colindători în afară de copii.

Formula întrebuințată de „rândul” de copii este: „veseli-ti-i, gazdă?”, la care, dacă „rândul” de copii este primit, gazda răspunde: „veseli!”¹⁴. După ce se primește răspunsul, „rândul” de colindători intră în casă și colindă. La intrarea în casă, colindătorii salută, folosindu-se tot de o formulă consacrată: „Bună sara lui Crăciun” sau „Bună dimineața lui Crăciun”, potrivit cu momentul de zi în care se află¹⁵.

Asupra locului unde se zicea colinda vom insista mai mult, căci practica de astăzi se deosebește de cea din trecut.

Toți informatorii vârstnici au relatat că, mai demult, toată lumea, fără excepție, colinda „la jam”, pe când astăzi se colindă în casă și, doar rareori, la fereastră sau la ușă: „nainte se corinda de toți numa la jam”¹⁶. Din ce cauză s-a produs schimbarea, nu este prea greu să ne imaginăm. Dacă ne gândim la vechi-

le case scunde și neîncăpătoare, ne dăm seama că nu era posibilă intrarea unui grup numeros de colindători. Deci, legăm această schimbare de transformările petrecute în modul de viață al colectivității satești. Casele de astăzi cu multe încăperi, spațioase, permit intrarea unui grup oricât de numeros. Și mai poate fi ceva. Devenirea aceasta s-a produs treptat. Statornicirea bunăstării și belșugului în casele oamenilor s-a făcut de la un an la altul, iar sărbătorirea Crăciunului având loc într-o atmosferă sărbătorească, era un bun prilej de a face cunoscută colindătorilor hărnicia gazdei. La aceasta se mai poate adăuga timpul nefavorabil din unii ani, care nu permitea colindatul afară. S-a putut întâmpla ca gazda să fi poftit, într-un astfel de an, colindătorii în casă să colinde și, repetându-se în anii următori, a devenit tradiție.

Trecerea de la colindatul la „jam” la colindatul în casă s-a putut face lesne căci, după ce se colinda, colindătorii erau poftiți în casă pentru a li se da darurile. Dacă primeau darurile în casă, de ce n-ar fi putut și colinda în casă?

Toți componenții grupului de colindători stau în picioare când cântă colindele. Ele sunt cântate la unison. De obicei, colinda este începută de unul din grup, care o cunoaște mai bine, iar ceilalți îl urmează.

La o casă se cânta o singură colindă¹⁷. Se întâmpla uneori ca, la casele unde se sta mai mult, gazda să ceară încă o piesă sau două, iar colindătorii îi îndeplineau dorința.

După colindă, în mod obișnuit, se spune o mulțămătură¹⁸. Mulțămăturile sunt uneori hazlii și se deosebesc după situația gazdei și după vârsta colindătorilor.

Darurile cu care gazda răsplătea, după obiceiul vechi osteneala colindătorilor diferă și ele după vârsta acestora. De altfel, doar copiii sunt dăruți în înțelesul strict al acestui cuvânt, în timp ce „rândurile” de feciori și colindătorii vârstnici sunt ospătați. Mai demult, copiii erau dăruți numai cu colaci din făină de grâu, special pregătiți pentru ei. Când am început noi să cercetăm colindatul, darurile constau din: colaci pregătiți acasă, chifle cumpărate, mere, nuci și, rareori, bani. Cu bani erau dăruți mai cu seamă cei care umblau cu steaua sau cu vițelul. Ceilalți colindători sunt poftiți în casă și cinstiți cu mâncările și băuturile special pregătite pentru Crăciun. În toate casele sunt serviți cu prăjituri, cărora localnicii le spun „coptături”, și cu vin sau țuică, după dorință. La unele case, unde se stă mai mult, li se servesc și alte preparate tradiționale: sarmale, carne de porc friptă sau cârnați fripți¹⁹.

În continuare, vom descrie modul de organizare și desfășurare a colindatului „rândurilor” de feciori. Precizăm că astăzi (în anul 1969) obiceiul este mult simplificat în comparație cu cel practicat cu 10-15 ani în urmă. Aceasta se datorește faptului că aproape tot tineretul, după absolvirea școlii gimnaziale, părăsește satul, urmând școli postgenerale. Cum feciorii revin

în sat doar în vacanțe, nu mai există timp suficient pentru organizare. Aceasta se face în pripă, iar repertoriul de colinde nu mai cunoaște o bogăție atât de mare ca mai înainte. Repertoriul, în general, se păstrează cel vechi, îmbogățindu-se arareori cu câte o piesă nouă.

„Rândurile” de feciori se organizează pentru a colinda „fetele fecioare” din sat²⁰. Pentru pregătirea repertoriului de colinde „rândurile” se organizează când se oprește „danțul”. Feciorii se organizează în „rânduri” după vecinătate. Satul este împărțit în patru părți și în fiecare dintre ele se organizează câte un „rând”, care poartă numele uliței. La Aluniș, „rândurile” se numesc: **hlubenii** – cei de pe ulița Hlube, de unde, în mod tradițional, începe colindatul; **zonenii** – cei de pe ulița numită Zonă; **centrenii** – cei din centrul satului; **pipirigenii** – cei de pe Pipirig²¹.

Cu toată că „rândurile” se alcătuiesc separat pentru fiecare uliță, ele colindă fetele fecioare din întreg satul.

„Rândurile” învățau colindele și făceau repetițiile la o casă, aleasă de comun acord cu gazda, numită „casa de corinzi”. Proprietarul casei se înțelegea cu „rândul” de feciori asupra plății, care se făcea după terminarea repetițiilor și consta din câte un litru de vin, „un fărtaș” de pălincă și 5 lei pentru fiecare membru al „rândului”. Cu băutura se organiza o petrecere în ultima seară de repetiții²².

„Rândul” învăța colindele de la acei membri ai lui care le cunoșteau mai bine și știau să cânte²³.

Înainte de începerea colindatului toate „rândurile” se întâlneau la biserică. După sfârșitul liturghiei, fiecare ceată cânta o colindă, de obicei cea mai frumoasă²⁴.

Mai înainte, fiecare „rând” de feciori avea un conducător, ales dintre feciorii mai mari și mai pricepuți, care se ocupa cu organizarea „rândului” de la constituire și până la încheierea colindatului. Din relatările informatorilor tragem concluzia că sarcinile conducătorului nu erau prea multe, ele reducându-se la anunțarea modului de desfășurare a colindatului: când încep, de unde încep și ce colinde vor cânta la anumite fete din sat²⁵.

„Rândurile” începeau colindatul fiecare pe ulița lui, de la gazda „căsii de corinzi”, unde ziceau prima colindă. Apoi, porneau la fetele fecioare din sector, continuând la toate fetele satului²⁶.

Sosirea era anunțată prin „versurile colacului”, spuse după intrarea pe poartă, în timp ce se apropiau de fereastră:

„Pune colacu pă masă (bis),
Hei, Măriuță, - ntr-aluiăr,
Șapte flori dalbe de măr,
Cinci în rai, rai, rai,
Două-n iad, iad, iad,
Că vă vin corindători.” (bis)²⁷

Astăzi (anul 1969), aceste versuri se aud din ce în

ce mai rar.

Uneori, se întâmpla ca la aceeași casă să se întâlnească două „rânduri” de feciori. În acest caz, tot cu ajutorul unor versuri, cei din casă sunt avertizați să se grăbească:

„Unde corindă hlubenii,
N-au ce cota pipirijenii,
Nici zonenii, nici centrenii.”²⁸

Uneori, cei din casă plecau fără să se supere, lăsând locul celor care au venit. De cele mai multe ori însă, se înțelegeau și rămâneau împreună. Pentru aceasta era necesară intervenția fetei care spunea că este loc și pentru ei și scotea pe masă și colacul acestui „rând”²⁹. Trebuie spus că fetele fecioare se pregătesc atent pentru primirea „rândurilor” de feciori. Ele pregătesc pentru fiecare „rând” câte un colac. Cu acești colaci și cu „colacul Crăciunului”, „un pchic de otavă, un pchic de sare, o oiagă de pălincă și una cu vin” se împodobeau masa de Crăciun. Masa astfel aranjată rămânea până după Anul Nou, când otava și sarea se dădeau la vite, colacul Crăciunului, țuica și vinul se împărțeau la cei din casă. Procedând așa, se spera ca în anul viitor să fie belșug de grâu, de vite etc.³⁰.

„Rândurile” de feciori colindau toate fetele fecioare din sat, fără excepție. În felul acesta, micile incidente din cursul anului erau trecute cu vederea și fiecare casă cu fată mare răsuna de glasurile colindătorilor.

Cândva, cu multe zeci de ani în urmă, colindatul în „rând” a fost, fără îndoială, mult mai riguros organizat. În ultimii ani, destrămarea lui s-a produs cu o uimitoare repeziciune, ajungând aproape la dispariția totală.

Colindatul în „rând”, această străveche instituție de obiceiuri, amintește de „ceata feciorilor din Drăguș”, amănunțit descrisă de Traian Herseni în 1936³¹. Această instituție a putut cuprinde toată Transilvania, deosebirile de la o regiune la alta fiind neînsemnate. Lucrul acesta dovedește atât vechimea cât și trăinicia obiceiului.

Autorul însă observa atunci că în organizarea și funcțiile „cetei feciorilor din Drăguș” are loc o simplificare și o zdruncinare a tradiției³². În acest colț al Transilvaniei, acest proces a început, poate, mai devreme și de aceea astăzi organizarea „rândului” de feciori este foarte simplă, iar funcția lui este doar aceea de a colinda.

Semnele dezagregării colindatului (încă din anul 1969!) se văd destul de pregnant în satul Aluniș. Fenomenul este natural, el încadrându-se în evoluția istorică a folclorului nostru, evoluție determinată de prefacerile social-economice din viața poporului.

Succint prezentat, procesul de destrămare a colindatului a început astfel:

La oamenii străvechi, colindatul era un ritual, conținând elemente magice cu ajutorul cărora credeau că se pot îndeplini dorințele și aspirațiile spre mai bine.

Datorită transformărilor survenite în viața economică și socială a oamenilor, în concepțiile lor, colindatul a început să nu mai îndeplinească această funcție. De aceea a fost posibil ca, sub influența bisericii și a preoților, cărora nu le convenea conținutul păgân al colindelor, în colinda tradițională să pătrundă elemente religioase.

* Cap. IV din volumul *Obiceiul de a colinda și colindele din satul Aluniș*, Ed. Caiete Silvane, Zalău - Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013, pp. 17-34.

¹ Notațiile au fost extrase din: *Istoria literaturii române*, vol. I, Buc., 1964, p. 18.

² Inf. Pașca Alexă: „grupurile de corindători la noi se cheamă *rânduri* de corindători”. „Să întovărășesc cei care îs de-o samă și care-s prieteni di p-o uliță”.

³ Idem.

⁴ Inf. Suci Grigore: „Copchii mnici mărg după colaci în sara de Crăciun. Mărg pă la vecini și neamuri. Că n' întră în casă, zăc *bună sara lui Crăciun* și când pleacă, unii zăc: „Căc carbuni în vatră,/ Atăta boi în poiată.” Sau: „Căc cucurijori/ Atăta pețători/ La Marișca (o' cum o cheamă pe fată) în sărbători”. Sau: „Câte paie pă casă,/ Atătea băncute pă masă;/ Căc pițiguși/ Atăta vițaluși”. Sau: „Puică neagră într-o ladă,/ Mnie doi colaci îmi treabă/ Și-un păhar de băutură, Ca să mă șterg un ptic la gură”.

⁵ Inf. Pașca Anica: „Fetile și băieții di la 6 – 7 ai și până la 11 – 12 ai, umblă a corinda pe la tăte casăle de-a rândul. Încep di pă Hlube și gată pă Pipirig. Fiecare poartă o straiță sau o sfoară pentru colaci și pentru care ce primește”.

⁶ Inf. Năprădean Clara: „Băieții de la 12 ani până la 15 – 16 ani, umblă cu steaua și cu Viflaimul. Fetele de sama lor nu prea mărg, ele mai mult rămân acasă. Feciorii mai mari, de la 16 – 17 ani în sus, corindă fetele fecioare care îi așteaptă acasă”.

⁷ Inf. Blaga Gheorghe: „Căsătorii corindă prin vecini, pă la prieteni o' rude. Ei nu umblă din casă în casă ca cei tineri”.

⁸ În postu lui Crăciun să adună mai mult la un loc, sara, și învață corinzi.

⁹ Inf. Cormoș Maria: „Să adună într-o sară la unu, într-o sară la altu și învață unu de la altu”.

¹⁰ Inf. Pașca Alexă: „Cei mici tătdeauna învață de la cei mari”.

¹¹ Inf. Năprădean Clara: „S-abat măi mulți laolaltă și în treabă unu pă altu care ști o corindă. Care ști începe și ceilalți zăc după el până învață”.

¹² Inf. Lucăcel Ioan: „Noi, cei bătrâni, cu una o două săp-tămâni înainte de Crăciun, ne strânjem măi mulți vecini și corindăm”.

¹³ Inf. Suci Gheorghe: „Aieștialți mai în vârstă merem pe la 12, așa în vecini, la pretini și pă la neamuri.”

¹⁴ Inf. Pinte Maria: „Copchii zăc veseli-ti-i, gazdă?” și gazda răspunde: veseli!”

¹⁵ Inf. Opriș Clara: „Să zăce: bună sara lui Crăciun o' bună dimineața lui Crăciun”.

¹⁶ Inf. Pop Maria: „Astăzi să corindă în casă. Nainte să corinda de tăți numa la jam. Și astăzi măi corindă, da' rar, la

fereastră sau la ușă”.

¹⁷ Inf. Năprădean Maria: „La o casă să cântă o sângură corindă. Dacă să stă măi mult, să mai cântă încă una o' două”.

¹⁸ Inf. Mureșan Eugenia: „După ce să corindă, să zăce mulțămitura”.

¹⁹ Inf. Iluș Petru: „Măi demult, copchiilor li să da colaci din fărină de grâu. Astăzi li să da colaci, chifle cumpărate din Baie (este vorba de Baia Mare), mere, nuci, și, mai rar, bani. La ceilalți corindători li se da țuică, vin, coptături, piroște (sarmale), carne friptă de porc și cârnați fripți”.

²⁰ Inf. Moldovan Clara: „Rândurile de feciori corindă fetile fecioare din tăt satu”.

²¹ Inf. Moldovan Clara: „Rândurile de feciori se înformează după ce să oprește danțul. Feciorii să adună după cum sânt vecini și pretini di pă o uliță. Rândurile de feciori să numesc: **hlubenii** – cei di pă ulița Hlube; **zoneni** – cei di pă Zonă; **centrenii** – cei di pă centrul satului; **pipirijenii** – cei dipă Pipirig”.

²² Inf. Moldovan Clara: „Repetițiile să fac la casa de corinzi, o casă anume aleasă. Feciorii plătesc oarece proprietarului: un litru de vin, un fătai de horincă și 5 lei. Cu ce se strânjea să făcea la urmă o petrecere”.

²³ Inf. Opriș Gheorghe: „Feciorii care fac parte din rând învață corinzile di la care ști mai bine”.

²⁴ Inf. Bonța Maria: „Rândurile să întâlnească mai întie la beserică. La sfârșitul liturghiei cântă o corindă, cea mai frumoasă”.

²⁵ Inf. Mureșan Eugenia: „Fiecare rând de feciori avea un conducător. El hotăra cum va face la corindat, când începe și de unde, ce corinde vor cânta și unde, la care fată”.

²⁶ Inf. Pașca Viorel: „Prima corindă să cântă la casa de corinzi. Apoi, să corindă fetele di pă ulița rândului și după aceea să pornește la fetele de pe ulițele celelalte”.

²⁷ Inf. Pașca Viorel: „Când intram pă poartă dam veste că venim și cântam: „Pune colacu pă masă, (bis)/ Hei, Măriută, - ntr- aliură,/ Șapte flori dalbe de măr,/ Cinci în rai, rai, rai,/ Două-n iad, iad, iad,/ Că vă vin corindători” (bis).

²⁸ Inf. Pașca Viorel: „Dacă în casă să întâmplă să dăm peste alții – și să întâmplă –,sau peste noi să dea alții, să zăcea: „Unde corindă hlubenii,/ N-au ce cota pipirijenii, Nici zonenii, nici centrenii”.

²⁹ Inf. Pașca Viorel: „Când zăceam așe, rândul pleca. Dar să întâmplă să nu plece și, atunci, fata trebuia să ne cheme și pe noi și să scoată și colacul rândului nost”.

³⁰ Inf. Moldovan Clara: „Fetile fecioare, care primăsc rândurile de feciori, fac pentru fiecare rând câte un colac. În casă ele împodobesc masa: în mijloc, pun un colac mare și frumos – colacul Crăciunului, lângă el un pchicde otavă, un pchic de sare, o oiagă de pălincă și una de vin. Asta însemnă c-o să fie anu bogat de grâu, de nutreț, să fie iosagu bun și să aibă omu cu ce să veseli. Masa rămânea așe aranjată până după Anu Nou, când colacu Crăciunului, pălincă și vinul se împart la cei din casă, otava și sarea să da la iosag. Colacii rândurilor să tăiau la mijloc după ce terminau de corindat și plecau”.

³¹ Vezi: Herseni, Traian, *Ceata feciorilor din Drăguș*, Buc., 1936.

³² Idem.

Proiecția colindatului în colinde

Augustin MOCANU

Există o însemnată categorie de colinde pe care unii cercetători le-au numit *protocolare* și cărora alții le-au zis *colinde despre colindat*. Ele înfățișează în imagini adecvate vastul tablou al desfășurării datinei colindatului, care, după tradiție, are loc pe scena cea mare a satului în ziua de Ajun și în noaptea de dinaintea zilei de Crăciun. O atmosferă de sărbătoare deosebită cuprinde toată existența, căci Crăciunul e *Sărbătoarea ce aleasă* de care se bucură toți. De aceea: *Nu-l alegem pe cel gazdă/ Dintre cei fără de-o brazdă,/ Nici pe cel mic de cel mare,/ Azi la tăți e sărbătoare* (4). Așa cred și spun colindătorii, conștienți că sărbătoarea Crăciunului ține de tradiție și ea trebuie păstrată: *Noi umblăm să colindăm,/ Obiceiul să-l păstrăm/ Pân-om fi-n lume români/ Cu-obiceiuri din bătrâni* (5).

Această categorie de colinde dezvoltă o serie de motive privind relația dintre real și ideal, dintre actanți neobișnuiți: colindătorii ca vestitori ai marelui eveniment, Nașterea Domnului, adresanții, adică gazdele cărora le sunt destinate cântările și urările ca daruri spirituale și Divinitate, în cinstea și spre slava căreia au loc toate manifestările sărbătorești.

În aceste creații și în desfășurarea obiceiului, așa cum e descrisă în colinde, ca mesageri ai Divinității și mediatori între oameni și Divinitate, colindătorii se vădesc a avea un rol determinant, căci tot ce se petrece, se vede sau se spune, aproape întotdeauna la timpul cântării, se leagă direct de prezența și actele lor. Poate că de aceea, uneori, colindătorii apar alegoric ca niște porumbei (23), amintindu-ne de arătarea simbolică a Sfântului Duh în chip de porumbel (23).

În colinde, ca în basmele fantastice, realul și idealul se află împreună sau foarte aproape, nedespărțindu-le nicio barieră. De pildă, un domn urcă în cer după flori, folosindu-se pentru aceasta de o scară de ceară (13); Domnul Hristos stă după masă ca un gospadar român de la țară, așteaptă colindătorii și-i cheamă în casă (26); domnul cel bun, gazda, a pregătit masa cu măsar de mătase, mâncare aleasă, un vas cu vin și, lângă el, paharul plin, spunând: *Eu aștept pe Dumnezeu,/ Dumnezeu cu Fiul Său,/ Ei sânt azi oaspeții mei/ Și-mi petrec*

prânzul cu ei (34).

Chipul pruncului Iisus este însemnat de trei elemente simbolice: *raza soarelui* - izvorul de viață a lumii, *spicul grâului* și *vița vinului* - simboluri creștine fundamentale (3).

Raiul, locul fericirii din lumea de Dincolo, e zugrăvit în imagini idilice, preluate din lumea reală. Acel spațiu apare mai întâi ca o grădină frumoasă de pe la noi: *Unde-s pomii răsădiți,/ Primăvara-s înfloriți,/ Toamna pică de rodiți* (33). Se crede că undeva Sus chiar există o țară a fericirii: *Sus în țara ce înaltă,/ Unde stă binele baltă,/ Unde-i bine de trăit:/ Cășale-s acoperite/ Cu scoverz' și cu plăcinte;/ Ușile-s de turte dulci,/ Din oricare poți să-mbuci;/ Păreți-s de balmoș dulce,/ Câț vedè tăț să imbuce...* (25). În acea țară e Raiul celor săraci care niciodată nu s-au saturat de mâncare, numai de trudă grea, de neajunsuri, de chinuri și de supărări, de aceea ei nu au cum visa un Rai cu altă înfățișare.

Colindătorii, vestitori ai mării sărbători și ai înnoirilor pe care le aduce lumii, înfruntă condițiile vitrege ale vremii ca să-și îndeplinească misiunea. Bătuți de ploi și vânturi, izbiți de viscol și pătrunși de frig, ei cer adesea gazdei să-i sloboadă în casă: *Slobozi-mă, gazdă,-n casă,/ C-afară plouă de varsă,/ Că de-asară-s tot pe-afară,/ Că ninge și foitășește/ Și murgu-mi înțepenește* (2). Prin tradiție, ei trebuie să ducă vestea cea mare în fiecare casă și să ureze tuturor sănătate, viață lungă și frumoasă, prosperitate și fericire ca în Rai.

La origine, colindele sunt cântece magico-rituale. Imaginile lor creează o lume a aspirațiilor împlinite în momentul cântării sau cel mai târziu în anul ce vine, ceea ce însemnează că adresanții - boierii, domnii, gazdele, gospodarii și membrii familiilor acestora, de orice vârstă și sex, colindați, se vedeau în postura personajelor excepționale din colinde. Această viziune se bazează pe credința în puterea magică a cuvântului, care, pronunțat în anumite împrejurări, nu numai că evocă realitatea dorită, ci chiar poate s-o determine a se împlini. Dar, pentru ca forța magică a cântării să prindă viață, oficiantul trebuie dăruit, de aceea colindătorii nu se sfiesc deloc să ceară plată pentru colindat. De fapt, aici e vorba de un dar contra

dar, deoarece colindătorii oferă daruri spirituale, cântări, și vor în schimb daruri materiale. Toți colindătorii din aria în discuție cer ca plată în primul rând un colac de grâu curat, mândru și frumos *ca pielița lui Cristos*. După vârstă și împrejurări, ei mai pretind: cârnați, clisă, mere, nuci, pălincă și vin. În câteva texte o cer chiar și pe *fiica gazdii, cè frumoasă* (8, 9), ca dovadă că feciorii se consideră nu numai colindători, ci și pețitori, care urează fetelelor și feciorilor gazdei să se căsătorească în câșlegile ce vin: *Ba ș-un coc ș-ar avea loc, / Ca să-i cântăm de noroc. / Or vini câșlegile - / S-or mărita fetile, / Și pe feciori să-i însori / În câșlegile cu flori* (14). Colindat fără daruri nu poate fi conceput: *Pă cei ce-o zâs colinda, / Treabă de a-i uspăta / Tăt cu vin și cu pălincă* (14). Repertoriul cetei feciorilor din zona Codrului conține două texte foarte interesante despre rolul darului și relația oficianț/ adresant: unul se cânta la intrarea în casă - *Noi băgăm corinda-n casă* - (11) și altul la încheierea colindatului la aceeași familie - *De la masă ne sculăm* (12).

Oficialitățile satului manifestă o atitudine lamentabilă față de colindători. Fiecare „se află” într-o situație de a nu „putea” dărui sau de a da cât mai puțin: popa nu dă nimic, zicând ca nu are măcinat, primarul îi cinstește cu ceva nepotrivit, dându-le vârzare, fătul doar trage clopotele și Mitre, posibil, un gospodar înstărit, le arată porțile (16).

Tema *Crăciun*, deși nu e prezentă într-un mare număr de variante, totuși este una de mare însemnatate pentru cunoașterea esenței obiceiului și înțelesului cântărilor performate. *Crăciun* este mai întâi numele marelui praznic luminat, de importanță unică pentru omenire. *Asta-i sara de Ajun, / Mâni îi zua de Crăciun* (26), auzim cântându-se într-o colindă. Să nu iutăm, însă, că întâi și mai presus de toate, colindătorii și adresanții lor sunt oameni cu tot ce conține sfera de cuprindere a acestui nume. Ei așteaptă cu nerăbdare Crăciunul, îi înțeleg și acceptă semnificația adâncă a faptului mântuirii de păcatul strămoșesc, dar ca oameni supuși firii lor, bucuria cea mai mare de care sunt copleșiți odată cu sosirea Crăciunului își are cauza în aceea că ei se eliberează de constrângerile impuse de post. Acest fapt îl și cântă: *Bine-ai sosât, Crăciun drag, / Că și noi ne-am săturat, / De-atăta curechiu morat!* (28) *Mălaiu și prunile / Strângă-și catrafusăle, / C-o intrat jumerile!* (29). Această imagine a ieșirii de sub opreliști și bucuria libertății de a se hrăni după dorințe revin și stăruie în mai multe piese (Vezi și 24, 25).

Moș Crăciun din colindele noastre este altfel decât cel din creațiile culte, din programele de te-

leviziune și din comerț. E un țăran de-al nostru foarte bătrân: *De bătrân abiè pășește, / La tăt pașu să oprește* (31)... *Cându-i colea pă-nsărat, / Moș Crăciun să bagă-n sat, / Cu opincile-nghețate, / Cu mustățele burate* (32). El nu aduce daruri cumpărate de prin magazine, ci declanșează desfășurarea sărbătorii, și, ca urmare: *La tătă casa-i lumină / Și pe cuptor oala-i plină / De cârnaț și de slănină / Și ne facă voie bună* (32). În textul n. 31, Moș Crăciun vine călare și-și îndeplinește misunea ca în celelalte piese: *Vine Crăciun cel bătrân / Cu căluțu rântezând, / Cu cârnaț pângă grumaz / Și c-un toc de lapte-n spate* (31).

Crăciun, gospodarul, boierul sau domnul este înfățișat în trei situații, nu toate destul de onorante pentru un astfel de personaj.

a. Într-o seară de Crăciun, el șade la masă și-i pofteste pe colindători în casă pentru a-i dărui, dar e refuzat, deoarece tinerii au mult de umblat (27).

b. Ca stăpân al unor curți, nu o primește pe Sfânta Maria, care-i ceruse un locaș lângă cuptori, fiindcă o cuprinseseră durerile nașterii. Motivația refuzului este neîntemeiată: *Marie, nu te pot lăsa! / Colo pă la cântători, / Ne-așteptăm colindători* (192).

c. *Crăciun*, mort de beat sau bolnav, doarme inconștient ca un veritabil petrecăreț. Cucul și Moartea - prevestitorul binelui și aducătoarea răului - îl străjuiesc: Cucul cântă să-l trezească, Moartea cântă să-l ducă (256, 257).

*

Pentru cititorii revistei noastre am ales câteva texte de colindat, oprindu-ne însă la o categorie neobișnuită, puțin auzită și, de aceea, interesantă. Ne referim la *colinde-cântec* sau, după Dumitru Pop, la *cântece de colindat*. În genere, aceste piese erau cântate de cetele de feciori pe drum de la o casă la alta ca să le treacă timpul mai ușor, să fie auziți și să se știe cam pe unde se află o anumită ceată. De asemenea colindele-cântec erau cântate în șezători pentru a înviora atmosfera de acolo, în perioada postului când cetele făceau repetiții.

Această categorie de colinde provine din creații folclorice lirice care s-au adaptat melosului specific colindei, li s-au adăugat refrene potrivite și s-au integrat genului. Din conținutul lor se desprind două feluri de trăiri și atitudini etico-esetice: una de tristețe profundă se degajează din tipuri ca - 204. *Turtureaua*; 205. *Pasărea bătrână* și alta umoristico-satirică e prezentă în texte ca - *Nevastă cu drăguț* (261), *Preoteasă cu ibovnic* (263) *Vine vulpea de la munte* (247).

COLINDE - CÂNTEC

Pasărea bătrână

La fântână, la smochină,
Plânje-o pasăre bătrână.
- Nu mă plâng că îs bătrână,
Că mă plâng că îs străină,
C-am crescut rânduri de pui
Ș-am rămas a nimănui.
Puiț, puișorii mnei!
Când aț fost voi mititei,
Am zburat pă arătură,
V-am adus îmbucătură,
Și v-am făcut aripi bune,
Și-aț zburat cu tăț în lume
Și m-aț lăsat de minune.
Mânânce-vă uliu', pui!
Mult am zburat pântru voi
Ș-amu dac-am bătrânit,
Nimănui n-am trebuit.

Gârdani, 2002, *Colinde*, n.245

Vulpea vine de la munte

Vine vulpea de la munte
Pân neauă până-n genunche.
Oare ce hiruț ne-aduce?
Hiru-i bun, da nu-i prea bun:
Să ia moșii fetele
Și feciorii babele.
Feciorii-ncepur-a plânge;
Babele-ncepură-a zâce:
- Tăceți, feciori, nu plângeți,
Că ne-om lua ruminele,
Și ne-om rumini cu ele
Ș-om hi și noi ca și ele.
Cine dracu ș-o văzut
Iepure sărind pă scară
Și găină cu țigară?
Capră neagră potcovită,
Babă știrbă ruminată?

Roșiori, 1975, *Colinde*, n.247

Temniță pentru voinici

- Ce te legini, bradule?
- Nu mă leagân de frumos,
Liu-liu, măi, liu-liu,
Da mă leagân să viu jos.
Că mâne pă prânzu mare
Vin meșteri din Baia Mare
Să mă taie-n tri fărtaie,
Să mă puie pă cinci cară,
Să mă coboaie la țară
Să mă facă temnicioară;
Temnicioară robilor,
Voie bună domnilor;
Temnicioară la voinici

Ce n-ascultă de porunci.
Chechiș, 2009, *Colinde*, n.250

Puii de cuc și pasărea adoptivă

În pădure subț-un nuc
Sânt doi puișori de cuc.
Cucu-o mârș și i-o lăsat
Și-o bdiată mierlă i-o aflat
Și s-o pus de i-o grijit
Până i-o zburătorit.
Și-o vinit cucu cu vreme
Și-o aflat puii cu pene;
Și-o vinit cucu curând
Și și-o aflat puii zburând.
- Puiț, puișorii mnei!
- Ba, aieștia nu-s a tăi,
Că tu- ai fost cap de bărbat
Și te-ai dus și i-ai lăsat,
Da' io-am fost cap de muiere,
N-am lăsat puii și ptere.

Odești, 1967, *Colinde*, n.251

Colinda fetei bătrâne

Taie, maică, tăiețâii
Că vin pețătorii mei;
Ori îi taie, ori îi lasă,
Că să duc la altă casă.
Și le-om da și băutură,
Că de nu m-or cota-n gură.
Am un dinte ș-o măse
Legate cu lopățe.
Mă uitai înt-o fântână,
Mă văzui fată bătrână;
Mă uitai în ceielaltă,
Mă văzui mai minunată;
Mă rugai lui Dumnezeu
Să-mi trimat-un mutalau,
Fie cât de blăstămat,
Numa ș-aivă clop în cap;
Și păru prin clop și-i iasă,
Numa și mă văd mireasă.

Băsești, 1954, *Colinde*, n. 254

Nevastă cu drăguț

La cè cruce din fereastă,
Rău sustină o nevăstă,
Nu sustină că-i de dină,
Da u-o bătut bărbatu
Ca să-i spuie drăguțu.
- De mi-i frije, de mi-i arde,
De mi-i pune pă cărbune,
Io drăguțu nu l-oi spune!
De l-oi spune sus l-oi pune,
De-oi tăcè l-oi mai avè.

Asuaju de Sus, 2004,
Colinde, n. 261

Preoteasă cu ibovnic

Bate-și popa preuteasa.
Nu o bate cum ș-o bată,
Cu zdiciu-ndoiet în tri,
Și-și spuie ibovnicii.
- De mi-i bate, de mi-i frige,
De mi-i pune pă cărbune,
Care mi-i drag nu l-oi spune,
Că pătrupopu-i pătrupop,
Și iel are câte opt,
Daio, biată preoteasă,
Cum nu mi-aș țâne vo șasă?

Băsești, 1958, *Colinde*, n. 263

Amu vin câșlegile

Câte sărbători pe lume
Nu-s ca Crăciunu de bune;
De frumos, de frumos
Și de veselos.
C-amu vin câșlegile,
S-or mărita fetile!
Umblați, pețători,
Însurați-vă, feciori!
Căși popa așè vrè
Ca și-i umble sâmbriè.
Umblați, pețători,
Însurați-vă, feciori!
Traje, traje, muzăcaș,
Că-i bè vin și-i mânca caș!
Traje, traje cu arcu,
Că-i căpăta colacu!

Băițade sub Codru, 2005,
Colinde, n. 267

Racul pețitor

Mers-o racu a peți
La fātuța broscuții,
Află pe braoscă prânzând
Și fātuța măturând.
- Treci la noi și hodinește!
- N-am vinit să hodinesc,
Ci-am vinit să vă pețesc!
Da broasca zăce la rac:
- Meri încolo că n-ai cap
Și nici picior de nădrag!
- Meri încolo, roască broască,
Că n-ai cap de-nvelitoare,
Nice trup de cingătoare.

Zona Codrului, *Colinde*, n. 273

Notă: Trimiterile dintre paran-
teze și datele de identitate a texte-
lor se referă la - Augustin Mocanu:
Colinde românești. Texte din zone-
le Codrului și Sălajului, Editura Ca-
iete Silvane, Zalău, 2011.

Obiceiurile Sărbătorilor de iarnă¹

Daniel TALOȘ

Sărbătoarea creștină de cea mai mare importanță, în ciclul sărbătorilor de iarnă, este Crăciunul. Perceput ca una dintre cele mai frumoase sărbători ale creștinilor, Crăciunul este un prilej de manifestare a unor tradiții străvechi. De-a lungul vremii, și în Jac, ca pretutindeni, desfășurarea obiceiului are loc după niște reguli consacrate, nescrise, dar cu atât mai strict respectate. Sărbătoarea este pregătită cu multă seriozitate de către cetele de colindători care învață și repetă colindele și mulțumiturile. În seara de Ajun (24 decembrie) ulițele satului freamătă de colindători. Rânduri după rânduri colindătorii merg de la o casă la alta, colindă, mulțumesc și merg mai departe. Copiii mărișori, fete și băieți, de la 6-7 ani la 11-12 ani, umblă a corinda, fetele cu *straița* iar băieții cu steaua. Colindele vechi ale copiilor se caracterizau printr-o mare simplitate, prin naivitatea construcției imaginilor, umor, scurtime și un registru melodic foarte îngust. Azi la copii se observă tendința de a părăsi repertoriul specific lor și de a învăța colinde de care cântă cei mari². Una dintre cele mai utilizate colinde era:

*Sus la roșu răsărit
Este-un pom mândru-nflorit
Dar sub pom cine-I culcat
Dumnezău îi supărat
Vine Maica și-l întreabă
- Ce ești Doamne supărat ?
- Dar, eu Maică cum n-oi fi
Că se-mbată oamini
În zăua bisericii
Mărg de-acasă, nu sosăsc
Pă Dumnezău -L suduiesc
Am potop să-I potopiesc
Dar mi milă de prunci mici că rămân fără părinți
Fără mamă, fără tată
Gândești c-o picat din piatră,
Fără frați fără surori,
gândești c-o picat din nori
Și din nori dacă-ar fi picată
Ar avea mamă și tată*

După colindă unul dintre colindători rostea mulțumitura. De obicei cei mai mici mulțumeau cu:

*Șede ursu pă butuc,
Dă-mi colacu, să mă duc
Că ți-am colindat bugăt
Cu picioarele-n omăt*

Alții mai mari mari rosteau:

*Păsărica câmpului
Șede-n cornu plugului
Tot cântă și ciripește
Și la gazdă-i mulțumește:
Mulțumesc Gazdă, jupâne
Că m-ai apărat de câne
Că de nu m-ai fi apărat
Tăt- tăt-tăt m-ar fi mâncat.*

Feciorii erau organizați în cete separate și colindau fetele fecioare. Când aceștia intrau colindând în casă, erau întâmpinați cu masa plină. În mijlocul mesei era așezat colacul fetei fecioare, farfurii pline cu prăjituri și sticle cu vin. Colindau două colinde. Începeau cu colinda „Romioarei”:

*„Romioara, Ochiuț Negru,
Dimineța s-o sculat
Pân' casă și-o măturat
Apă-n găleți n-o aflat
Luă gălețile-n mână
Și-o porni către fântână
Fântâna-o fost tulburată
De voinci înconjurată
Întinse un voinic mâna
I-apucară un măr din sân
Adă-mi, june, măruțu'
Putrezire-ai ca dânsu'
Ca dânsu', ca domnusu.
I-apucară inelu
Adă-mi, june, inelu'
Ruginire-ai ca dânsu'
Ca dânsu, ca domnusu.
I-apucară cununa
Adă-mi, june, cununa,
Romioara Ochiuț Negru
Cununa-te-ai cu dânsa,
Cu dânsa, cu doamnasa!”*

După mulțumitura „Gazdă, mândru te-ai gătat...”, se începea colacul de către un fecior anume, semn că acesta nutrea sentimente pentru fecioară și aceasta se putea aștepta la vizita lui în cășlegi. Bucata, tăiată tringhiular din colacul făcut chiar în dimineța Ajunului, era întinsă fetei, care trebuia să muște o bucățică din ea. Oricât de atentă era fata, cineva din mulțimea feciorilor o lovea cu palma peste ceafă, să o facă să scape bucata din gură. Dacă o scăpa, se iscau râsete și se spunea că fata e știrbă, iar aceasta trebuia neapărat să râdă larg, ca să arate că nu-i lipsește nici un dinte

din gură. Colacul fetei era din făină albă, rotund, cu o cunună împletită în trei în jur, și împănată cu pupezi și mai avea o cruce la mijlocul lui. Se ungea cu gălbenuș de ou, cu o pană de găscă, ca să lucească și coaja lui să primească, prin coacere, o tentă aurie. Ca să nu crape colacul în cuptor, gazda era mânioasă tot timpul, de la aprinsul focului, până la scosul din cuptor. Se spunea că dacă femeia care coace colacii râde în acest timp, ei vor crăpa (se vor rânji). Colacii crăpați, puși pe masă înaintea feciorilor, iscau glume din partea acestora la adresa fetei. Se serveau feciorii cu prăjituri și vin, care se bea direct din sticle, pe care feciorii și le dau unul altuia, din mână în mână. Înainte de plecare ei mai trăgeau o colindă, colindată tare și cu patos, de te treceau fiorii și magia Crăciunului îți intra în inimă. Colinda era următoarea:

„Cerbu-n codru-și băunară, Doamne, Domnul nostru,
Cerbu-n codru-și băunară (bis, fiecare vers)

Rău m-o blestemat maica re
Să fiu fiară de pădure
Nouă ani și nouă zile
Dacă alea-mplini-li-oi
Jos la țară duce-m-oi
Biserici deschide-mi-oi
Slujbe mândre face-mi-oi
Slujbe mândre cin' le-ascultă?
Da' le-ascultă Maica Sfântă
Cu-n pruncuț micuț în brață
Fiul plânge stare n-are
Taci fiule, taci dragule,
Că ție Maica ți-a dare
Două mere, două pere
Să te joci în rai cu ele”.

Un fecior spunea mulțumitura:

„Preapalungă turturea
La fereastră rânduina
Și-un porumb îmbrobodit
Chiar din pustă a venit
Floare galbenă a 'dus
Și la căpătii a pus
Ca boii să se-nmulțească
Gazda să se-nveselească
Amin și-o cupă cu vin
Să bem să ne veselim!”

„Noroc, noroc să deie Dumnezeu!”, răspundea gazda.

Când ieșeau din casă urau și ei belșug gazdei:

„Câți cărbuni în vatră
Atâția galbeni la gazdă pe masă”

apoi se îndreptau spre următoarea casă care avea fete fecioare. Doar acele case erau colindate de ei³.

Trecerea dintr-un an în altul era sărbătorită în Jac, de asemenea, cu multă bucurie. Încă de cum se lăsa seara Ajunului Anului Nou, pe ulițele satului răsunau vocile copiilor plecați a ura cu plugușorul, acompaniați de clopoței, *droanje* și pocnete de *zdic*

(bici). Urarea era spusă la ferestrele caselor, gazdele răspătind în schimb urătorii cu fructe și bani. Un alt obicei îndrăgit în Jac era strigatul din deal. Pentru acest lucru pregătirile începeau încă din timpul zilei, când flăcăii își pregăteau pe două dealuri opuse (pe Dealul Popii și pe Topile) materiale pentru a aprinde focuri pe cele două dealuri în noaptea dintre ani. Odată ce întunericul se lăsa de-a binelea peste sat, feciorii împărțiți în două tabere aprindeau focuri mari pe cele două dealuri și începeau strigăturile sub formă de dialog între cele două cete:

- Vili, vili, mări!
- Da ce-ți taie mări?
- Da mi-i frig la undiuță!
- Bagă-le sub cureluță!⁴

Astea și alte asemenea, cu conținut neutru, erau așa, pentru încălzire. După ce își reglau *hoangurile*, începeau strigăturile ciufuitoare prin care se spuneau întâmplări reale sau imaginare despre unii gospodari din sat sau despre unele fete de măritat.

- Vili, vili, mări!
Auzit-ați mări,
- Ce mă?
- O poruncit Măria, să margă Sidon la ie
Ca să-i ducă gozu de la ușă!,

și flăcăii începeau să satirizeze pe seama greșelilor făcute de unii și de alții în cursul anului ce se încheia sau să batjocorească metehnele vreunei fete.

Multe din poreclele jecanilor se puneau în cadrul acestor strigături, și erau rapid preluate de către sătenii care asistau la „spectacol” de pe târnațul caselor sau de la intersecția ulițelor.

După ce coborau în sat, după miezul nopții, când hărmălaia de pe ulițele satului înceta, flăcăii nemulțumiți de isprăvile făcute până atunci, treceau la scosul *vranițelor* din țâțâni de la unii gospodari și mutarea lor în altă parte a satului. În zilele următoare, jecanii care se trezeau în prima zi a Anului Nou fără poartă la drum, sau cu poarta altuia își căutau *vranițele*, ca să nu rămână de râsul satului.

Odată cu venirea iernii, când nopțile erau mai lungi, în Jac începeau habele unde feciorii și fetele se adunau pe la diferite case din sat. La habă, femeile își duceau de lucru, de obicei furca de tors sau făceau *cipcă* pentru ornamentarea poalelor și a *lipideauălor*. La șezători nu se urmărea în mod special munca, pe cât acestea erau o modalitate prin care tinerii satului se întâlneau și se cunoșteau mai bine. Până veneau feciorii, fetele aveau grijă să facă ordine în casa de șezătoare: puneau petrol în lampă, ștergeau sticla acesteia, rânduiau lavițele și scaunele în care-și înfigeau furca de tors. Se străduiau să lucreze cât mai cu spor pentru a-și dovedi hărnicia în fața feciorilor. Un rol important, la habă, odată cu venirea feciorilor erau jocurile sociale. Aceste jocuri facilitau apropierea dintre fete și feciori, cunoașterea și legarea de prietenii în vederea căsătoriilor din câșlegi. Unul din jocuri

era „Purecele” = „- Sai purecel!/- Nu mă pot de pânțele!/- Până când?/- Până Ion nu sărută pe Floarea!”.

Un fecior pornea jocul, spunând primul vers, ceilalți pe rând, spuneau câte un vers, ultimul numea perechea care trebuia să se sărute în văzul tuturor. Acest joc întâmpina râsete, împotriviri din partea fetelor, dar feciorul nu se lăsa până nu sărute fata, iar jocul putea reîncepe de la feciorul la care a rămas. Alt joc: „Gâsca” = Un băiat și o fată ieșeau la vorbă în tindă; după un timp, băiatul intra în casă și trimitea afară pe băiatul cerut de fată, apoi fata intra și trimitea pe fata cerută de fecior⁵. Tot la șezători se făceau practici pentru aflarea viitorului, pentru măritișul fetelor. Bucăți de slănină erau puse de fete pe spată și chemată pisica și a cărei slănină era mâncată se mărita prima. Alte practici „magice” făcute de către fete erau numărul parului din gard, descoperirea unor blide sub care obiectele ofereau indicii despre calitățile viitorului soț. Bineînțeles, de venirea feciorilor de-

pindea crearea unei atmosfere de petrecere și jocuri, spectaculoase și distractive. Șezătoria oferea tinerilor din mediul rural, pe lângă distracții, dans, jocuri, prilejul de a se informa, de a afla ultimele noutăți din lumea satului, se comentau faptele care contraveneau moralei, ele fiind un cadru de formare și manifestare a opiniei publice al cărui rol educativ nu era neglijabil⁶.

¹ Din cap. „Aspecte tradiționale ale obiceiurilor din Jac”, vol. *Satul Jac – priviri spre trecut*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2013.

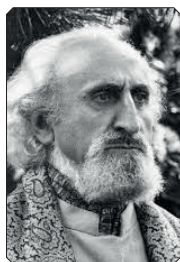
² Augustin Mocanu, *Colinde Românești*, Editura „Caiete Silvane”, Zalău, 2001, p. 25.

³ Susana Taloș, Ludovica Ilieș, *Monografia Comunei Creaca*, Editura „Școala Noastră”, Zalău, 2007, pp. 86-90.

⁴ Vasile Burian, „Datini de Anul Nou”, *Revista Caiete Silvane*, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, 9 XII 2009.

⁵ Susana Taloș, Ludovica Ilieș, op. cit., p. 83.

⁶ Anca Bologa, „Șezătoria în satul tradițional sălăjean”, în A.M.P., vol. XXIV, Zalău 2002, pp. 651-653.

Despre rugăciune și integrarea elementelor psihice*

Frithjof SCHUON

1

În sensul cel mai obișnuit al cuvântului, rugăciunea se prezintă ca o practică ce pare a implica un punct de vedere antropomorfic și sentimental: antropomorfic pentru că pare a-i atribui lui Dumnezeu o natură temporală și o înțelegere umană, și sentimental pentru că îmbracă expresii ce reliefează sentimentul. Or, e legitim și chiar necesar să se conceapă Divinitatea sub un aspect mai mult sau mai puțin personificat, deoarece Ea are în mod real acest aspect în ce ne privește; și pe de altă parte, atitudinea omului poate fără probleme, și chiar în funcție de acest punct de vedere, să se afirme prin intermediul unor moduri strict umane. Rugăciunea, astfel concepută, nu implică nicidecum, prin definiție, concepția unui Dumnezeu umanizat în mod arbitrar și lipsit de transcendența Sa infinită¹, cum nu implică la om prezența unei dispoziții propriu-zis sentimentale. La modul general, se uită prea des că sentimentul, ca atare, nu se identifică cu deviațiile sale „luciferiene”, și că el este dimpotrivă un fapt psihic normal, susceptibil să joace un rol pozitiv în spiritualitate; simplul fapt că omul în rugăciune face să participe toate facultățile sale interioare la elanul său spre Dumnezeu, așadar și afectivitatea sa naturală pe care n-ar putea s-o aneantizeze sau s-o considere inexistentă, nu înseam-

nă deloc că sentimentul trebuie luat ca un scop în sine și să antreneze în consecință o alterare mai mult sau mai puțin individualistă a adevărurilor doctrinale². Rugăciunea n-ar putea fi contrară intelectualității celei mai pure; fără a contrazice niciun adevăr transcendent, rugăciunea își are rațiunea ei de a fi în existența „eu-lui” uman pe care trebuie, de vreme ce există, să-l „canalizeze” către ultima sa rațiune suficientă; altfel spus, individul ca atare nu încetează niciodată să fie „eu” și, cum rugăciunea este actul spiritual al „eu-lui”, ea trebuie practică atât timp cât individul există, adică în măsura în care el păstrează noțiunea restrictivă de ego³. Atitudinea omului în rugăciune trebuie să rămână într-un fel egocentrică prin definiție; în meditația metafizică, dimpotrivă, omul se situează simbolic în „punctul de vedere” al „naturii lucrurilor”⁴.

Pe de altă parte, atunci când se spune că formele sunt suporturi, n-ar trebuie pierdut din vedere niciodată că un suport, pentru a fi ca atare, trebuie să fie în întregime ceea ce este în el însuși, și că el nu trebuie și nu poate fi o „parte” a ceea ce trebuie să transmită, la fel cum o lumină nu poate fi suportul de reflexie al unei alte lumini; rugăciunea trebuie deci să rămână, în toate cazurile, o convorbire cu Dumnezeu, sau o chemare adresată Lui, și asta doar cu condiția ca rugăciunea să fie în prealabil în întregime ceea ce este prin posibilitatea sa cea mai

imediată, adică traducerea și expresia unei intenții a individului, ca ea să poată servi drept suport unor intelectii ce depășesc planul individual. Vrem să spunem prin asta că rugăciunea n-ar putea fi înlocuită de meditația „impersonală” și „abstractă”, căci aceasta are un alt scop imediat decât ea; însă acest lucru nu înseamnă nicidecum că meditația nu poate fi integrată, conform modurilor sale corespunzătoare, în rugăciune, sau că formulele de rugăciune revelate nu cuprind un sens universal.

Tot ceea ce am spus va permite să se-nțeleagă mai bine că nu este cazul să se invoce, cu orice prilej, opoziția între rațiune și sentiment; dacă facultățile psihice relativ inferioare pot constitui un obstacol pentru activitatea rațiunii, sediul cunoașterii teoretice, rațiunea însăși este un obstacol când e vorba de cunoașterea efectivă; căci în acest caz tot mentalul ca atare poate deveni obstacol, rațiunea nefiind decât reflexul cel mai direct al Intelectului, care este dincolo de contingențele cerebrale.

2

Intellectul, de vreme ce este de esență universală, pătrunde în mod necesar toată ființa și îi înglobează toate elementele constitutive; căci a exista înseamnă a cunoaște, orice aspect al existenței noastre fiind o stare de cunoaștere sau, în raport cu Cunoașterea absolută, o stare de ignoranță. Dacă e adevărat că rațiunea este oglinda centrală a Intelectului al cărui organ este inima subtilă, celelalte facultăți nu sunt mai puțin planuri de manifestare pentru Intelect; ființa individuală n-ar putea fi reintegrată în Absolut fără ca toate facultățile sale să participe, în măsura necesarului, la acest proces. Cunoașterea spirituală, departe de a se opune la orice mod de conformitate sau de participare ar fi, pune dimpotrivă în joc tot ceea ce suntem, deci toate elementele constitutive, psihice și chiar fizice, ale ființei noastre, deoarece nimic pozitiv nu poate fi exclus din procesul de transmutație; nimic nu poate fi aneantizat, și e necesar așadar ca facultățile sau energiile psihice (care fac parte din realitatea noastră și a căror existență trebuie să aibă un sens pentru noi) să fie determinate și canalizate prin aceleași Idee directe ce determină și transformă gândirea. Însă acest lucru nu e posibil decât cu condiția situării chiar pe terenul facultăților psihice; nu e suficient ca acestea să fie examinate de rațiune și doar într-o lumină teoretică; trebuie realizată Ideea, în măsura posibilului, pe planul acestor facultăți, universalizându-le într-un fel în virtutea simbolismelor lor⁵. Omul trebuie să transpună pe un plan superior toate reacțiile pozitive pe care le provoacă în el realitatea ambiantă, amintindu-și, prin lucrurile sensibile, de Realitățile divine; s-ar putea spune de asemenea că, dacă trebuie „umani-

zate” într-un anumit mod lucrurile spirituale, va trebui în egală măsură, în sens invers, să se spiritualizeze lucrurile umane. Primul mod simbolic „acoperă” Adevărul, iar al doilea îl „descoperă”.

Am văzut că existența elementelor individuale sau psihice este un motiv suficient pentru a le lua în considerare, și că trebuie s-o facem, prin forța lucrurilor, nu într-un mod pur negativ, pentru că aceste elemente nu sunt altceva decât noi înșine în măsura în care suntem indivizi; dacă am putea fi ca indivizi absolut spirituali, supoziție evident contradictorie, am fi identici cu Principiul divin și n-am avea nevoie să ne eliberăm din nimic. Pentru a fi mai preciși, vom aduga următoarele: omul care, din ignoranță sau prejudecată teoretică, neglijează integrarea elementelor sale psihice în atitudinea sa spirituală, nu le posedă mai puțin în el însuși, fie că le lasă să rătăcească în voia lor, alături de concepții teoretice și în contradicție cu ele, fie că le reprimă astfel încât ele dormitează în subconștientul său ca obstacole mai mult sau mai puțin latente. E important, pentru orice realizare spirituală, ca omul să nu fie împietrit, dacă se poate spune așa, într-o porțiune restrânsă a „eu-lui” său; dimpotrivă, trebuie ca toate posibilitățile sale să fie trezite, recapitulate și canalizate în conformitate cu naturile lor, căci omul este tot ceea ce îl alcătuiește; facultățile sale sunt solidare unele cu altele. Nu e posibil să se deschidă inteligența la Divin fără a înnobila ființa psihică și chiar fizică; nu există spiritualitate fără măreție și fără frumusețe.

Vom ilustra considerațiile precedente prin exemplul următor: în multe cazuri, posibilitatea psihologică a copilăriei nu ajunge la sfârșitul dezvoltării sale normale; manifestarea necesară a acestei posibilități este oprită, cel mai adesea, de prejudițiile educației școlare, și subzistă ca înăbușită sau strivită (ori asemenea unui sâmbure micșorat și întărit) de-a lungul întregii dezvoltări ulterioare a individului, de unde un dezechilibru psihic ce se va manifesta prin absența aparentă a elementului infantil pe de o parte, și prin reacții infantile pe de altă parte, reacții ce vor lipsi la omul echilibrat, deoarece posibilitatea sa virilă își va fi integrat posibilitatea infantilă, aceasta fiind ca un fel de ari-erplan al virilității sale. Virilitatea – *virtus* – este întotdeauna aspectul și realitatea unui echilibru; omul care nu este decât adult, deci care este astfel cu excluderea oricărui element infantil, nu este adult decât în mod nedeșăvârșit și oarecum din incapacitatea de a rămâne copil; or, o incapacitate nu este niciodată o superioritate. Starea de copilărie trebuie depășită prin integrare, prin „digestie” dacă se poate spune așa, și această necesitate este indicată deja prin faptul că există o perfectă continuitate între diferitele vârste; asta înseamnă că individul trebuie să se bucure la orice vârstă de tot ce au pozi-

tiv⁶ vârstele precedente, și că va reacționa deci față de evenimente, nu într-un mod ce va depinde strict de vârsta sa, ci în echilibru deplin, unind de pildă spontaneitatea tinereții cu ponderația maturității; altfel spus, el își va poseda „eul” temporal în starea integrală; orice atitudine posibilă, fie ea copilărească sau altfel, este necesară și prețioasă⁷.

Rățiunea, sediul cunoașterii teoretice, este prea abstractă pentru a reprezenta, ea singură, „eul”; trebuie așadar ca sentimentul și dorința, adică ceea ce este cel mai îndeaproape „eu”, să fie transmutate prin Idee, salvate de aneantizarea vreunui punct de vedere relativ. Însă, această transmutare determină intervenția unui principiu foarte important ce nu trebuie niciodată pierdut din vedere: trebuie să se distingă clar facultatea psihică ca atare – care este o limită – de conținuturile sale posibile, în sensul că Ideea va nega sentimentul și dorința ca factori de individuație, fără a nega totuși conținuturile posibile și simbolice ale acestor factori. Aceste conținuturi traduc în felul lor Ideea și sunt necesare echilibrului psihic și fizic al omului; în consecință, dacă sentimentul – ca și condiție limitativă – este un obstacol individual, modurile sale vor putea fi de esență spirituală în virtutea raportului de inversiune între conținător și conținut. Sentimentul este mai departe de inteligența pură decât rațiunea; totuși, prin realitatea raportului de inversiune pe care l-am menționat, impulsurile naturale ale sentimentului sunt mai puțin prejudiciabile (dacă într-adevăr sunt așa prin ele însele) pentru intelectualitate decât concepțiile raționale; acestea din urmă, atunci când sunt luate prea în literă în lipsa intuiției intelectuale, riscă să paralizeze posibilitățile de înțelegere, pe când sentimentul, în această privință, rămâne neutru. Așa se explică faptul că, pentru a nu cita decât acest exemplu, ezoterismul musulman se poate folosi de poezie și de muzică, pe când islamul exoteric are tendința să proscrie aceste două arte; fapt semnificativ, această apreciere nu este nicăieri atât de exagerată ca la ereticii raționaliști ai islamului, care neagă orice ezoterism; cum sentimentalitatea determină la ei întreaga doctrină, trebuie evident ca, prin compensație, să nege sentimentul pe un plan oarecare; și ei fac acest lucru tocmai pe planul în care sentimentalitatea este cea mai vădită și mai puțin periculoasă. Eroarea ce atribuie occidentalilor moderni un „realism rece” și

orientalilor o mentalitate visătoare și sentimentală este de același ordin: cum sentimentalitatea, la moderni, se disimulează în concepțiile fundamentale în care trăiesc, și care în mod normal ar trebui să aibă un caracter intelectual, trebuie să compenseze această absență a intelectualității printr-o „uscăciune” aparentă ce nu iese evident din cadrul sentimentalității, căci intelectualitatea pură nu este nici „uscată” nici „umedă”; ea este dincolo de această alternativă cu totul umană, sau altfel spus, ea nu este nicidecum o negare sentimentală a sentimentalității. La omul spiritual, nicio facultate normală nu lipsește, dar toată viața psihică îi este ca iluminată sau înzestrată cu ochii Intelectului; nicio manifestare a sufletului nu rămâne în afara inteligenței contemplative, așa încât se poate spune că, la un asemenea om, sentimentalitatea este intelectuală, în timp ce, la omul obișnuit, se întâmplă invers; în alți termeni, sentimentul, la spiritual, are o calitate contemplativă ce i se adaugă ca o nouă dimensiune, fără să aibă nicio ascendență asupra inteligenței; ignorantul dimpotrivă – cum o dovedește cu prisosință filozoful modern – este sentimental în esența sa, de o sentimentalitate falsificată deoarece nu e determinată de nicio Idee reală, și el va manifesta această deficiență „centrală” printr-o pseudo-intelectualitate cu atât mai virulentă⁸.

Conformitatea psihică, întemeiată pe simbolismul sentimentului sau al dorinței, nu este totuși posibilă decât cu condiția unei conformități raționale pe de o parte, adică a unei cunoașteri teoretice suficiente, și a unei conformități de acțiune pe de altă parte; și trebuie să fie așa, dat fiind că elementele cele mai vădit individuale nu pot avea rațiune suficientă și în consecință determinare ideală decât prin Intelect, și că, pe de altă parte, aceste elemente depind în mod substanțial de lumea fizică în care se exercită acțiunea. Prin Idee, emoțiile naturale sunt, pe de o parte, reduse la proporții ce corespund echilibrului psihic al individului și, pe de altă parte, înzestrate cu o esență spirituală, dacă se poate spune așa; prin acțiune – sau prin participarea acțiunii la Idee – deci prin acțiunea simbolică și devenită rituală, emoțiile primesc o nouă substanță. Ideea de Unitate, de exemplu, transformă sentimentul pentru că el tinde spre schimbare, așadar spre multiplicare, și pentru că este un factor de individuație, aceasta fiind „luciferică” și prin urmare contrară

Unității care este „unică”; însă energiile de la baza sentimentului, care trebuie să subziste în măsura în care subzistă „eul”, se modelează pe Unitate și îi traduc în mod conștient aspectele. Acțiunea va participa la Unitate, pe de o parte în măsura în care se va limita la acte necesare, ceea ce o va împiedica să se piardă în multiplicitate, și pe de altă parte în măsura în care, necesitatea făcând-o susceptibilă de consacrare, ea va evoca un aspect al Unității în domeniul schimbării; ritmul și echilibrul activității spiritualizate dau astfel vieții psihice o nouă substanță, care trece prin suflet ca un suflu al veșniciei ce-i reamintește propriul neant.

3

Pentru omul ca atare, problema Realității divine se poate pune astfel: dacă ceilalți indivizi – sau obiectele, alimentele de pildă – posedă o realitate imediat tangibilă și incontestabilă empiric, astfel încât e cu totul natural să-i vorbească altuia sau să se hrănească cu alimente, Dumnezeu – care este Prototipul ultim al oricărui lucru – posedă o realitate incomensurabilă în raport cu cea care ne înconjoară și în care trăim; or, dacă e logic să vorbim cu ceilalți indivizi sau să mâncăm alimente, pentru că ei sunt „reali” și ele „reale”, va fi cu atât mai logic – sau mai puțin iluzoriu – să vorbim cu Dumnezeu, care este Cauza infinită a oricărui bine, și de a trăi din Verbul Său, care este Esența infinită a oricărei mâncări.

Am spus mai sus că, în rugăciune, Dumnezeu este conceput, oarecum în mod automat, ca personal: Dumnezeu se descoperă într-adevăr, prin forța lucrurilor, sub un aspect mai mult sau mai puțin uman din momentul în care El intră în contact cu omul; dacă nu ar fi așa, nu ar fi posibil niciun punct de întâlnire între Dumnezeu și individ; dar acest aspect uman nu aparține Divinității, așa cum culoarea nu aparține Luminii divine, ea fiind în acest caz „răspunsul” lui Dumnezeu; altfel spus, Dumnezeu ascultă rugăciunile noastre și le răspunde fără să sufere în El însuși, se-nțelege de la sine, vreo modificare oarecare. Rugăciunile noastre n-ar putea „pătrunde” în Dumnezeu, pentru că ele nu sunt nimic înaintea Lui, El singur „fiind”; rugăciunile noastre exprimă neantul nostru, lipsa noastră de plenitudine, ele reprezentând astfel manifestarea unui vid relativ. Răspunsurile divine sunt efecte ale Plenitudinii absolute; noi, reflexele, suntem atinși de Cauza universală și nu invers. „Înainte” ca noi să ne fi formulat rugăciunile, răspunsurile divine „erau” în veșnicie; Dumnezeu este pentru noi Răspunsul veșnic și omniprezent, rugăciunea neputând avea altă funcțiune decât de a elimina ceea ce ne separă de acest Răspuns infinit.

Traducere de Daniel HOBLEA

* Din volumul *Ochiul Inimii*, trad. de Daniel Hoblea, Ed. Herald, București, 2008.

¹ Dacă un monoteism strict și „exclusiv”, adică negator al acestei transcendențe, este încă mai puțin eronat decât un „politeism” (în sensul în care acest cuvânt este sinonim cu „păgânism”), e pentru că unitatea este mai „reală” decât multiplicitatea; însă acest monoteism limitat la ideea unei unități divine cvasi numerice este, în toată evidența, contrar ortodoxiei teismului pur; căci acesta n-ar putea nega Aspectele divine pe care tradițiile cu formă mitologică – hinduismul de pildă – le reprezintă ca Persoane distincte, în plus ele nu neagă Unitatea divină.

² Shri Shankarâchârya implora milostenia lui *Shiva* sau se ruga „Mamei” divine. Suntem aici foarte departe de eroarea naivă conform căreia rugăciunea ar fi incompatibilă cu *jnâna* „pură”; însă Shankara ori a fost un *jnânî*, ori n-a existat niciodată. Atunci când Omul-Dumnezeu se roagă, rugăciunea sa este „cosmică” și nu „individuală”; de aici folosirea, în rugăciuni revelate precum *Pater* sau *Fâtihah*, a persoanei întâi plural.

³ Acestea ating îndeaproape teoria celor două naturi ale lui Hristos.

⁴ „A se pune sub protecția divină este unul din actele obișnuite ale omului pios în toate religiile. Kabbalistul, ale cărui gesturi, gânduri, sentimente sunt consacrate toate lui Dumnezeu, nu neglijează așadar disciplina religioasă ce constă în invocarea asistenței De Sus, doar că o face cu metoda sa obișnuită. El pune în lucrare toate procedeele ezoterice. Pentru un adept al Kabbalei, obișnuit constant să gândească și să trăiască în spirit kabbalist, recitarea formularului... nu este nici mai lungă nici mai ușoară, în ciuda complexității sale literale și numerale, decât orice altă rugăciune spusă de un devot al oricărei alte religii. În ce privește ideea de a se pune sub protecția Providenței, ea este perfect respectabilă, chiar la un kabbalist. Cel ce se înșală este raționalistul, care și-l închipuie pe kabbalist invocând sprijinul unor ființe imaginare precum: Youhaq, Yaboq etc.; pe când adeptul știe că acești termeni nu sunt decât prescurtările unor versete pe care le pronunță efectiv sau mental, ale unor rugăciuni pe care le adresează lui Dumnezeu” (Paul Vulliaud: *la Kabbale juive*).

⁵ De exemplu, pasiunea iubirii devine iubire de Dumnezeu, mânia devine „mânia sfântă” sau pasiunea războinică își găsește sensul și rațiunea sa suficientă în „Războiul sfânt”.

⁶ Dacă vârsta copilăriei nu ar avea un aspect pozitiv care îi este particular, ce sens ar putea avea simbolismul Pruncului Iisus?

⁷ Aceste considerații vor să arate că elementul copilăresc nu este un reziduu ci un element necesar, deci legitim, al adultului care nu încetează niciodată în mod absolut să fie copil.

⁸ După Kant, „nu s-ar putea evita și de altfel nici suporta gândul următor: că o ființă pe care noi ne-o reprezentăm (*sic*) drept cea mai elevată dintre toate celelalte (*sic*), își păstrează într-un fel pentru sine acest limbaj: eu sunt din veșnicie în veșnicie, nimic nu există în afară de mine decât prin voința mea; dar de unde sunt eu?” La care noi răspundem că nu și-ar fi putut exhiba sărăcia sa intelectuală – ca să nu spunem tarele sale mentale – cu mai mare imprudență naivă.

Peripatetisme

Ioan F. POP

Toată existența poate încăpea într-o propoziție fără sens. Gîndirea poate pune sensuri acolo unde nu există nici unul. Gîndul trebuie să se ridice deasupra oricărei posibilități. A gîndi înseamnă a gîndi logic în imposibil.

Omul ar trebui să intre în grevă existențială pînă află exact de ce a fost făcut. Nu mai trebuie să suporte palma acestei ignoranțe. Ne mai poate consola doar constatarea că nici chiar Dumnezeu nu ne poate lua ceea ce nu ne-a dat.

Sinuciderea este o moarte „cu dedicație”. Cel care o comite își dedică o ultimă absență. Sinucigașii se urăsc totuși cu o ultimă iubire – aceea de a se elibera.

Mulți oameni se nasc doar pentru a întreține procentajul de dezechilibru necesar funcționării lumii, doza de ticăloșie necesară evidențierii virtuții. Succesul e mama depravării. Foarte mulți își promovează puținele idei cu propria imoralitate. De la un anumit nivel de impostură *succesul* vine singur.

Dreptul la cuvînt ar trebui cîștigat prin lungi penitențe, prin garanția unor îndelungi tăceri. Chiar și atunci cînd tac, o seamă de oameni vorbesc tot despre ei. Mulți ar fi în stare să se bată în piept nu doar cu o cărămidă, ci cu întregul zid chinezesc.

Ideile mari nu sînt niciodată „la modă”.

Lumea e propria ei *eroare*. Nu tot ceea ce există putea și să nu fie. După cum nu tot ceea ce putea să fie și există. Dumnezeu este adevărat doar dacă *nu există* în sensul dorit de om. Mulți cred doar în ceea ce nu pot înțelege. Numim Dumnezeu tot ceea ce nu putem numi altfel. Din fericire, nici o existență individuală nu poate să demonstreze existența divinității. Credința ne întărește cu îndoieli ajutoare. Credem doar atunci cînd nu credem că credem suficient.

Ceea ce este esențial în viață nu se poate învăța de la nimeni. Nu există școală pentru neprevăzut, nici antrenament pentru miracol. Destinul este suma întîmplărilor reușite. Am oroare de viața dusă ca o demonstrație ostentativă a vieții. Dar și de moartea care se bate în piept cu viața.

Cum va încăpea, la sfîrșit, lumea într-o singură tăcere? Căci la început abia a încăput într-un singur cuvînt. Cuvîntul poate descrie chiar și imposibilitatea existenței, nenăscutul. Pînă la rosti-

rea primului cuvînt lumea era doar o posibilitate. Există lumi care s-au pierdut pentru că nu și-au găsit cuvîntul. Au dat de la început doar peste tăceri... Fără lume nu aș putea spune: *eu sînt!* Eul meu are sens doar datorită non-sensului lumii. Noi îi împrumutăm lumii *lumea* noastră. Fără noi, ea ar exista fără să fie. Eul lumii sîntem noi. Doar că lumea încă nu știe. Pînă la urmă, lumea este doar ceea ce putem povesti. Caut Cuvîntul care să mai poată face o lume...

Datorită faptului că primii oameni au eșuat, poate reușesc ultimii. Cei care cred doar de frica faptului că mor trăiesc degeaba. Căci nici o moarte, singură, nu poate răscumpăra vreo viață. Prinderea „sfîrșitului lumii” este o șansă, nu o pedeapsă. Și încă ce șansă... Doar ultimul om, rămas singur, va ști exact dacă există Dumnezeu.

Sînt de părere, pe urmele lui L. Wittgenstein, că „etica și estetica sînt una”, amîndouă fiind transcendente. Scriem cu tot ceea ce sîntem.

Nu putem clama decît ceea ce nu am apucat să fim. În viață, cel mai bine ne definesc erorile. Greșelile nu se pot comite decît în mod perfect.

Ca să aibă un sens – cu o expresie wittgensteiniană –, timpul trebuie să fie un non-sens. Timpul este tot ceea ce ne închipuim că este. Plus spațiul aferent. Timpul este o in-existență completă. Inexistența lui se manifestă doar în formă absolută. Noi trăim într-un spațiu împrumutat clandestin de la timp. Timpul și spațiul sînt doar memoria inimii. Hotărît lucru, timpul ar trebui desființat prin ruperea lui totală de spațiu. Să nu mai știm că există. (Dar, de fapt, de unde știm că există?).

Mulți urăsc tot ceea ce nu pot fi. Și cum nu pot fi nimic, urăsc totul. Ura celorlalți e direct proporțională cu valoarea pe care o ai. Mă și mir că unii mai au unde să decadă, căci au epuizat tot povîrnișul decăderii umane. Prea mulți cred că datorează celorlalți doar defectele lor.

Modernitatea ne-a făcut să credem că avem nevoie chiar și de ceea ce nu avem nici o nevoie. Ne-a sedus cu necesități inutile. Ești cît de cît înțelept cînd știi să fii fericit și cu ceea ce nu ai. Nu toată inteligența este și înțeleaptă. Modern e omul care să grăbește fără să știe de ce. Află unde merge doar cînd se rătăcește. (De ce se grăbesc tocmai cei care nu au unde merge și, în general, nu prea știu unde merg?).

Marcel Lucaciu, *Scriitori din Țara Silvaniei*

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

„Pentru mine, cărțile pe care le-am publicat sunt prelungirea unei profesii de credință. Eu nu pot trăi decât în limba română.” Această mărturisire mi-a făcut-o Marcel Lucaciu acum câțiva ani într-un interviu (valorificat, alături de alte interviuri cu oameni de cultură sălăjeni, în cartea „Gânduri pe rotativă”) și mă bucur să constat că-i cu desăvârșire valabilă și astăzi. Pentru că nu numai cărțile semnate de domnia sa, ci și profesiunea pe care o onorează cu dăruire și responsabilitate, aportul lui la viața culturală a cetății – toate se înscriu în această profesiune de credință. Profesor de limba și literatura română (la liceu), inspector școlar de specialitate pentru județul Sălaj, președinte al Cenaclului literar județean „Silvania”, mentor al creatorilor tineri (îndeosebi, liceeni), redactor la revista de cultură a Sălajului „Caiete Silvine” – iată câteva argumente în acest sens. Și... să nu uităm cărțile proprii, antologiile și volumele colective în care este prezent, cărțile lecturate, consiliate și prefațate de el.

Cărților semnate de Marcel Lucaciu – *Scrisori către Isolda* (Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995), *Poezul care a împușcat metafora* (Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2000), *Omul fără buzunare* (Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2001), *Re-lecturi stănesciene* (Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2004), *Parfumul ficțiunii* (Ed. Caiete Silvine, Zalău, 2012) – li s-a adăugat în acest an un nou volum: *Scriitori din Țara Silvaniei*. Apărută la Editura Caiete Silvine, în colecția „Scriitori sălăjeni”, cartea reunește cronici literare publicate de-a lungul timpului în diferite reviste de cultură – *Luceafărul*, *Limes*, *Silvania*, *Caiete Silvine*. Toți scriitorii ale

căror cărți sunt comentate în acest volum au fost sau sunt membri ai Cenaclului literar „Silvania”, o adevărată dar nedeclarată instituție de cultură sălăjeană, care, mai bine de 35 de ani, a menținut vie viața culturală și literară a județului, consacrand, în laboratorul ei de creație, nume ce rămân în literatură. Dacă luăm de pe raft – și o facem cu plăcere – antologia „Poeți sălăjeni ai Cenaclului Silvania” a regretatului profesor și mentor al cenaclului Iuliu Suciu, lucrare apărută la Editura „Silvania” din Zalău, în 2008, cu ocazia aniversării a 30 de ani de activitate neîntreruptă a cenaclului, și așezăm alături de ea această „istorie” în cronici a cenaclului, putem spune că avem o viziune de ansamblu asupra vieții literare din Sălaj și putem da, cum spune Marcel Lucaciu în „Cuvânt înainte”, „lumii de știre că Țara Silvaniei (alias județul Sălaj) nu este o *terra incognita* nici măcar din punct de vedere literar”.

Lucrarea lui Marcel Lucaciu este structurată în două secțiuni. Prima – și cea mai amplă – *Scriitori din Țara Silvaniei* cuprinde 36 de cronici literare la cărți ale 22 scriitori sălăjeni – Vasile Avram, Maria-Patricia Birtocan, Cristian Contraș, Iulia Drugaș, Oana Andrada Gherman, Ștefan Goanță, Daniel Hoblea, Dina Horvath, Florin Horvath, Angela Iuhoș, Valentin Meseșan, Viorel Mureșan, Diana Olah, Ileana Petrean-Păușan, Ion Pițoiu Dragomir, Florica Pop, Ioan Pop, Ioana Revnic, Daniel Săuca, Iuliu Suciu, Viorel Tăutan, Emil Trif. Prozele, poemele, eseurile autorilor enumerați mai sus sunt apropiate de mintea și sufletul cititorilor de un avizat al judecăților de valoare, deoarece chiar dacă Marcel Lu-

caciu afirmă că „Sunt mai degrabă un cititor extrem de atent și nu un critic literar”, atât în lucrările anterioare de acest gen, cât și în cartea de față noi așa îl percepem, drept un critic literar care emite judecăți de valoare pertinente. De remarcat limbajul ales, metaforic și, de asemenea, informațiile și observațiile fine și profunde despre om și opera sa.

În a doua secțiune a cărții, *In memoriam*, sunt evocați patru slujitori ai catedralei culturii sălăjene, caracterizați printr-un cuvânt sau o sintagmă metaforică edificatoare: Horea Ciovârname, *Ultimul boem*; Valentin Meseșan, *Contele*; Ștefan Goanță, *Omul din umbră*; Iuliu Suciu, *Un alt Manole*.

Recomandăm cartea *Scriitori din Țara Silvaniei*, semnată de Marcel Lucaciu și apărută în acest an la Editura Caiete Silvine, tuturor celor interesați de cultură, convingși fiind că pe cei care au citit cărțile recenzate o să-i ajute să le înțeleagă mai bine, iar pe cei care nu le-au avut încă în mână o să-i îndemne să le caute, să le citească.

Malaxorul de decembrie

■ Noua carte a Irinei Petraș – **Oglinda și drumul. Prozatori contemporani**, Editura Cartea Românească, 2013, 420 pagini – inventariază semnaltamente specifice prozei noastre postdecembriste, dar și continuități identificabile cu cele două mari perioade din trecutul recent: interbelică și comunistă. Cărțile a peste o sută de prozatori sunt, mai întâi, martori ai dosarului despre *starea prozei*. Panoramarile din prima secțiune survolează marile teme la zi: relația istorie-ficțiune și formele sale de manifestare, destinul personajului literar în era micșorării omului, eroticul și thanaticul – revoluții și tabu-uri, lectura confidențială, fragmentul și defragmentarea. În cea de-a doua secțiune, prozatorii sunt convocați în schițe de portret cu pledoarii individuale. Oricâte asemănări s-ar contabiliza și oricâte chenare s-ar inventa, până la urmă se impune din nou constatarea că avem de-a face cu *singurătăți*. Nicio *oglină* nu e aiddoma celeilalte, răsfrângerile sunt de o diversitate care îmbogățește imaginea *drumului* – el, oarecum, unul și același, dar de o constituție imposibil de apropiat altfel decât prin varietatea tulburătoare a oglindirilor. Adevărurile relative, colorate și gureșe, se bulucesc de-o parte și de cealaltă a drumului „adevărat”, căci Adevărul lui nu e și nu poate fi altceva decât întreșerea acestor variante de lectură, de interpretare.

■ La Editura „Caiete Silvane”, în colecția Ethnos, a apărut, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, al doilea volum al cărții „**Cultură populară tradițională**” a cunoscutului cercetător Augustin Mocanu, vechi și statornic colaborator al revistei și editurii „Caiete Silvane”. Volumul de față (primul a apărut în 2009 tot la Editura „Caiete Silvane”) cuprinde studii, articole, recenzii, referințe critice. Dintre cei care scriu despre A. Mocanu: Pamfil Bîlțiu, Viorel Mureșan, Iordan Datcu, Ileana

Petrean-Păușan, Emi Trif, Grigorie M. Croitoru, Ion Taloș. „Se întâmplă destul de rar ca un om să fie dăruit cu mai multe vocații în aceeași măsură. Augustin Mocanu e unul dintre acei fericiți. S-a născut la 12 septembrie 1932 în Boju, jud. Cluj, a absolvit Școala Normală de Băieți din Cluj (1953) și Facultatea de Filologie a Universității V. Babeș (1957), unde s-a remarcat prin solide cunoștințe și prin curaj civic. A fost numit profesor de limba și literatura română la nouînființatul liceu din Cehu Silvaniei, unde a slujit (cu o scurtă întrerupere, în care a fost șeful secției de învățământ a raionului) până la pensionare, în 1997. Exact 40 de ani dăruieți școlii, așa cum făcuseră renumiții lui profesori de la Școala Normală de Băieți din Cluj. Despre dăruirea cu care a servit școala stau mărturie prețuirea și devotamentul foștilor lui elevi, dar aceasta e numai una din vocațiile lui. Vocația de scriitor (nuvelă, poezie, reportaj) s-a bucurat de aprecierea criticii, care l-a apropiat de unii dintre marii noștri scriitori (Bogza, Coșbuc, Arghezi). Dar vocația în care și-a dovedit deplinătatea talentului și pe care o cunosc cel mai bine a fost cercetarea folclorului” (Ion Taloș).

■ Prolific, inconfundabil, cum îl știm deja de mulți ani, scriitorul Ion Pițoiu – Dragomir a citit, în cadrul unei ședințe a Cenaclului literar „Silvania”, din a doua sa carte din 2013. După „Un roman excepțional” (Ed. Rao, 2013), Ion Pițoiu – Dragomir a lecturat, în ziua pomenirii părintelui Arsenie Boca (în ton și cu evenimentul care a avut loc în 1 Decembrie la Catedrala Episcopală din Zalău), din romanul „**Pescar de oameni**” (Ed. Ordo ab Chao, 2013), o carte dedicată martirajului preotului pomenit, fiind totodată și o carte pilduitoare despre creșterea și descreșterea răului în lume. I-au fost alături scriitorului la lectura – atelier confrății Marcel Lucaciu, Florin Horvath, Viorel Tăutan, subsemnatul, Daniel Hoblea, Carmen Ardelean, Ali-

ce Valeria Micu, precum și Mircea Bărdașu (cel care, conform autorului, „într-un fel, este coautorul cărții”), concluzia, dincolo de posibile nuanțe polemice, fiind că ne aflăm în fața unei noi reușite a scriitorului ajuns la a 29-a carte, o carte lansată în 12 decembrie la Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău.

Ion Pițoiu – Dragomir s-a născut la 18 aprilie 1940 în București. Licențiat în filologie (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca). Profesor de limba și literatura română. Lider sindical în învățământul sălăjean. Membru al Cenaclului literar „Silvania”. Din cărțile publicate: „Ana-TEME în cântec” (2000), „În-crinări” (2001), „La-crima lui Moromete” (2001), „Tur-nul de viespi” (2002), romanele „Cupa lui Socrate” (2006), „Amanții” (2010). Membru al Uniunii Scriitorilor din România.

■ La Editura „Caiete Silvane” a apărut, în colecția Scriitori sălăjeni, cartea de reportaje „**Techergheli sălăjene**” a scriitorului jibouan Györfi-Deák György, colaborator permanent al revistei „Caiete Silvane”. Györfi-Deák György se află la a doua colaborare cu editura menționată, după „Curiozități sălăjene” (2010), carte ce a deschis colecția Scriitori sălăjeni a editurii „Caiete Silvane” a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, colecție în care au publicat mai mulți scriitori sălăjeni, dintre care îi amintim pe Viorel Mureșan, Viorel Tăutan, Daniel Săuca, Marcel Lucaciu, Florin Horvath și Flavius Lucăcel.

(D.S.)

■ **Argeș, Nr. 11 (377), Noiembrie 2013.** La rubrica „Literă”, Gheorghe Grigurcu răspunde la întrebarea lui Dumitru Augustin Doman: „Ce este provincia în general; dar provincia culturală? (...)”. Liviu Ioan Stoiciu, în *Izgonirea poeziei și întoarcerea ei pe furis*, se situează polemic față de criticul Ion Simuț, care: „izgonește poezia din litera-

tura română și o trimite la cimitir, chiar dacă ea nu vrea să moară”; dar „poezia s-a întors pe furiș tot timpul, sau n-a plecat deloc, nicăieri, nici o clipă, a rămas în primul planul literaturii noastre”. Mai semnalăm: Nicolae Oprea – *Coordonatele criticii lui V. Fanache*; Magda Grigore – *Speranța și energiile ei*; Al. Cistelean – *Fuga spre reverie (și înapoi)*; Mircea Bârsilă – *Trecutul e o sărbătoare*; Dumitru Augustin Doman – *Necropola de apă* (fragmente din volumul *Moartea de după moarte*); Ștefan Ion Ghilimescu – *Emil Botta, un éprit fort*; Virgil Diaconu – *Despre ignoranță și devoțiune*; Marin Ioniță – *Apocalipsa din Trivale*; Leo Butnaru – *De la Arca lui Noe – la Arca Poeziei* (XV)...

■ **Discobolul, Nr. 187-188-189, iulie-aug.-sept. 2013.** Din sumar: Gheorghe Grigurcu – *Poe-me*; Dan Stanca – *La transparence des tombes* (traducere din română de Marily Le Nir); Ovidiu Pecican – *Istoria culturii române. În tendințe, direcții și școli* (5); Al. Cistelean – *Mia cea neîubită de nimenea*; Maria Grosu – *Despre confesiune și demoni*; Roxana Pavnotescu – *Lumea ca teatru – Teatrul ca Lume*; Vistian Goia – *Fetele adevărului*; Cornel Nistea – *Poezia care esențializează*; la rubrica „Poezia”, poeme de: Claudiu Komartin; Virgil Todeasă; Flaviu Predescu; Anca-Elena Șerpe; Teodor Laurean; Mónika Tóth; la „Fragmente de roman”: Ioan Drăgoi – *Dumnezeu nu vine la întâlnire* (fragment din romanul *Tatăl nostru cel de toate zilele*); Gheorghe Jurcă – *Dezamăgiri și utopii* (fragment din romanul *Muntele dragostei*); Dumitru Hurubă – *Demografie în vreme de criză*; la rubrica „Teme la alegere”: Mircea Popa – *Din nou despre publicistica lui Lucian Blaga*; Iulian Boldea – *O voce singulară*; Ioan I. Nistor – *Dostoievski. Considerații despre măștile narațiunii* (II); Jeanina Simona Cacuci – *Universul feminin în romanele lui Radu Tudoran*; la „Dialogi theologiae”: George Remete – *Ființă și spirit*; Stelian Gomboș – *Despre Biserica, abordarea misiunii ei în istorie, precum și raportul intelectualilor cu aceasta*; la „Memoriale și jurnale”: George L.

Nimigeanu – *Desculț prin nedreptățile vremii* (continuare din numărul precedent); „La aniversară”: Gellu Dorian – 60 (M. Stâncel)... La mulți ani și din partea noastră!

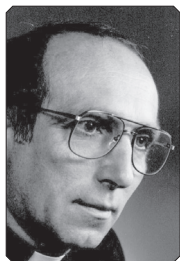
■ **România literară, Nr. 46, 15 noiembrie 2013.** Poetul sălăjean Viorel Mureșan, redactor șef adjunct al *Caietelor Silvane*, este prezent în această număr cu un grupaj de șase poeme: *Goblen*, *Dansul plasei*, *Peisaje de la subsolul memoriei*, *Zarul*, *Jazz printre veverițe*, *Peisajele de la subsolul memoriei*. Cităm acest din urmă poem: „cu niște pâini mari la subțioară ne plimbăm pe alei/ conversând despre viețile scurse-n pământ// lung privește în urma noastră/ tatăl meu plecat/ cu fața-ncercuită de o băltoacă albastră// copilul rămas singur în întuneric/ simte cum i se topesc mâinile/ lichidul lor se întinde pe masă”. Mai semnalăm din sumar: Alexandru Călinescu – *Comunism și anticomunism*; Gabriel Dimiseanu – *Roman biografic și de senzație* (despre *Leapșa pe murite* a lui Virgil Tănase); Cosmin Ciotloș – *Saturnalii* (despre volumul lui Daniel Pișcu, *Poemul lui Nokia*); la rubrica „Actualitatea”: Paul Cornea – 90; Simona Vasile – *Profesorul agreabil și un text al lui Paul Cernat – Înțelepciunea activă*; Interviu cu Florin Manolescu realizat de Iulian Boldea; Daniel Cristea-Enache – *Altceva*, din care cităm: „Mircea Cărtărescu în anii '80, ca și Nichita Stănescu în anii '60, confirmă teoria încurajatoare că marii poeți pot apărea și se pot manifesta în felul lor unic și în epocile cele mai mizerabile”.

■ **Memoria ethnologica, Nr. 46-47, ianuarie-iunie 2013,** Baia Mare. Din cuprins: Iordan Datcu – *Ion Bârlea în scrisori către G.T. Kirileanu*; Loredana Maria Ilin Grozoiu – *Colacul – simbolism și ofrandă rituală*; Sandro Piermattei – *Departe de modernitate, departe de munte*; Carmen Dărăbuș – *Pictura naivă din Uzdin, parte a reprezentării cultural-etnice românești din Serbia*; Pamfil Bilțiu – *Ceremonialul funebru din Vrancea* (Contribuții); Doris Sava – *Conceptualizarea conduitei sociale. Conceptul de sporovă-*

ială/flecăreală în frazeologia limbilor germană și română; Raluca Betea – *Păcătoși și pedepse eterne. Iconografia Iadului în bisericile de lemn din comitatul Maramureș*; Ștefan Mariș – *Repere de etnologie a urbanului*; la rubrica „Colecții de folclor”: Florin Avram – *Hori*; Maria și Grigorie Croitoru – *Magia în folclorul copiilor*; Vasile Roșca – *Obiceiuri și practici de primăvară și vară din Bârșana*; Maria Mirela Poduț – *Tradiții și obiceiuri de nuntă din județul Maramureș*; Ileana Grad – *Ruptul sterpelor în Săcel...*

■ **Carmen Georgeta Ardelean, Hortensia Papadat-Bengescu, „marea europeană” a literaturii române. Pledoarii,** Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013, volum câștigător al Concursului de debut al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, *Biblioteca tânărului scriitor nr. 24.* Despre acest volum: „(...) cartea d-nei Carmen Ardelean confirmă apetența scriitoarei pentru construcția ciclică arborescentă, mărturisind opțiunea ei pentru labirintul narativ metatextual, care dă prioritate Textului ca Lume și Lumii ca Text. (...) Cartea subliniază în chip apăsător coeficientul de noutate adus de autoarea ciclului Hallipilor, inovații de tip stilistic și arhitectural care devin astfel atribute de seamă ale artei românești din perimetrul interbelic, în care Hortensia Papadat-Bengescu se înscrie ca o adevărată precursoră” (Mircea Popa); Discursul critic, bine susținut cu argumentele unei biografii temeinic asimilate, se constituie, adesea, în autentice pagini eseistice pe marginea unor idei aflate în dezbatere critică generală” (Constantin Cubleșan); „Carmen Ardelean m-a convins pe parcursul lecturii, prin pertinentele analize de text și comparațiile legitime cu alte opere majore de scriitori europeni, că este îndreptățită să invite tânără generație de cercetători și exegeți la o receptare critică familiarizată cu instrumentarul și metodele criticii actuale, europene” (Dumitru Chioaru). O felicităm pe colega noastră de redacție pentru realizarea ei!

(D.H.)

Dumitru Ichim

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Poetul-preot, Dumitru Ichim, își sprijină creația poetică pe texte biblice, despre diferența din miezul Divinității și pe cea „derivată” din sânul omului, și că are privirea fixată înduioșător pe termenul mijlocit și mijlocitor, adică pe chipul prea omenesc și divin al lui Iisus. Uitarea „graiului” este doar o încercare a devenirii mântuitoare. De aceea, smerit, Dumitru

Ichim împrăștie câteva semințe pentru roadă, spunând, aproape în șoaptă, că una dintre acestea este chiar făptura omenească. Sămânța de preț care trebuie să încolțească din moarte, să crească prin moarte și să înflorească peste moarte. Ca rodul să-i ajungă în cer. Precum Iisus.

Dumitru Velea

Povestea boului din peșteră

Numai prin strunga de stea –
vămuirea seninului!
Cuvinte pe care nu ades le
poate auzul să urce,
asinului,
boul cu capul aplecat
le spovedea:
„O iesle,
cântând un colind Adam și cu Eva,
încă de aseară
în peșteră-au adus,
înainte ca Sfânta Fecioară
să nască pe Pruncul Iisus.
Nu simți mirosul de ceară
al lunii ce atinse
trifoiul
și coronița de la delie?
Uite,
cum ține Adam ieslea pe palme!
Ca pe o evanghelie
deschisă,
și-n mijloc doarme Pruncul
în fașă de in
toarsă din borangicul de rază!”
Înfricoșat
bietul asin
aproape să-și plece genunchii,
dar în locul steli e
ochiul boului bun:
„Nu se îngenunchează
la Sfânta Evanghelie
în noaptea de Crăciun!”
Și pe când Adam și cu Eva
deveniră refren din colind,
lemnul de iesle și leagăn
(ca-n axionul cu adevăr
despre Sfânta Fecioară și Iisus)
a-nceput
să înflorească pe la colțuri,
în formă de cruce,
florile dalbe de măr
așa cum profeții au spus.

Odaia de dincolo

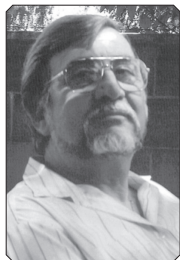
... dar eu tot am intrat
în odaia de dincolo.
Oprit era pragul. Perdelele trase.
De-atâtea ori

ne-nfricoșa bunica
îmbrobodită
ca aluna, sau ghinda,
că acolo-i oglinda –
iezăr înalt care curge în sus.
Ne spunea cu mâna la gură,
că toți ce-ndrăzniră spre ea,
pe undă-i sorbită s-au dus.
... dar eu tot am intrat
în odaia de dincolo.
Acolo-am zărit un copil,
murdar de cireșe pe față.
Și astăzi
a nu știu câta oară
scai de-ntrebare m-agață:
De ce-s vinovat c-am privit
pe cel asemenea mie,
și-n locul meu a trebuit
ca să moară?
Nici de blestem
și nici de piază rea
n-am ascultat
fereastra deschizând.
Ca o vâpaie,
pasărea,
a țâșnit prin mine
în odaie.
... dar eu tot am intrat,
demultului ne-ngăduit,
acolo-n dincolo.
Și astăzi mă-ntreb,
a nu știu câta oară,
ca tăciunii pocnindu-mi în vatră,
de ce a trebuit să moară
pasărea?
De ce și-a strâns
aripile și cântecul
în nicăieriul de piatră?
... dar eu tot am intrat
peste pragul oprit,
fără să-mi dau seama
că-s prins la judecată
de oglinda spartă în cioburi.
Cum de n-am știut niciodată
că-n mine migrasera,
înainte de naștere,
perechi nenumărate de ochi?
Cum așteptau doar un semn
de la timp, de la buze,

și steaua din colindă
cu toții pe rând să m-acuze
că altuia trecut-am prin oglindă!

Colindând cu esenin

Patru cai la sănii
pune-mi gând hoinar,
de Crăciun acasă
m-oi întoarce iar.
Zurgălăi să sune
a cleștar și ger,
chiot, scrie-i lunii
virgula pe cer.
Neaua să scrâșnească
precum lupul prins,
cum trecură anii
brazi cu părul nins!
Hai, bade Esenin
urcă'n troica mea,
pe sub pini copilul –
tremurândă stea.
Ne așteaptă mama'n
pragul cu bureți:
– Fii ai rătăcirii,
pe-unde-ați fost băieți?
Și-o să te sărute:
– Nu pleca, rămâi!
Eu ți-oi face semnul
să spui tu întâi:
„Hei, voi sănii, sănii...”
izbă sub mălin,
dat-am zării anii,
dar la toți – străin.
Toarnă mamă vinul
să sorbim din stea
că ulcica-i goală
ca și viața mea.
Prea târziu colindul
coborâi pe runc,
peștera-i pustie
de fugarul Prunc.
Mi-a nins mărul vremea
Fiului Pierdut,
ia-mă'n brațe mamă,
iartă ochiul mut,
și pe brad anină-mi
drumul meu hai-hui
să fim iar cu Pruncul
și cu mama Lui.

Horia Bădescu

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Ruleta rusească

În fiecare zi o noapte,
în fiecare noapte o zi,
în fiecă lumină se-nchină ce n-a fost
și nu va mai fi.
În fiecă secundă un an,
în fiecare an o secundă,
lumea pe creștetul clipei
în de ea mai adânc se scufundă.
În fiecare tăcere-un cuvânt,
în fiecă cuvânt o tăcere,
lepădare de pântec și cântec
vintrea celestă ne cere.
În fiecă pas o povară,
în fiecare povară un umăr s-o poarte,
în fiecă poem o bătaie de inimă,
în fiecă bătaie a inimii-o moarte.

Demult, într-o vară

A fost cândva, demult, într-o vară,
ningea cu lumină, lăspături,
Dumnezeu adormise alături
într-un lan aurit de secară.
Apoi se făcuse de umbră amară,
de târziu se făcuse și de omături,
uitarea ne-ngropa pe de lături
într-un lan aurit de secară.
Amurgise amurgul de pară
pălită-n obrazul țărâni;
te-mbăiasem în lacrima pâinii
într-un lan aurit de secară.
Rai după rai ne fusese povară;
a fost cândva, demult, într-o vară.

Poate fusese amiaza aceea cosită,
poate mâinile mele căzute-n ispită
și-n tăcerile ce se cuminecă,
poate ne uitasem într-o altă duminică;
înfloreai ca o lacrimă, ca o răsură
sărutată de noapte pe gură,
erai de rășcoală și de furtună,

de apă de râu, de lumină de lună,
miroseai a iarbă, miroseai a pământ,
miroseai a ploaie și-a somnie de vânt,
a rai miroseai și-a gutuie,
a toamnă bătută pe suflet în cuie,
a băragan după viscol, a ger și a nea,
miroseai a inima mea,
a pâine dospită, a miere și-a ceară
a sudoare de înger și-a fiară
a păsări înecate în cer, a pustie,
miroseai a ce n-o să mai fie.

Și se făcuse lumea de tămâie
și trupurile ne ardeau de ger,
și ne rugam cărare să rămâie
pe unde urcă Dumnezeu la cer
și numai ceasurile să se-amâie
cu îndoita sângelui bătaie,
că lumea se făcuse de tămâie
și carnea se făcuse de văpaie.

Consiliul Județean Sălaj
Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj
Asociația Culturală JAD
Asociația Scriitorilor din Sălaj
Cenacul literar „Silvania”
Biblioteca Județeană „Ionită Scipione Bădescu” Sălaj
Editura EIKON

ORGANIZEAZĂ

LECTURA PUBLICĂ susținută de

14³⁰

poetul **HORIA BĂDESCU**

Joi, 28 noiembrie 2013, ora 14³⁰, în sala de lectură a
Bibliotecii Județene „Ionită Scipione Bădescu” Sălaj

SPONSORI: SARMIS • UJS CARTEL ALFA - FILIALA SĂLAJ
GRIFF HOTEL • TIME OUT • BASARAB IMPORT-EXPORT
Cu sprijinul Inspectoratului Școlar Județean Sălaj

CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ
Zalău, P-ța 1 Decembrie 1918, Nr. 11, Tel./ Fax: 0260 612 870
www.culturassalaj.ro